גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ

נִפְלָאוֹת

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב יצחק גינזבורג שליט"א

גיליון חג מורחב

כשאומרים תשובה חושבים שהאדם עשה דברים לא טובים והוא צריך לעשות תשובה. קלקלתי משהו — צריך לתקן. אבל תשובת ניסן זה עוד יותר. בניסן נברא העולם במחשבה. בניסן אין כלים עדיין, יש רק מחשבות — הכל נמצא, אבל נמצא בלבוש המחשבה. תשובת ניסן היא לתקן את המחשבה — לא את הדבורים ולא את המעשים. המחשבה יוצאת מהלב — תיקון המחשבות הוא בעצם תיקון הלב. זו תשובת ניסן.

[מתוך השיעור 'תשובת ניסן']

צו · שבת הגדול · פסח תשפ"ה

הגליון מוקדש לזכות **אבינתן בן דיצה תרצה** שי' – שישוב לביתו שלם בגוף ונפש
יחד עם כל שאר החטופים הי"ו תכף ומיד ממש. "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל"

צו · שבת הגדול · פסח ה'תשפ"ה

04 **סודות מן הסדר**
ביאורים להגדה של פסח

13 **חרות עולם**
התוועדות ח' ניסן (ח"א)
החמימות דקדושה שקבלנו במצרים

19 **שבע לשונות גאולה**
התוועדות ח' ניסן (ח"ב)
הכנה לפסח וספירת העומר

24 **תשובת ניסן**
התוועדות ח' ניסן (ח"ג)
תשובה מכח הבטחת התורה

41 **"אחד מבני החבורה"**
אחרי מיטתו של הרב בנימין־דב רוזנצויג ע"ה
דברי ניחומים למשפחה

46 **פסח בתורת הבעל שם טוב**
כתר שם טוב אותיות קנד, קנו, קמב
סוד מכת בכורות, הבחירה בשבט לוי
ומסע הבעש"ט לארה"ק

47 **הניגון החסידי**
ניגון מספר 602
לפרק החדש של הרבי – קכ"ד

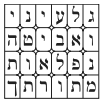
54 **הסיפור החסידי** א'
מצות ללא כעס
רבי משולם איגרא

55 **הסיפור החסידי** ב'
המשפחה מוינה
נשמות גבוהות בגרמניה

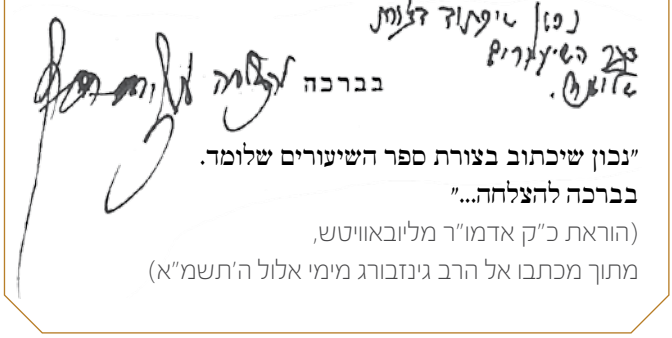
57 **מענות ותשובות**
תשובות הרב לשואלים
הכנה לתפלה מול הסח הדעת בתפלה,
תנאים לא נוחים בשליחות
וברכה לחתונת אלמנת המלחמה

58 כַּאֲשֶׁר יָלַכְתָּ פֶּסַח
אַרְבָּעָה לְשׁוֹנוֹת גְּאֻלָּה
רָזִי יְלַמֵּד אוֹתָנוּ אֵיךְ יוֹצְאִים מִן הַמֵּצַר
בְּאַרְבָּעָה שְׁלַבִּים

61 כַּאֲשֶׁר יָלַכְתָּ שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח
וּמָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה
רָזִי יְסֹפַּר לָנוּ בְּמָה נִהְיֶה עֲסוּקִים
בְּזְמַן הַגְּאֻלָּה וְהָאֵם זֶה מְשַׁנֶּה
מִי יוֹתֵר צַדִּיק מֵהַשְּׁנֵי

העלון מופק ע"י עמותת **אוהבים להיות יהודים**.
לקבלת השיעורים במייל ולהצטרפות לצוות המפיצים:
itiel@pnimi.org.il
עריכה: אביב מויאל
עיצוב: דעה אביחיל
מערכת: הרב יוסף פלאי, בעז יעקבי ואיתיאל גלעדי
עריכת מקורות: ישראל כץ, מנחם־זאב וינגורט, יוחאי אלימלך רווה

"נכון שיכתוב בצורת ספר השיעורים שלומד. בברכה להצלחה..."

(הוראת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש, מתוך מכתבו אל הרב גינזבורג מימי אלול ה'תשמ"א)

בס"ד

הקדמת המערכת

שבת שלום וחג כשר ושמח לכל בית ישראל די בכל אתר ואתר ובכללם לקוראי **נפלאות** הי"ו.

לפניכם **גליון חגיגי ומורחב** לשבת פרשת **צו** ולחג ה**פסח** – מלא בכל טוב לכל המשפחה.

מה בגליון?

רבים וטובים בחלקו הפותח של הגליון: **סודות מן הסדר – ביאורים בהגדה של פסח**, שלשה חלקים מ**התוועדות ח' ניסן המופלאה** שזכינו לה השבוע, דברי ניחומים אחרי מיטתו של הרה"ח ר' בנימין־דב רוזנצויג ושיעור בספה"ק **כתר שם טוב** לפסח.

כמנהגנו בשנים האחרונות גליון החג נפתח עם – **סודות מן הסדר** – **ביאורים ורמזים מתוקים ל**ליל **הסדר**. נלמד **איך החכם מתקן את הרשע**, איך **נוסעים מההוה לעבר**, מהו **סוד אכילת המצה** ועוד. מומלץ ללמוד עוד **לפני התקדש החג** ולשדרג את שולחן הסדר.

ונעבור ל**שלשה חלקים** מהתוועדות ח' ניסן: חלקה הראשון של התוועדות ח' ניסן – **חרות עולם** – הוא **הכנה מיוחדת ל"זמן חרותנו"**, התבוננות ב**חרות־הנצחית** לה זכינו ביציאת מצרים, ובאופן בו הגלויות שבינתים מחזירות לנו את **החום של מצרים**, הרחם ממנו נולד העם. בחלק השני – **שבע לשונות גאולה** – מדקדק הרב בלשונות הפסוקים ומוצא שבע לשונות גאולה, אותן הוא **מקביל למדות הלב** תוך פרישת התבוננות שלמה בפסוקי יציאת מצרים. החלק השלישי, הגדול והמרכזי, של ההתוועדות – **תשובת ניסן** – הוא **חיבור מיוחד של מאמר חסידות עם עיון בהלכות תשובה ברמב"ם**. הפסק שהגאולה תלויה בתשובה (כדעת רבי אליעזר) ושהיא תהיה בניסן (כדעת רבי יהושע) מזמין ל**התבוננות מיוחדת על תשובה של ניסן**, אַ ניסן'דיגע תשובה, ומעמיק בכל **תהליך הגאולה והתשובה**. זהו מאמר ארוך, שאתם מוזמנים **ללמוד אותו בנחת בימי חול המועד**.

בשבוע שעבר הסתלק **אחד המיוחד מבני החבורה** הקדושה, **הרה"ח ר' בנימין־דב (בניום) רוזנצויג ע"ה. תלמיד חכם** מיוחד, **יודע נגן** ושופע ב**אהבת ישראל** שהשרה **מתיקות קדושה** על סביבתו. במכתב ניחומים ארוך לבני המשפחה שי' והחברים – "**אחד מבני החבורה**" – התייחס הרב ל**הסתלקות הצדיקים**, לעבודת **האבל ותיקונו** ולהתחזקות בני החבורה כולה **בדרכו של ר' בניום האהוב**. יהיו הדברים **לעילוי נשמתו הטהורה**.

בשיעור הכתר שם טוב – **פסח בתורת הבעל שם טוב** – מתבונן הרב במספר תורות מהספר העוסקות ב**סוד מכת בכורות**, הבחירה ב**שבט לוי** ומסעו של הבעש"ט **לארץ ישראל**.

בחלק המדורים פעמיים "**פעמיים כי טוב**". עם **שני מדורים אהובים ב"כפליים לתושיה"** – מדור **הסיפור החסידי** ו**המדור לילדים**. "**לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהם בדברי תורה**" והגליון המורחב שלנו בא בדיוק לשם כך. מומלץ **להתחיל את ההכנות לסדר עם ההגדה והסיפורים** החסידיים ולהמשיך עם השיעורים והמדורים **עד שביעי של פסח**.

שבת שלום ומבורך וחג כשר ושמח, **המערכת**

סדר הלימוד לשבועיים הקרובים הבעל"ט: **נ"ך יומי – שפטים** פרקים י־כא, **שמואל א'** פרקים א־ב; **משנה – סנהדרין** פרק א'.

סודות מן הסדר

מאז שנדפסה ההגדה "סודות מן הסדר", ביאורים להגדה של פסח בניחוח ובחן מיוחד, מוסיף הרב בכל שנה עוד שלל פירושים וביאורים, עיונים ורמזים, הנוגעים להגדה. הפעם לקוחים הביאורים מתוך שיעורים שנאמרו בתקופה האחרונה ממש, והם קיבלו את הסגנון והחן המיוחד של "סודות מן הסדר". בקביעות של השנה, אפשר לנצל את ערב־פסח־שחל־בשבת כדי להתכונן כראוי לסדר ולהתבשם מ"יינה של תורה" לקראת ארבע כוסות של גאולה. ו"לשנה הבאה בירושלים הבנויה"!

מגיד

ברוך המקום

בָּרוּךְ הַמָּקוֹם, בָּרוּךְ הוּא, בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ הוּא. כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים דִּבְּרָה תוֹרָה...

בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִשַּׁב אֶת הַקֵּץ לַעֲשׂוֹת.

מטבע הלשון "ברוך... ברוך הוא" חוזר שלש פעמים, כנגד שלש הספירות העליונות כתר־חכמה־בינה (ג"ר), "הנסתרת להוי' אלהינו"[א], לכן בכל פעם נאמר "ברוך הוא", 'הוא' נסתר ונעלם. ובפרט יש לכוון: "ברוך המקום ברוך הוא" כנגד כתר עליון, שהרי הקב"ה עצמו מכונה מקום. "ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא" כנגד החכמה, "אורייתא מחכמה נפקת"[ב]. ומיד בהמשך לזה "כנגד ארבעה בנים דברה תורה" — כל ארבעת הבנים יוצאים מהתורה־חכמה, ולכן הראשון הוא הבן החכם. "ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא"

נערך ע"י הרב יוסף פלאי.

א דברים כט, כח.

ב זהר ח"ב קכא, א. וראה שם פה, א.

כנגד הבינה. שמירה שייכת לבינה, לשמור את ההבטחה ולהשגיח שהיא תתקיים. בינה היא אמא, האמא דואגת ושומרת על הבנים, שומרת שההבטחה תתקיים.

"שהקב"ה חשב את הקץ" — האמא רואה שאם ההבטחה תתקיים כפשוטה, "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", לא תהיה תקומה לבנים ח"ו, ולכן היא דואגת לקצר תהליכים ולזרז את הגאולה בזעקת "עד מתי". "חשב את הקץ לעשות" אלו שלשה מושגים השייכים לבינה־אמא: חשבון (הבינה נקראת מחשבה), 'עומק אחרית'[ג] (קץ), עשיה ("עשיה לעילא" בבינה[ד] העושה ומתקנת את החכמה, מקיימת ומתקנת את השבועה של החכמה, וכן בנוסח "ברוך עושה בראשית" לפי כוונות האר"י היינו שהבינה עושה ומתקנת את הבראשית־בחוכמתא).

ארבעה בנים

כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים דִּבְּרָה תּוֹרָה. אֶחָד חָכָם. וְאֶחָד רָשָׁע. וְאֶחָד תָּם. וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל.

לאברהם אבינו יש ארבעה בנים (וגם "בני בנים הרי הם כבנים"[ה]). הבן החכם הוא יצחק; הבן הרשע הוא עשו; הבן התם הוא יעקב, "איש תם יֹשֵׁב אהלים"[ו]; והבן שאינו יודע לשאול הוא ישמעאל (שאינו אומר מלה אחת בכל התורה).

על שלשת האבות נאמר "בכל מכל כל"[ז] — "וה' ברך את אברהם בכל"[ח]; יצחק אמר "ואֹכל מכל"[ט] (קשור לסוד האכילה, כמו שיוסבר בפיסקא 'אכילת מצה ומרור'); ויעקב אמר "יש לי כל"[י]. בהמשך לזה, לכל אחד מהם מתאים משפט מיוחד (פסוק או מימרא של חז"ל) המבטא את דרך עבודתו.

לאברהם "בכל דרכיך דעהו"[יא], גם בדברי הרשות לדעת את ה', לקיים "קדש עצמך במותר לך"[יב] (קדש את המעשה המותר גופא, וכך לייחד יחודים, "דעהו" מלשון יחוד, "והאדם ידע"[יג]). יתירה מזו, "'בכל דרכיך דעהו' אפילו לדבר עבירה"[יד] שהרי "גדולה עבירה לשמה"[טו].

ליצחק, הבן החכם, מתאים המשפט "איזהו חכם הלומד מכל אדם"[טז] — החכם לומד גם מהרשע, לכן יצחק החכם אוהב את עשו הרשע, כשהוא רואה את הניצוץ הטוב החבוי בו, ולכן בליל הסדר מושיבים את הבן החכם ליד הבן הרשע ("אחד חכם, אחד רשע") כדי שילמד ממנו (כמו שיתבאר בפיסקא 'החכם והרשע')!

ליעקב, הבן התם, מתאים המשפט "כל מעשיך יהיו לשם שמים"[יז], הכל מכוון לתכלית טובה (אלא שדרגה זו, שדברי הרשות הם אמצעי לתכלית הטובה, פחותה מאשר "בכל דרכיך דעהו" שאז התכלית חודרת בדברי הרשות עצמם).

כיון שמצאנו משפט לבן החכם ולבן התם, נמצא גם לשני הבנים הנותרים. עשו, הבן הרשע, הוא אחיו של יעקב ולכן מתאים לו פסוק של "כל" — "כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה"[יח], לפי הפשט הרשע מוכן לפורענות ליום רעה, אבל לפי החסידות מתפרש שהרשע יעשה תשובה ויהפוך את "יום רעה" ליום בהיר, כמו שיצחק רואה בעשו הרשע את היכולת להפוך

ג ספר יצירה פ"א מ"ה. פע"ח שער תפלות ר"ה פ"ז. ובכ"מ.
ד ע"פ זהר ח"ג קח, ב.
ה קידושין ד, א.
ו בראשית כה, כז.
ז בבא בתרא יז, א.
ח בראשית כד, א.
ט בראשית כז, לג.
י בראשית לג, יא.
יא משלי ג, ו.
יב יבמות כ, א.
יג בראשית ד, א.
יד ברכות סג, א.
טו נזיר כג, ב.
טז אבות פ"ד מ"א.
יז אבות פ"ב מי"ב.
יח משלי טז, ד.

לטובה.

לישמעאל, הבן שאינו יודע לשאול, מתאים פסוק של "מכל", בהיותו אחיו של יצחק: "מכל עץ הגן אכל תאכל"[יט], ישמעאל רוצה לאכול טוב (ואז הוא ישתוק), והדרך להשלים אתו (לעשות 'שלום עכשיו' עם הערבים) היא לתת לו לאכול במקומו המתאים לו (מחוץ לארץ הקדש), "אם רעב שונאך האכילהו לחם... כי גחלים אתה חותה על ראשו והשם ישלם לך"[כ].

החכם והרשע

אֶחָד חָכָם. וְאֶחָד רָשָׁע. בדרך כלל מוסבר שבליל הסדר מושיבים את החכם ליד הרשע כדי שישפיע עליו לטובה. את שני הבנים הנותרים, התם ושאינו יודע לשאול, מסוכן להושיב ליד הרשע, שלא ישפיע עליהם לרעה, אבל החכם יודע להיות משפיע ולא מושפע.

יותר מזה, החכם לא רק משפיע על הרשע אלא גם לומד ממנו! שהרי "איזהו חכם הלומד מכל אדם"[כא], אפילו מהרשע (כמו רבי מאיר החכם שלמד מאלישע בן אבויה, "תוכו אכל קליפתו זרק"[כב]). הדברים תלויים זה בזה: הכל מתחיל בכך שהחכם יודע לראות את נקודות הטוב ברשע, מבטו חודר מעבר לקליפה החיצונית של הרשעות והוא מזהה את הטוב החבוי בפנים, כיצחק אבינו שראה את נקודות הטוב בעשו הרשע (ובסופו של עשו ראשו מונח בחיקו של יצחק[כג], ויש לדרוש "החכם עיניו בראשו"[כד], עיניו בראשו של הרשע לראות את הטוב שיש שם). כך החכם יכול ללמוד מהרשע, לאמץ את נקודות הטוב שיש בו. וכך הוא מצליח להשפיע על הרשע ולהחזירו למוטב!

הדבר מתחבר להדרכתו של רבי נחמן[כה] על פי הפסוק "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו"[כו]: צריך לחפש ברשע "עוד מעט", מעט טוב, נקודה טובה שבה איננו רשע, ועל ידי זה מעלים אותו ומחזירים אותו בתשובה עד שכבר אינו נמצא במקומו הראשון, "והתבוננת על מקומו ואיננו" (אלא נמצא במקום טוב). זאת מפני שאותו 'מעט טוב' שנמצא ברשע מעיד על מהותו העצמית, שהוא בעצם טוב.

וכיצד החכם מגלה את הטוב שברשע? פנימיות החכמה היא תכונת הבטול. מתוך עצמת הבטול שיש בחכם הוא מהווה 'חותם שוקע', וכלל גדול הוא שחותם שוקע מושך אליו 'חותם בולט' (כמו כח משיכה שיש לריק־וואקום). כך, מעצם קרבתו של החכם (המקרב עצמו באהבה אל הרשע), מתעורר הניצוץ הטוב החבוי ברשע מתוך ההעלם, לפתע הוא נמצא ומתגלה ונמשך להופיע, עד שהוא הופך את הרשע עצמו ומחזיר אותו בתשובה (כאשר הוא מגלה בעצמו שבמהותו הוא טוב).

כך פועל גם הקב"ה עם הרשעים, "וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח"[כז] — חושב ומתבונן כביכול במהות הרשע, חוקר כליות ולב, עד שמוצא בו לפחות איזה־שהן מחשבות טובות שעלו בלבו במשך ימי חייו. ועל ידי גילוי אותן נקודות טובות, אע"פ שהיו רק בלבו פנימה (ללא גילוי חיצוני), הוא מעורר אותו לתשובה אל ה' בכל לבו. זוהי חכמת ה', חכמה של בירור ותיקון, "כולם בחכמה עשית"[כח], "כולם בחכמה אתברירו [מתברררים לטובה]"[כט]. והנה המקור לכך שהקב"ה נקרא חכם הוא בפסוק "וגם הוא

יט בראשית ב, טז.

כ משלי כה, כא־כב. ופירש רש"י "ישלם לך, ישלימנו עמך שלא יתגבר עליך".

כא אבות פ"ד מ"א.

כב חגיגה טו, ב.

כג "רישיה דעשו בעטפוי דיצחק", לפי תרגום יונתן בראשית נ, יג.

כד קהלת ב, יד.

כה ליקוטי מוהר"ן רפב.

כו תהלים לז, י.

כז שמואל־ב יד, יד.

כח תהלים קד, כא.

כט תניא אגה"ק כא בשם הזהר.

חכם ויָבֵא רע"[ל], ויש לדרוש לענייננו: הקב"ה מביא את הרע לפניו על מנת לברר מתוכו את נקודת ה"עוד מעט טוב". אחרי כל זה, עבודת ה' שלנו היא להתדמות לה', "והלכת בדרכיו"[לא], "מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום"[לב] ומה הוא חכם אף אתה היה חכם!

- "וגם הוא חכם ויבא רע". **ויבא רע** = **טוב** ברבוע, שכן הבאת הרע היא כדי להפכו לטוב. **וגם הוא חכם** = 129, **הוי' הוא האלהים**. המלה הראשונה, האמצעית והאחרונה: **וגם חכם רע** = **ג** פעמים (ממוצע כל תבה) 129 — **וגם הוא חכם**!
- נתבונן בביטוי "מעט טוב", וכן בפסוק "טוב מעט לצדיק"[לג]: **מעט** = **ז** פעמים **טוב**. **מעט** אותיות **טעם**, "טוב טעם ודעת למדני"[לד].

הוה קודם לעבר

בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם... אנו אומרים "אשר גאלנו" מפני שאנו עצמנו נגאלנו ביציאת מצרים, כמו שנאמר קודם "בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרָיִם... לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בִּלְבָד גָּאַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֶלָּא אַף אוֹתָנוּ גָּאַל עִמָּהֶם".

והנה כאן מקדימים את הגאולה שלנו לגאולת אבותינו, "אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ", וכן בברכת אמת ויציב "גּוֹאֲלֵנוּ גּוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ", ובפתיחת תפלת שמונה עשרה "אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ"[לה]. וטעם הדבר: ראוי לפתוח במה שקרוב לנו, כפי שאנו מכירים את ה', ואחר כך בדבר הרחוק, מה שאנו יודעים בקבלה ממסורת אבות, כמו שנאמר בשירת הים "זה אלי ואנוהו [ואחר כך] אלהי אבי וארממנהו"[לו], ההווה קודם לעבר, "ה' מֶלֶךְ [בהוה] ה' מָלָךְ [בעבר] ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד [בעתיד]"[לז].

אולם קודם הסדר היה הפוך "לא את אבותינו [הפשוט והקודם].. אלא אף אותנו [החידוש שבא אחר כך]... לפיכך אנחנו חייבים להודות... למי שעשה לאבותינו ולנו [קודם אבותינו]"! וביארו המפרשים: קודם דובר על הנסים שהיו ביציאת מצרים, מה שאבותינו חוו וראו בעיניהם מקרוב, ולכן מקדימים אותם אלינו. אבל כעת מדובר על הגאולה כפי שאנו מרגישים אותה, מודים ומשבחים עליה, ולכן יש להקדים את גאולתנו[לח].

יש שני סדרים לתפיסת ממד הזמן: **א.** עבר, הוה, עתיד. זהו הסדר ההגיוני של השתלשלות המאורעות, כמו הסיפור על ניסי יציאת מצרים שקרו לאבותינו ולנו. **ב.** הוה, עבר, עתיד — מֶלֶךְ מָלָךְ ימלך — הסדר המתאים לתפלה והודאה, השתפכות הנפש ברגע זה "נכח פני ה'"[לט]; משם חוזרים לעבר, מה שאנו יודעים מאבותינו, ומשם 'קופצים' לעתיד. זהו הסדר המתאים יותר ליציאת מצרים ופסח "זמן חרותנו" בנסי־נסים מעל הטבע. בדרך הטבע מתחילים בעבר, ממנו נולד־משתלשל ההוה (ולכן העבר מלמד על ההוה), ומכאן ימשיך ויָלד העתיד. אך החרות היא חויה ישירה של ההווה, יציאה ממיצרי הזמן, ללא שעבוד לסדר זמנים ההולך ונבנה בתהליך (אלא בדרך 'קפיצה', פסח מלשון פסיחה, דילוג וקפיצה), כמו המצוה הראשונה שקבלו ישראל

ל ישעיה לא, ב. ראה תניא שער היחוד והאמונה פ"ח.
לא דברים כח, ט.
לב שבת קלג, ב.
לג תהלים לז, טז.
לד תהלים קיט, סו.
לה וראה בפירוש עיון תפלה שם.
לו שמות טו, ב.
לז נוסח התפלה (שילוב של תהלים י, טז; דברי הימים־א טז, לא; שמות טו, יח).
לח הגדת הרבי, ושם נסמן שהוא ע"פ החתם סופר (כנראה הכוונה לדברי החתן סופר, ראה הגדש"פ וינה תרמ"ד עם פירושי חתם סופר וחתן סופר). וכיו"ב בפירוש מעשה נסים להגדש"פ.
לט איכה ב, יט.

במצרים "החדש הזה לכם"[מ] התחדשות הזמן ברגע ההוה ("הזה").

והנה בפורים נאמר "והימים האלה נזכרים ונעשים"[מא], כאשר הם נזכרים כראוי אזי הם נעשים מחדש, אנו חוזרים לעבר ומשם נמשך להוה. זאת מפני שנס פורים מלובש בטבע ואינו שובר את מסגרת הזמן עבר־הוה־עתיד, כמו "בראשית ברא אלהים", ברא בעבר ומשם נמשך ההוה. אבל יציאת מצרים היא עכשיו, ברגע זה ממש, "בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים"[מב]. מנקודת המבט הזו, גם בריאת העולם היא ברגע זה ממש (מתאים לפירוש רש"י ש"בראשית ברא" הוא כמו "בראשית ברוֹא", לא תיאור סדר הזמנים).

בליל הסדר עצמו יש חלוקה כללית מובהקת בין העבר לעתיד. עד סוף 'מגיד' אנו עוסקים בעבר, ואחרי האכילות עוסקים בעתיד (בכוס שלישית וכוס רביעית). לכן גם ההלל נחלק לשנים: שני המזמורים הראשונים העוסקים בעבר ("בצאת ישראל ממצרים"), ושאר פרקי ההלל המכוונים לעתיד. תחילת המעבר בין העבר לעתיד היא בברכת "אשר גאלנו", בה מקדימים את ההוה לעבר. אחר כך, כל מצוות האכילה, מצה, מרור וכו', 'שלחן עורך' — הכל מהוה ממוצע בין העבר לעתיד, אדם אוכל כדי שיהיה לו כח להגיע לעתיד, ובאכילת מצה בפרט הוא מכין את עצמו לעתיד תוך כדי בטול מודע לה'. לאחר כל זה, ניתן להגיע לעתיד הטוב, מ'צפון' ועד 'הלל נרצה' — "לשנה הבאה בירושלים הבנויה"!

◆ התודעה ביחס לכללות הזמנים: אני חי (חווה) את ההוה, זוכר את העבר, מאמין ב(יעודי ה)עתיד. חווית ההוה היא כדבר קרוב, שייכת לבחינת החיה בנפש, 'המקיף הקרוב' השייך לספירת החכמה. חווית העבר (אותו אנו זוכרים) היא כדבר רחוק, שייכת לבחינת היחידה שבנפש, 'המקיף הרחוק' השייך לספירת הכתר. והנה ה' מֶלֶך בהוה בניקוד סגו"ל השייך לחסד, ענף החכמה, ואילו ה' מָלָך בעבר הוא בניקוד קמ"ץ השייך לכתר.

◆ הסדר של קדימת העבר להוה הוא 'מוחין דאמא', תפיסה לוגית של סיבה ומסובב, עילה ועלול. ואילו הסדר של קדימת ההוה לעבר הוא 'מוחין דאבא' — "איזהו חכם הרואה את הנולד"[מג], רואה את המציאות הנולדת ומתהוה ברגע זה ממש יש מאין, "החכמה מאין תמצא"[מד]. מוחין דאמא היינו 'ידיעת המציאות', מתוך תפיסה של "מבין דבר מתוך דבר"[מה], ומוחין דאבא היינו 'ראית המהות', תפיסה ישירה של הדבר עצמו.

תשובה מיראה ומאהבה

היחס בין ההוה והעבר נוגע ביותר למושג התשובה: אנו עושים תשובה בהוה על ה**עבירות** שנעשו ב**עבר**, ואפשר אף לומר שגדר ההוה הוא הזדמנות־פז לעשות תשובה ולתקן את מעשי העבר, "אין ועתה אלא תשובה"[מו] (עתה הוא זמן ההוה). בתשובה עצמה יש שני חלקים עיקריים, חרטה על העבר, ביחס לעבר, וקבלה לעתיד הנוגעת לרגע ההוה (וממנו והלאה), כאשר הקבלה לעתיד היא העיקר[מז], לא להתעסק בעבר אלא להגביר את ההוה.

ראינו כי יש סדר מהעבר להוה ויש סדר מההוה לעבר, "גאלנו [בהוה] וגאל את אבותינו [בעבר]". קדימת העבר להוה הוא סדר של תשובה מיראה. קדימת ההוה לעבר הוא סדר

מ שמות יב, ב.

מא אסתר ט, כח. וראה מאמר ד"ה "הרכבת אנוש לראשנו" מאת הרה"צ רבי הלל מפאריטש פ"ג.

מב תניא פמ"ז.

מג תמיד לב, א. תניא פמ"ג.

מד איוב כח, יב.

מה ראה רש"י על דברים א, יג ועוד (ע"פ חז"ל בכ"מ).

מו בראשית רבה כא, ו.

מז כמבואר בתחלת אגרת התשובה, עיי"ש.

של תשובה מאהבה. בתשובה מיראה אי אפשר להפוך לגמרי את העבר אלא 'לנטרל' את כוונת הזדון, "זדונות נעשים כשגגות". אבל בתשובה מאהבה 'בוראים את הזמן' מחדש ברגע זה, ואז "זדונות נעשים כזכויות"[מח] (שהרי עכשיו הכל טוב), כמו התחדשות גאולת פסח מתוך אהבה רבה.

והנה סדר העבודה הרגיל הוא הקדמת היראה ("ראשית העבודה ועיקרה ושרשה"[מט]) לאהבה, העבר לפני ההוה. אך בעל תשובה־עילאה מקדים את האהבה ליראה, ההוה לעבר, כרבי אלעזר בן דורדיא שאמר "אין הדבר תלוי אלא בי"[נ] (כאן ועכשיו ברגע ההוה, זו הדרך היחידה להתנתק מעבירות־העבר) ובבת אחת זכה לחיי עולם הבא. והרמז: **גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים** = 1426 = **תשובה תשובה**, תשובה תתאה (מיראה) ותשובה עילאה (מאהבה).

◆ רגע ההוה הוא כנקודה פשוטה, 'קרן זוית' בין העבר לעתיד, סוד בין השמשות (שהוא "כהרף עין, זה נכנס וזה יוצא"[נא]). אכן, כאשר מקדימים את ההוה לעתיד ניתן להבחין שההוה עצמו הוא 'קומה שלמה' ומתחלק לשלש בחינות, בהתאמה לשלשת השמות בהם הוא מכונה, הוה־בינוני־עומד. זמן הוה היינו ההתהוות התמידית, רובד המושכל, חב"ד, של ההוה. זמן בינוני היינו החג"ת, הרובד המורגש של ההוה — הרגש הנכון של ההוה, תיקון המדות, הוא לומר לעצמו בכל רגע "הלואי בינוני"[נב] (שלא חטא בעבר ולא יחטא בעתיד, הכל ברגע ההוה). זמן עומד היינו הנה"י, הרובד המוטבע של ההוה, בחינת רגלין (עליהן עומדים), החויה התחתונה של מה שעומד 'כאן ועכשיו'.

בינוני עומד = **אברהם**, **רמח** (אברים ומצות עשה). **עבר עומד עתיד** — ראשי התבות **עעע** (משולש **כ**) ושאר האותיות = 666 (משולש **לו**). סופי התבות = **יצחק**. אמצעי התבות = **נחת**.

◆ **עבר** = **הוה** פעמים **טוב** = יהלום **הוה**. על ידי ההוה הטוב מתקנים את העבר. **הוה עבר** = **רפח**. בתיקון ההוה והעבר נשלם בירור והעלאת **רפח** ניצוצין קדישין, ואז יכול להגיע העתיד המצופה (ביאת המשיח, תחיית המתים והעולם הבא).

◆ **הוה עבר** = **ב** פעמים **זה** ברבוע, "וקרא זה אל זה"[נג] (ההוה והעבר קוראים זה לזה, "זה נכנס וזה יוצא" בין השמשות). **עתיד** = **כב** ברבוע, אותיות התורה (ובמיוחד תורת המשיח השייכת לעתיד) = **יחד** ברבוע, "יחד כולם קדושה לך ישלשו וקרא זה אל זה ואמר"[נד].

לאכול מצה ומרור

וְהִגִּיעָנוּ הַלַּיְלָה הַזֶּה לֶאֱכָל בּוֹ מַצָּה וּמָרוֹר. אלו שתי מצוות האכילה העיקריות בליל הסדר, וכאשר בית המקדש קיים נזכה לאכול גם "מן הזבחים ומן הפסחים". בפנימיות, כוונת האכילה היא לברר את הניצוץ הקדוש שבתוך האוכל. "לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי הוי' יחיה האדם"[נה], כלומר האדם לא מקבל את חיותו מהגשמיות של הלחם בלבד ("הלחם לבדו") אלא מ"מוצא פי ה'", הניצוץ האלוקי החבוי בלחם! הניצוץ הזה מצפה לגאולתו, וכאשר האדם אוכל והלחם נעשה חלק ממנו אז הניצוץ מתברר ועולה, עד שאכילת הצדיק דומה לקרבן על גבי המזבח.

סוד האכילה נמצא בשרש **אכל**, **א כל**. **א** הוא הניצוץ האלקי (מ"אלופו של עולם") הנמצא

מח יומא פו, ב.
מט תניא פמ"א.
נ עבודה זרה יז, א.
נא ברכות ב, ב.
נב בית רבי ח"ב פ"ח הערה ג.
נג ישעיה ו, ג.
נד נוסח "כתר" בתפילת מוסף.
נה דברים ח, ג.

בכל דבר (לא רק במאכל אלא בכל דבר שבעולם יש ניצוץ קדוש ועלינו לברר אותו, 'עבודת הבירורים'). הדבר רמוז בדברי יצחק אבינו "**וְאֹכַל מִפִּי**"[נו] (לשון נופל על לשון), ללמד ש־**אכל** פירושו למצוא ולהוציא את ה־**א** מתוך כל דבר, **מכל** (וראה לעיל בפיסקא 'ארבעה בנים' על "מכל" של יצחק).

גילוי הניצוץ האלקי, ה־**א** שבכל דבר, היא עיקר הכוונה באכילת מצה בפסח. מתוך שמירה מחמץ — ובנפש היינו תכונת הבטול ושמירה מישות — אפשר לגלות את ה־**א** שבכל דבר, לא רק עכשיו אלא בכל העבודה במשך כל השנה כולה. אכילת מצה 'פותחת' את האכילות בכל השנה (וכיום המצה היא המאכל היחיד שיש מצוה דאורייתא באכילתו).

מיד אחר המצה אוכלים מרור. מתוך אכילת המצה מקבלים את הכח לברר את ה־**א** האלקי גם מתוך המרירות של החיים, וכך "לאהפכא מרירו למיתקא"[נז] גם במשך כל השנה כולה. זהו 'המתכון' לצאת לחרות — אנו נתונים בעבודת פרך של 'שעבוד מלכויות' מרה, שפירושו הפנימי (והחשוב יותר) הוא השעבוד לטבע ול'הנחות העולם', ועכשיו אנו יוצאים מאפלה לאור גדול בזמן חרותנו.

- "**ואכל מכל**" ר"ת **אם**. "אם כל חי"[נח], הניצוץ הקדוש הוא "כל חי", החיות של כל דבר.
- "ואכל מכל" הם דברי יצחק שנאמרו כדי לאשר את ברכתו ליעקב, "ואכל מכל... ואברכהו גם ברוך יהיה". והנה **ואכל מכל** = 147, שנות חיי יעקב (= 7 פעמים השם הקדוש **אהיה**, הערך הממוצע של כל אות).

ששים ושמחים

כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים

וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ, וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ.

"עירך" לשון התעוררות, וכן המלאך נקרא "עִיר" מפני "שהוא ער לעולם"[נט]. לכל עבודת ה' נצרכת הקדמה של התעוררות, שהעבודה תהיה אמתית ו'לבבית', מתוך אהבה וירא (שתי הכנפים המעלות את גוף המעשה למעלה), ולא כ"מצות אנשים מלומדה" יבשה וקרירה. לכן "ששים בבנין עירך" קודם ל"ששים בעבודתך" — ההתעוררות קודמת לעבודה בפועל.

ההתעוררות היא במדות הלב, "לבי ער"[ס]. יש התעוררות טבעית, ספונטנית, ללא כל התבוננות — זוהי עיר שאינה "עיר בנויה" כראוי. צריך שהתעוררות הלב תבוא מתוך התבוננות, בינה, לשון בנין, "ירושלם הבנויה כעיר שחברה לה יחדו"[סא], כאשר הבנין של הבינה עושה כלים להכיל את ההתעוררות ולחזק־להנציח אותה שאכן תביא לעבודה בפועל. "שמחים בבנין עירך" — השמחה היא פנימיות הבינה, ומכח השמחה בטהרתה נבנית "עירך", התעוררות אליך בלבד, לבנות את מלכות ה' בעולם (כאשר "אין מלך בלא **עם**"[סב] בלא **עיר מ**לוכה).

כאמור, עיקר ההתעוררות הוא בלב, היינו בתפארת הכוללת ו' קצוות (ה'בנים' הנולדים מרחם האמא־בינה), התעוררות רחמים רבים בחג"ת והתעוררות למעשה בנה"י. כאשר השמחה מגיעה ליסוד ("סיומא דגופא"[סג]), הדוחף לאמת ולהגשים, אזי היא הופכת לששון, "ששים בעבודתך" ("ששון זו מילה"[סד], מדת היסוד), ומזה באים לעבודת עבד למלך, בקבלת עול מלכות שמים (וכך בונים את פרצוף רחל, המלכות).

נו בראשית כז, לג.
נז ע"פ זהר ח"א ד, א.
נח בראשית ג, כ.

נט דניאל ד, י ורש"י.
ס שיר השירים ה, ב.
סא תהלים קכב, ג.
סב רבינו בחיי על בראשית לח, ל; עמק המלך שער שעשועי המלך פ"א. ובכ"מ.
סג הקדמת תקו"ז יז, א ("פתח אליהו").
סד מגילה טז, ב. וראה מחברת הקדש שער פורים.

מוציא מצה

מצה בזריזות ומתינות

בירושלמי נאמר "כל האוכל מצה בערב פסח כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו"[סה], שאינו יכול להתאפק עד שיגיע הזמן. אם כן, בערב פסח ובליל הסדר אנו לומדים להתאזר בסבלנות, לדעת להתאפק ולהמתין, מדת "ארך אפים"[סו]. חוסר הסבלנות, פזיזות ולהיטות מופרזת, הם שורש כל חטאת, במיוחד החטאים הכלליים הגדולים בתולדות האדם: חטא עץ הדעת כאשר האדם לא המתין שלש שעות עד כניסת שבת קדש (שאז היה מותר לאכול מן העץ)[סז]; חטא העגל כאשר בני ישראל לא המתינו עוד יום אחד עד שמשה ירד מן ההר; וחטא דוד ובת שבע כאשר דוד לא המתין עד שתגיע אליו בהיתר ("ראויה היתה בת שבע לדוד אלא שאכלה פגה"[סח]).

לעומת היסוד החשוב של המתינות שלמדנו כאן, הרי המצה עצמה נעשית בזריזות מרובה, "ושמרתם את המצות"[סט], שלא תחמיץ. אך באמת, בהכנת ואפיית המצות צריך זריזות רבה תוך כדי מתינות מעולה (שהרי זריזות ללא מתינות הופכת לפזיזות המפסידה את הכל) — דוגמה מובהקת ל"זריזות במתינות", מהיסודות החשובים בדרך העבודה שלימד מורנו הבעל שם טוב[ע].

סה ירושלמי פסחים פ"י ה"א.
סו שמות לד, ו. ובכ"מ. וראה שכינה ביניהם בפרק 'ארך אפים'.
סז פירוש הש"ך עה"ת בראשית ג, א. הובא בלקו"ת פרשת קדושים (כט, א) עם סמך לדבריו מבראשית רבה כא, ז; ויקרא רבה כה, ב.
סח סנהדרין קז, א.
סט שמות יב, יז.
ע הוספות לכש"ט (קה"ת) אות רה.

בחג הפסח מודגש החפזון החיובי, "ואכלתם אותו בחפזון"[עא], "כי בחפזון יצאת מארץ מצרים"[עב], וכן המצה נעשית בחפזון. סוד המלה **חפזון** הוא **פז** בתוך **חן** — פז הוא עיקר הזריזות, לא להחמיץ 'הזדמנות פז', וחן הוא לשון חניה ומנוחה, ישוב הדעת במתינות ושיקול דעת נכון בכל פרט של עשיה וביצוע. אם כן **חפזון** הוא ממש "זריזות ב[תוך] מתינות"! **חפזון** = "**חן חן לה**"[עג].

שבע ברכות בליל הסדר

על דברי הירושלמי "כל האוכל מצה בערב פסח כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו"[עד], ביארו הראשונים[עה]: כשם שהכלה אינה מותרת לבעלה עד לאחר שבע ברכות הנישואין, כך לפני אכילת המצה מברכים בליל הסדר שבע ברכות, ככתוב בזוהר "מצה איהי שמורה לבעלה... ומני קוב"ה לברך לה שבע ברכות ליל פסח"[עו].

למעשה אנו מברכים תשע ברכות לפני אכילת המצה: על כוס ראשונה מברכים [א] 'בורא פרי הגפן', [ב] ברכת הקידוש (מקדש ישראל והזמנים) [ג] וברכת שהחיינו. [ד] בורא פרי האדמה על אכילת הכרפס. [ה] ברכת "אשר גאלנו" בסיום ההגדה. [ו] בורא פרי הגפן על כוס שניה. [ז] על נטילת ידים. [ח] ברכת המוציא. [ט] ברכת על אכילת מצה. ויש שיטות שונות אלו ברכות מורידים מהמניין כדי להחשיב רק ברכות[עז] (למשל: יש מחסירים ברכת שהחיינו, כיון שזו ברכה על עיצומו של יום וגם מי שאינו עורך את הסדר מברך אותה; יש מחסירים את הברכה על הכרפס שהוא רק כדי שישאלו

עא שמות יב, יא.
עב דברים טז, ג.
עג זכריה ד, ז.
עד ירושלמי פסחים פ"י ה"א.
עה ראבי"ה פסחים סי' תקכה.
עו זהר ח"ג קנא, ב.
עז ראה נושאי הכלים בטור ושו"ע או"ח תעא. גליוני הש"ס מהר"י ענגיל פסחים צט, ב.

התינוקות; יש סוברים שאין מברכים בורא פרי הגפן על כוס שניה כיון שברכו על כוס ראשונה; ויש שאין מונים את ברכת אשר גאלנו כיון שאינה מענין אכילה ושתיה, ועוד). בנוסף, יש מונים את נוסח "ברוך המקום ברוך הוא" כברכה בפני עצמה, וגם מחלקים את ברכת "אשר גאלנו" לשנים כיון שהיא ברכה ארוכה שאומרים בה פעמים "ברוך אתה ה'" בפתיחה ובחתימה[עח] (ואז ניתן להגיע עד י"א ברכות).

אכן, המנהג היום הוא לעשות את הקידושין והנישואין יחד, ונמצא שמברכים תחת החופה תשע ברכות: פותחים בברכת בורא פרי הגפן, אחריה ברכת הקידושין ("מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין"), ובהמשך שבע ברכות הנישואין. אם כן, לפי המנהג שלנו ליל הסדר מקביל לקידושין ונישואין גם יחד!

נמשיך למנות את הברכות בליל הסדר. לאחר תשע הברכות עד כאן, מברכים "על אכילת מרור", לאחר מכן ברכת המזון המורכבת משלש ברכות, בורא פרי הגפן על כוס שלישי, ברכה לאחר חתימת ההלל ("מלך מהולל בתשבחות"), ברכה על כוס רביעית וברכה אחרונה ("על הגפן") לאחריה. ניתן להחשיב את שתי הברכות האחרונות כיחידה אחת, על כוס רביעית, ונמצא שהברכות בליל הסדר הן בסימן **ט"ו־ב**: **ט** ברכות לפני אכילת המצה, **ו** ברכות אחרי המצה, ועוד **ב** ברכות על כוס רביעית. והנה נאמר "טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל"[עט] ודרשו חז"ל "אל תקרי יְבֹרָךְ אלא יְבֻרַךְ" (ולכן "אין נותנים כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין")[פ]. בליל הסדר כולנו טובי עין, שהרי אנו מזמינים כל דכפין לבוא ולאכול עמנו, וכן אנו "חכלילי עינים מיין [של ארבע הכוסות]"[פא], וראויים לברך ולהתברך ב־**טוב** ברכות.

◆ **שבע ברכות** = 1000, סוד אלף אורות שנתנו לישראל במתן תורה הנקרא "יום חתונתו"[פב], והוא סוד נשמת **ישראל בעל שם טוב**, סוד ההשראה האלקית של הנישואין.

מצה אשה

כאמור, הירושלמי והזוהר משווים את המצה לכלה, וכשם שמברכים שבע ברכות נישואין כך מברכים שבע ברכות בליל הסדר לפני אכילת מצה. אם כן, באכילת מצה בליל הסדר יש סגולה לזיווג הגון.

אחד הפסוקים החשובים בנישואי אשה הוא "מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה'"[פג] (סימן נישואין טובים, "מצא או מוצא"[פד]). יש לדרוש מצא כמו מצה (אותיות **א־ה** מתחלפות זו בזו[פה]), "מצה אשה" — המצה היא הכלה, אותה יש למצוא (והמציאה היא על ידי העינים, "טוב עין הוא יברך" כנ"ל בפיסקא 'שבע ברכות').

◆ **מצה אשה** = **אמת**, "אמת מארץ תצמח"[פו], בחינת האשה ("אשה **מ**זרעת **ת**חלה"[פז]). **מצה אשה כלה** = **הכל אמת** = **מלכות**. אם נחשב את האל"ף של אשה כאֶלֶף, אזי **מצה אשה כלה** = 1495, סכום כל אותיות האלף־בית (סוד **אמת**, ראש־תוך־סוף האותיות[פח]).

עח ר"י ענגיל, עיי"ש.
עט משלי כב, ט.
פ סוטה לח, ב.
פא בראשית מט, יב.
פב שיר השירים ג, יא. תענית כו, ב.
פג משלי יח, כב.
פד ברכות ח, א.
פה לדוגמה: "אשכים ודבר", ירמיה כה, ג, ופירש הרד"ק "האל"ף במקום ה"א, השכם, כי אותיות אהו"י מתחלפות".
פו תהלים פה, יב.
פז ברכות ס, א. ראה שער הפסוקים תהלים סימן פה.
פח שבת נה, א; ירושלמי סנהדרין פ"א ה"א.

שיעור

התוועדות ח' ניסן (ח"א)

חרות עולם

קיצור מהלך השיעור

התוועדות ח' ניסן – **יום החרות של הרב**, בו הוא השתחרר ממעצר – נפתחה בהתבוננות־הכנה ל"**זמן חרותנו**". ביציאת מצרים ה' הוציא אותנו ל"**חרות עולם**" – **הפכנו לבני־חורין בעצם**, גם אם נמצא את עצמנו בגלויות בעתיד. דווקא מתוך **מצרים**, **הרחם** ממנו נולד עם ישראל, לקחנו לעצמנו **חמימות קדושה** שמלווה אותנו עד סוף כל הדורות.

אנחנו מתקרבים ל"זמן חרותנו", שכולנו נזכה לחרות האמתית!

פעם למדנו[א] שבכל חג האותיות **חג** הן ראשי תבות אחרות – בחג המצות "**ח**מלה **ג**דולה"[ב] (בה ה' הוציא אותנו ממצרים), בחג השבועות "**ח**מדה **ג**נוזה"[ג] (התורה שנתן לנו ה') ובחג הסוכות "**ח**רב **ג**אוה"[ד] (רמז ללולב). כעת נאמר שהרבה יותר פשוט לומר שבפסח **חג** ר"ת **ח**רות **ג**אולה.

נפתח בכמה רמזים לגבי ליל הסדר ו"זמן חרותנו" שהזכרנו עכשיו:

יציאת מצרים – חרות עולם

בנוסח תפלת ערבית כל יום, גם בחול וגם בשבת וחג, אומרים "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם". זהו ביטוי יחודי של חרות, שמופיע רק פעם אחת בסידור, ובכלל בחז"ל – ביטוי מיוחד שלא מופיע בשום מקום חוץ מהמקום הזה.

אחרי גאולת מצרים היו עוד גלויות. לכן ה' היה צריך לומר למשה רבינו "אהיה אשר אהיה"[ה] – "'אהיה' עמם בצרה זאת 'אשר אהיה' עמם בשעבוד שאר מלכיות".[ו] ובכל זאת, הגאולה הזו נקראת "חרות עולם" – מאז שיצאנו ממצרים אנחנו בני חורין[ז], לא משנה באיזה מצב נהיה. גם

נרשם ע"י איתיאל גלעדי. לא מוגה. ח' ניסן תשפ"ה – כפ"ח.

א תום ודעת מאמר "ארבעת המינים" עמ' שו.
ב ברכת "אהבת עולם".
ג ע"פ שבת פח, ב.
ד ע"פ דברים לג, כט.
ה שמות ג, יד.
ו רש"י עה"פ עפ"י ברכות ט, ב.
ז גבורות ה' פרק סא.

אם נהיה משועבדים — נמצאים עדיין בגלות, כולל הגלות האחרונה בה "אותותינו לא ראינו"[ח] והקץ נעלם מאתנו[ט] — אף על פי כן, מאז יציאת מצרים אנחנו במצב של "חרות עולם". "ויוצא את עמו ישראל מתוכם", מתוך מצרים, "לחרות עולם". על כך אמר הרבי הריי"צ, בשם אביו הרבי הרש"ב, ש"רק גופותינו נתנו בגלות ובשעבוד מלכויות. אבל נשמותינו לא נמסרו לגלות ושעבוד מלכויות"[י].

בשביל להיות בן חורין צריך חב"ד, צריך מוחין – אי אפשר להיות בן חורין בלי מוחין!

המדות משעובדות לרצונות, ואילו המוחין לא מופעלים לפי הרצונות אלא שורה בהם תענוג

חרות – תיקון הג"ר

כמה שוה "**חרות עולם**"? רק המלה **חרות** היא מלה חשובה לחב"דניקים, כמונו, כי היא שוה **חכמה־בינה־דעת**. בשביל להיות בן חורין צריך חב"ד, צריך מוחין — אי אפשר להיות בן חורין בלי מוחין! **עולם** שוה עוד פעמיים **חכמה** (בסוד "כֻּלם [**עולם** ומלואו] **ב־חכמה** עשית"[יא]). כלומר, "**חרות עולם**" היא בעצם שלש חכמות, ג"פ **חכמה**, ועוד **בינה** ועוד **דעת**[יב].

כמה עולה הכל יחד? 760, שיוצא בדיוק שלמות הג"ר (**ג** ראשונות) — **כתר־חכמה־בינה** (כלומר, **כתר** עולה **חכמה חכמה דעת**, **דעת עולם**). אם אתה מונה את הכתר אתה לא מונה את הדעת[יג], כי הדעת מושרשת בתוך הכתר. לפעמים הכתר מתלבש בתוך הדעת (ואז מונים רק את הדעת) ולפעמים הדעת עולה ונכללת בתוך הכתר (ואז מונים רק את הכתר).

בכל אופן, יש כאן כמה וכמה רמזים שיש פה את כל הג"ר — קודם היה **ג** ראשונות בלי הכתר, חכמה־בינה־דעת, ובסוף הגימטריא הפשוטה של "**חרות עולם**" היא **כתר־חכמה־בינה**, שנקראות ג"ר בכל מקום בקבלה. שוב, בשביל "חרות עולם" צריך את הג"ר, עם שלש החכמות, הבינה והדעת. למה? המדות משעובדות לרצונות, ואילו המוחין לא מופעלים לפי הרצונות אלא שורה בהם תענוג (כלומר, שרש המדות בחיצוניות הכתר, פרצוף אריך אנפין, הרצון, ושרש המוחין בפנימיות הכתר, פרצוף עתיק יומין, התענוג, המשוחרר מרצונות העולם הזה). זהו הגדר של מוחין בעצם[יד] — חרות מרצונות (שהם מקור המדות), וד"ל.

"גוי מקרב גוי"

מה עוד? יש פה שתי מלים, "**חרות עולם**", אז נחשב את הממוצע, החצי: אם ביחד שתי המלים עולות 760 הממוצע של כל מלה הוא 380, שלענייננו היינו **מצרים**. כלומר, "**חרות עולם**" שוה **מצרים־מצרים**. מה כל כך טוב במצרים, שצריך להכפיל את **מצרים** כדי לקבל "**חרות עולם**"?

יש ביטוי בתורה שביציאת מצרים ה' מוציא אותנו "**גוי מקרב גוי**"[טו] — **שנינו גוים, אנחנו**

ח תהלים עד, ט.

ט ראה יומא ט, ב.

י סה"ש תרפ"ד עמ' 169. לקו"ד (לשה"ק) ח"ד עמ' תרצב.

יא תהלים קד, כד.

יב שלש החכמות הן בסוד קוצא־גזעא־שבילא של ציור האות **י** (זהר ח"ג רג, ב), סוד החכמה (קוצא הוא הבטול העצמי של פנימיות החכמה לשרשה בכתר, "החכמה מאין"; גזעא הוא החכמה עצמה, "ברק המבריק על השכל" בהשכלה חדשה מלאה ענג, סוד "קדש מלה בגרמיה" שמעלה חבור החכמה לבינה; שבילא הוא המשכת־השפעת־יחוד החכמה בבינה כ"תרין ריעין דלא מתפרשין לעלמין", בסוד "כלם בחכמה עשית [בבינה]"). הבינה היא בסוד **ה** עילאה ושתי העטרין שבדעת הן שרש זו"נ, **ו־ה** שבשם (דעת תחתון, שהיא סתם דעת בחב"ד, הדעת המחברת עת המוחין חו"ב למדות ולמלכות). נמצא שב־**י** יש שלש דרגות ובינה ודעת הן בסוד **הוה**, וד"ל.

יג ראה ע"ח שכ"ג פ"ח (מ"ק); שיעורים בסוד ה' ח"ב עמ' קטו; ח"ג עמ' קנט.

יד סוד האות **א**לף הנכנסת ל־**גולה** כדי להפוך אותה ל־**גאולה** בפירושה ה־**אלף כ**אולפנא ("אאלפך חכמה") – ראה שיחת ש"פ אמור תנש"א (התבארה במודעות טבעית מאמר "מגולה לגאולה").

טו דברים ד, לד.

גוי ומצרים הם גוי, ובביטוי "גוי מקרב גוי" אי אפשר להבחין בינינו בכלל, בדיוק אותה מלה[טז]. נעשה חשבון של "**גוי מקרב גוי**": "**מקרב**" עולה **גוי** פעמים **חי**, אם כן הביטוי "**גוי מקרב גוי**" הוא **כ** פעמים **גוי**. והנה, עשרים פעמים **גוי** שוה **מצרים**. איך קוראים בחשבון לתופעה כזו (של כפל מספר במספר גבוה ממנו באחד)? יהלום (שני משולשים שמונחים זה על גבי זה ויוצרים צורה של יהלום). **מצרים** היינו היהלום של **גוי**. אם לגוי יש איזה יהלום — היהלום של **הגוי** הוא **מצרים**. אם יש לגוי שני יהלומים (אחד בכיס ימין ואחד בכיס שמאל), **מצרים**־**מצרים**, הם שוים "**חרות עולם**".

מה הפשר של "גוי מקרב גוי"? שמצרים היא כמו רחם — הרחם שאנחנו יצאנו ממנה[יז]. אנחנו, עם ישראל, נולדנו ממצרים כמו עובר מהרחם. בסוף הריון העובר סובל, הוא כבר רוצה לצאת, ואז הקב"ה מבטיח לנו "והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים"[יח], הלשון הראשונה בארבע לשונות של גאולה, שכנגדן תקנו ארבע כוסות בליל הסדר[יט]. בשלב האחרון צריך להביא את המילדות העבריות, שפרה ופועה, ולעזור לעובר לצאת. בהגדה אומרים "יכול מראש חדש". מה פירוש? כבר הגיע הזמן שהאשה, מצרים, מוכנה ללדת — כבר יש לה צירים. אם היום היו הולכים לבית

נולדנו ממצרים. כמו עובר מהרחם. בסוף הריון העובר סובל, הוא כבר רוצה לצאת, ואז הקב"ה מבטיח לנו "והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים"

בהגדה אומרים "יכול מראש חדש". מה פירוש? כבר הגיע הזמן שהאשה, מצרים, מוכנה ללדת – כבר יש לה צירים. אם היום היו הולכים לבית רפואה במצב הזה היו נותנים לה זירוז ואז היא היתה יולדת בראש חדש...

רפואה במצב הזה היו נותנים לה זירוז ואז היא היתה יולדת בראש חדש... סימן שבתורה לא מחזיקים מזירוז[כ], אלא אם כן המצב באמת מסוכן חלילה. צריך "זריזות במתינות"[כא], לפי הבעל שם טוב — שהכל יהיה בשעה טובה ומוצלחת, כפי ההשגחה העליונה. בכל אופן, למרות כל הלחץ שבסוף — אבל אם יצאנו מהרחם הזה, סימן שיש לנו זיקה מאד קרובה. מצרים היא האמא שלנו, הרחם שלנו — יצאנו ממנה.

יש עוד מלה פשוטה שכתובה במשנה ששוה "**חרות עולם**" — **פשפש**. מהו פשפש במשנה[כב]? שער קטן שבתוך שער גדול. כל **פש** שוה **מצרים** (והנילוס, נהר מצרים, נקרא "**פישון**"[כג]) ו־**פשפש** הוא פעמיים **מצרים**, "**חרות עולם**". אנחנו, העובר שנולד מתוך הרחם של אמא־מצרים, הוא כנראה שער קטן שיוצא מתוך שער גדול — הוא נמצא בתוך שער גדול, הרחם, שנפתח בשעת הלידה להוציא ממנו שער קטן (בסוד "יסוד אמא [שער גדול] מסתיים בתפארת ז"א [שער קטן]")[כד].

טז וראה שה"ש רבה ב, ה (ועוד) שמכאן לומדים על הדמיון בין מצרים וישראל באותו זמן.

יז וראה מכילתא בשלח ו (ועוד) שנדרש "כאדם שהוא שומט את העובר ממעי הפרה".

יח שמות ו, ו.

יט פסחים סח, ב.

כ וראה גם שער תיקוני עונות פ"י.

כא הוספות לכש"ט (קה"ת) אות רה.

כב תמיד פ"א מ"ג.

כג בראשית ב, יא וברש"י שם (בת פרעה קראה למשה על שם מי הנילוס מהם משתה אותו והוא־הוא הפישון, והרמז: משה במילוי – **מם שין הא**, אותיות **משה מאין** – עולה **פישון**! ודוק עוד לקמן הערה כה על הקשר של משה ל**מצרים**, **פש**).

כד ע"ח שער הכללים פרקים י־יא. ובכ"מ.

כה **שער קטן** אותיות **קרע שטן** (**זך** ברבוע, כנודע) שם הגבורה בשם **מב**, סוד יציאת מצרים, על ידי קריעת השטן

כמה שחם הוא הירוד והפחות בין שלשת בני נח, הוא מקור כל החמימות – גם החמימות דקדושה

בעומק הגעגועים למצרים הם בדיוק כמו הגעגועים של התינוק לרחם של אמא שלו. אף על פי שהיתה לו מצוקה בסוף, כאשר כבר היה צריך לצאת, הוא מתגעגע לרחם

חמימות "אדמת בני חם"

התורה אומרת שדור שלישי של מצרי מותר לבוא בקהל[כו] וחז"ל מסבירים[כז] שהטעם הוא כי היינו אורחים שם. הם אומרים יותר פשוט, שהיינו אורחים במצרים וצריך לכבד את בעלי האכסניא שלנו, אבל יש בכך רמז למה שאנחנו אומרים כעת עוד יותר חזק — זהו הרחם שלנו, שאנחנו יוצאים ממנו!

ארץ מצרים היא "אדמת בני חם"[כח] (כמו שאומרים בתפלת ערבית קצת לפני "חרות עולם"). כתוב[כט] שרחם הוא לשון חם, חמימות. כנראה, כמה שחם הוא הירוד והפחות בין שלשת בני נח[ל], הוא מקור כל החמימות — גם החמימות דקדושה. חם כפשוטו, קליפת חם, היינו החמימות של הרע, של התאוה. אבל החמימות של הקדושה היא "חם לבי בקרבי"[לא]. ידוע מרבי נחמן[לב] ש"**חם לבי בקרבי**" ר"ת **חלב**, חלב־אם. רחם היא גם מדת הרחמים שלנו, "רחם ארחמנו"[לג] (וגם רחמים הם לשון חום[לד], כמו בביטוי "נכמרו רחמיו"[לה]).

כנראה את החמימות שלנו ואת הרחמים שלנו אנחנו מקבלים, מוציאים, ממצרים, מלשון מְצרים וגבולים — כמו כל עבודת הבירורים, שצריך להוציא את הטוב מתוך הקליפה. אם מצליחים להוציא ולהעלות את החום ממצרים ל"**חם** לבי בקרבי, **ב**הגיגי תבער אש, **ד**ברתי בלשוני" (ר"ת **חב"ד**[לו], זהו החב"ד של ברסלב, כידוע) — עושים תיקון גדול למצרים. כל פעם שהיהודים במדבר רצו לחזור למצרים[לז] — מה זה? מה טוב במצרים? על פי פשט, טוב לחיות במצרים מאשר למות במדבר[לח], אבל בעומק הגעגועים למצרים הם בדיוק כמו הגעגועים של התינוק לרחם של אמא שלו (געגועים ל"כגן הוי' כארץ מצרים"[לט]). אף על פי שהיתה לו מצוקה בסוף, כאשר כבר היה צריך לצאת, הוא מתגעגע לרחם (ובקדושה היינו סוד הטבילה במקוה טהרה[מ], החזרה לרחם על מנת להיוולד מחדש).

המונע את הלידה, את יציאת העובר לאור עולם, וד"ל. אבל אין לזלזל ב**שער גדול**, מצרים, העולה **תריג** – דוקא במצרים נולד **משה רבינו** באופן של "ששים רבוא בכרס אחת" (שה"ש רבה ד, ב) – הוא העצמות של מצרים (שעל כן נגזר עליו לגדול בבית פרעה, כאשר תכנית בתיה בת פרעה היתה שהוא ימלוך לאחר פרעה אביה כנודע). ועוד: **שער** לשון **השערה** – השער הגדול היינו סוד "קדמון" שלפני הצמצום, "שיער בעצמו בכח כל מה שעתיד להיות בפועל", והשער הקטן היינו המחשבה הקדומה דא"ק בה "כולם נסקרים בסקירה אחת" (ומשם ה' "קורא הדורות מראש", היינו כל הדורות של עם ישראל עד לימות המשיח וכו'), וד"ל.

כו דברים כג, ט.

כז ראה ספרי כי תצא פמ"ב.

כח הממוצע בין **ארץ מצרים** ל"**אדמת בני חם**" הוא **תריג** (**משה רבינו** וכו')!

כט ראה גם יריעות שלמה חוברת ב יריעה ג.

ל ראה בראשית ט, כב. לחם ארבעה בנים – כוש, מצרים, פוט וכנען – כנגד חכמה־בינה־מדות־מלכות של חם, נמצא שמצרים הוא הבינה (האם־הרחם) של חם, ודוק.

לא תהלים לט, ד.

לב לקומ"ת א.

לג ירמיה לא, יט.

לד ראה קנאת ה' צבאות (לרמח"ל) ח"א פ"ב סעיף ח (רחמים בחינת חם ולח); לקו"מ יט, ב.

לה בראשית מג, ל (וברש"י שם: "'נכמרו'. נתחממו").

לו בשם הגרי"ד מבעלז, אדמו"רי בעלז (קלפהולץ) ח"ג עמ' רכח. וראה גם יפה שיחתן (היילפרין) עמ' ל. נר למשיחי (בלוי, מהדורה ששית) עמ' רכח־רכט; וכמטמונים תחפשנה ח"ב עמ' קפא הערה יד.

לז שמות יד, יב; במדבר יא, ה; יד, ד.

לח משמעות הפסוק בשמות יד, יב.

לט בראשית יג, י. בפרט הגעגועים הם לארץ גשן, "טוב ארץ מצרים" (שם מה, יח וברש"י), בה זכתה שרה אמנו – האם־הרחם דקדושה – בזכות עמידתה בנסיון בבית פרעה (פדר"א פכ"ו).

מ **מצרים** אותיות **מצר־ים**, הים בו טובלים (ואדמו"ר הזקן תקן שיהיו מחים חמים דווקא).

חם ו־**חר** מתחלפים בלשון הקדש. **חר** הוא גם לשון חום[מא]. לכן חרות היא גם לשון חמימות. אמרנו שרק **חרות** שוה **חכמה־בינה־דעת** ו"**חרות עולם**" שוה **כתר־חכמה־בינה — ג** הספירות הראשונות. הייתי חושב שמקום החום הוא בלב, ב־**ז** הספירות התחתונות, ואילו המוחין קרים[מב]. אבל בספר יצירה כתוב, כמו שלמדנו לאחרונה[מג], שהאש היא בראש[מד] — **ראש** הוא **ר־אש**. האש הזו היא ה"אש קדש" של התורה הקדושה, שנמשלה לאש[מה], ושל ההתבוננות באלקות, שהרי גם ה' עצמו נמשל לאש[מו] (ולא לאף יסוד אחר מארבעת היסודות). כל החום היהודי, גם בלב וגם בראש, צריך לצאת ממצרים.

צרות מחממות

מה זה מצרים? שוב, צר, מיצר, צרות — צרת הגלות. כנראה שכאשר יש לאדם צרה, חוץ מהסבל שהוא סובל, הוא גם מתחמם מהצרה. אחד שהכל אצלו בשלוה ובשקט — הוא קר רוח. אבל כשחיים את הצרה — זהו מקור של התחממות. לכן מצרים, על שם הצרה, היא "אדמת בני חם". זהו הצד הטוב שבצרה,

אחד שהכל אצלו בשלוה ובשקט – הוא קר רוח. אבל כשחיים את הצרה – זהו מקור של התחממות. זהו הצד הטוב שבצרה, שהאדם מתחמם, והוא יכול להתחמם בקדושה

כל הגלויות נקראו על שם מצרים. יצאנו ממקור החום, ולפעמים מתקררים קצת – ברגע שמתקררים צריך עוד איזו גלות, עוד איזו צרה, כדי להתחמם מחדש

שהאדם מתחמם, והוא יכול להתחמם בקדושה. לא צריך להתחמם כמו מצרים, "ערות הארץ"[מז], חמימות של ערוה — יהודי צריך להתחמם בקדושה. רק מה? בנפש החיונית שלו הוא מתגעגע למקור החום, למצרים.

בכל אופן, הווארט היה שיציאת מצרים וזמן חרותנו, חג הגאולה, חג הפסח, הוא חג של לידה — לידת העם. מאיפה נולדים? "גוי מקרב גוי". כלומר, כשאנחנו יוצאים ממצרים אנחנו גם מזוהים עם מצרים. ברגע הלידה הילד מזוהה עם האמא. קודם הוא היה "ירך אמו" — "עובר ירך אמו"[מח] — וכעת הוא יצא מהרחם, עצמאי, אבל הרך הנולד עדיין מאד קשור למצבו הקודם כ"ירך אמו", עדיין קשור לרחם, והרחם הזה הוא החום, חום מתוך הצרה[מט]. הרשימו של הלידה הזו, דווקא ממצרים — **מצרים־מצרים** — נשאר אצלנו לעולם, ועל זה כתוב "ויוצא הוי' את עמו ישראל מתוכם ל**חרות עולם**". במשפט הזה מודגשת המלה "מתוכם", "ויוצא הוי' את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם" — ה"חרות עולם" היא בגלל ה"מתוכם". מתוך מצרים, מתוך הקליפה הזו, צריך להוציא את חום הקדש לכל החיים (וגם חיים הם מלשון חום, כידוע).

ממילא, ההסבר הזה גם מתרץ את הקושיא שלנו קודם — איך אפשר לומר "חרות עולם"

מא ספר השרשים לרד"ק שרש 'חרר'.

מב בראשונים ברבוי מקומות בשם אריסטו. ראה לדוגמה שבילי אמונה נתיב רביעי שביל ראשון.

מג שיעור ש"פ פקודי (נדפס בגליון ויקרא) השתא.

מד פ"ג מ"ו. וראה פירוש הראב"ד ואוצר השם שם.

מה ירמיה כג, כט. ראה ברכות כב, א ("מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה וכו'"); תענית ד, א ("אורייתא הוא דקא מרתחא ליה וכו'"); שם ז, א ("למה נמשלו דברי תורה כאש... מה אש אינו דולק יחידי וכו'").

מו דברים ד, כד.

מז בראשית מב, ט.

מח יבמות עח, א. ובכ"מ.

מט גם **ברכה** לשון **רך**, כנודע בחסידות בביאור "לחיים ולברכה" – ש"**לברכה**" היינו **לב־רכה** (ראה לוח "היום יום" כ"ט אד"ר). ה־**חם** של ה"**לחיים**" (**חם** ה**מח** – מוחין באריז"ל הם חיים) מרכך את הלב להיות "רך כקנה [תיקון] ולא קשה כארז [תהו]" (תענית כ, א), וד"ל.

כאשר אחרי יציאת מצרים, עד ביאת גואל צדק, יש עוד גלויות? כל הגלויות נקראו על שם מצרים[נ]. יצאנו ממקור החום, ולפעמים מתקררים קצת — ברגע שמתקררים צריך עוד איזו גלות, עוד איזו צרה, כדי להתחמם מחדש. אבל הכל בגדר "חרות עולם", חמימות עולם, חמימות נצחית. שוב, כך עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו, בה החום יהיה עצמי אצלנו, ולא נצטרך לחדש

מה היתה הברכה של הבעל שם טוב? הוא שם את ידו הקדושה על הלב של כל ילד יהודי – כל הילדים שיש כאן – וברך אותו 'שתהיה יהודי חם'

את החום עם איזו צרה, ר"ל.

אם כן, הברכה היא שנזכה להיות יהודים חמים. מה היתה הברכה של הבעל שם טוב? הוא שם את ידו הקדושה על הלב של כל ילד יהודי — כל הילדים שיש כאן — וברך אותו 'שתהיה יהודי חם'. מי סיפר על כך? השפאלער־זיידע. הוא אמר שהיד והברכה הזו נשארו איתו — היסוד של כל החיים שלו[נא]. כנראה הבעל שם טוב היה יהודי מאד־מאד חם.

נ בראשית רבה טז, ד.

נא לוח "היום יום" י"ד טבת.

שיעור
פסח וספירת העומר

שבע לשונות גאולה

קיצור מהלך השיעור

שיעור זה הוא החלק השני מתוך התוועדות ח' ניסן, ומהווה **הכנה ישירה לליל הסדר ולספירת העומר** הבאה למחרתו. כולנו מכירים את **ארבע לשונות הגאולה**, וגם את **'הלשון החמישית'**. אבל החתם־סופר כבר הצביע על **שש לשונות**, ועיון מדוקדק בפסוקים מגלה שלמעשה יש **שבע לשונות גאולה!** את שבע הלשונות מקביל הרב כדרכו למבנה בפנימיות התורה, **שבע מדות הלב** מחסד עד מלכות. כך נפרשת התבוננות שלמה ויפה ב**פסוקי ההקדמה ליציאת מצרים**, בתוספת פרפראות של גימטריות המצביעות כולן על המספר שבע.

לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הוי' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרִים וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֳדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים. וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי הוי' אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם. וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי הוי'א.

ארבע וחמש לשונות

ידוע שחז"ל מנו ארבע לשונות גאולה, "והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי", וכנגדן תקנו ארבע כוסות בליל הסדרב. בנוסף, יש כוס חמישי, "חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי רבי טרפון"ג, והיא כנגד הלשון החמישית "והבאתי" (ויש גרסה בירושלמי "רבי טרפון היה מביא כוס חמישי כנגד והבאתי"ד). להלכה, כוס חמישית היא רשות (בתנאים מסוימים)ה, אך יש אומרים ש"מצוה מן המובחר לשתות כוס חמישי...

א נערך ע"י יוסף פלאי, מתוך התוועדות ח' ניסן תשפ"ה. שמות ו, ו־ח.

ב ירושלמי פסחים פ"י ה"א. בראשית רבה פח, ה. שמות רבה ו, ד. הראשונים לפסחים צט, ב.

ג פסחים קיח, א, לפי גרסת הר"ח והרי"ף. לכל זה ראה 'הגדה שלמה' לרמ"מ כשר עמ' קסא.

ד הראב"ד, מובא באורחות חיים הל' פסח. וב'כתוב שם' לראב"ד (על הרי"ף פסחים כו, ב) מביא כך בשם 'הגדה'.

ה שו"ע או"ח תפא, א. עיי"ש.

וכך מטין דברי הרמב"ם[ו], ו"הרי זה משובח"[ז] (וכדברי המהר"ל[ח]).

ארבע לשונות הגאולה התקיימו בשלמות (כמו שיתבאר) — ולכן תקנו ארבע כוסות כחובה בליל הסדר — כלעומת הלשון החמישית שלא התקיימה בשלמות, ולכן אין כוס חמישית (לפחות לא כחובה). "והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי" התקיים על ידי משה רבינו בעצמו. אם היינו זוכים, היה משה מכניס את ישראל לארץ, ומתקיים על ידו "והבאתי" (בגאולה האמתית והשלמה), אבל בפועל התקיים "והבאתי" רק לאחר מות משה, ע"י יהושע, וירושת הארץ לא התקיימה אז בשלמות (כמו שקוראים בספר יהושע ובתחילת ספר שופטים). לכן כוס חמישית שמורה למשיח, **חמישית** היא **משיחית**.

אם היינו זוכים, היה משה מכניס את ישראל לארץ, ומתקיים על ידו "והבאתי", אבל בפועל התקיים "והבאתי" רק לאחר מות משה, ע"י יהושע, וירושת הארץ לא התקיימה אז בשלמות, לכן כוס חמישית שמורה למשיח

שש ושבע לשונות

החתם־סופר כותב[ט] כי באמת יש שש לשונות גאולה, שהרי לאחר "והבאתי" נאמר "ונתתי". ומבאר כי "והבאתי" היינו עצם ההבאה לא"י, ו"ונתתי" היינו "שלא נהיה שם משועבדים לעם אחר כמו בבית שני", ועל ארבע הראשונים תקנו ד' כוסות, שכבר התקיימו בשלמות, "אמנם שנים האחרונים לא היה עדיין קשר של קיימא עד לעתיד לבוא... ואולי לעתיד לבוא יתוספו ב' כוסות כנגד ב' גאולות הנוספות".

אכן, למעשה יש בפסוקים אלו שבע לשונות של גאולה — "והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי והייתי והבאתי ונתתי" — שבע פעולות הכתובות באותה לשון, כל אחת פותחת באות **ו** ומסיימת באותיות **תי** (**ותי** = 416 = **וארא וארא** = **יצחק יצחק** = 16 פעמים **הוי**'). החלוקה לשבע חוזרת שוב ושוב בריבוי רמזים בגימטריא, כפי שיובא לקמן.

סדר לשונות הגאולה

בדרך הפשט, יש כמה פירושים בלשונות הגאולה, החל מדברי הרמב"ן, אך הפירוש המחוור הוא כדברי רבינו בחיי והספורנו (כמבואר בספר סוד ה' לירא[י]): "והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים" היינו הפסקת השעבוד, "בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים"[יא]. "והצלתי אתכם מעבדתם" היינו בט"ו בניסן, ביציאה ממצרים ממש (כדברי הספורנו "והצלתי, ביום צאתכם שתצאו מגבולם"). "וגאלתי אתכם" בקריעת ים סוף (ובספורנו "וגאלתי, בטביעת המצרים בים... כי אחרי מות המשעבדים לא היו עוד עבדים בורחים"), "שירה חדשה שבחו גאולים"[יב]. "ולקחתי אתכם לי לעם" היינו מתן תורה (כפירוש ראב"ע "ולקחתי, כאשר תקבלו את התורה על הר סיני"), בקיום "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה"[יג].

בסיום ארבע הלשונות נאמר "וידעתם כי אני הוי' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלת מצרים", כאשר "נעוץ סופן בתחילתן" — "המוציא אתכם מתחת סבלת מצרים" זהה ללשון הראשונה "והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים". מכאן שלאחר ארבע הלשונות מסתיימת יציאת מצרים עצמה, ואילו "והבאתי" וכו' הוא ענין נוסף.

ו ר"ן פסחים כז, א מדפי הרי"ף.
ז הראב"ד בכתוב שם.
ח גבורות ה' פרק סה.
ט חת"ס עה"ת פרשת וארא (דף כה).
י שער 'ארבע לשונות של גאולה' עמ' שא.
יא ראש השנה יא, א.
יב ברכת אמת ויציב.
יג שמות ג, יב.

נתבונן כעת בכל שבע הלשונות, ומתבקש להקביל אותן לשבע מדות הלב (ז"ת). המדות יוצאות ונולדות מתוך רחם האם (בינה־אמא) — וכאן יציאת מצרים היא היציאה מרחם האם (כמו שהתבאר בשיעור 'חרות עולם'), וממילא מתאים שכל שבע הלשונות הן כנגד שבע המדות. ההקבלה לשבע המדות היא לפי הסדה, וסימן מובהק לכך הוא חלוקת הלשונות בשלשת הפסוקים: בפסוק הראשון יש שלש לשונות, "והוצאתי והצלתי וגאלתי", כנגד חסד־גבורה־תפארת (אברהם יצחק ויעקב). בפסוק השני שתי לשונות, "ולקחתי והייתי", כנגד נצח והוד. ובפסוק השלישי עוד שתי לשונות, "והבאתי ונתתי", כנגד יסוד ומלכות. זוהי חלוקת **זהב — ז** שוה **הב, ה** קצוות (מחסד עד הוד) ו־**ב** כוללים (יסוד ומלכות), כחלוקת נרות המנורה (הטבת חמש נרות והטבת שתי נרות במנורת **הזהב**).

אפילו אם כולנו היינו "פלג קיסר", משנה למלך מצרים (כמו יוסף הצדיק בשעתו), עדיין אין זו הצלה גמורה. ההצלה היא 'עד הסוף', ולשם כך נדרשת גבורה אדירה

חסד־גבורה־תפארת

חסד — "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים". זהו עצם החסד של ה'. החסד הוא "יומא דאזיל עם כולהו יומין"[יד], וכן "והוצאתי" מלוה את כל התהליך, הכל יציאת מצרים, כמודגש שוב בהמשך "וידעתם כי אני הוי' המוציא אתכם" (לאחר ההוד, כמו שיתבאר).

גבורה — "והצלתי אתכם מעבודתם". "והוצאתי" היינו ההקלה מקושי השעבוד, אבל "והצלתי" היינו הצלה גמורה, כדברי הרמב"ן "שלא ימשלו בהם כלל" ופירש החתם־סופר "אפילו כקיסר ופלגי קיסר"[טו]. כלומר, אפילו אם כולנו היינו "פלג קיסר", משנה למלך מצרים (כמו יוסף הצדיק בשעתו) עדיין אין זו הצלה גמורה. ההצלה היא 'עד הסוף', ולשם כך נדרשת גבורה אדירה.

תפארת — "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה". הסיבה והכח של הגאולה היא מדת הרחמים, כמו ראשית הגאולה בהתעוררות מדת הרחמים, "וישמע אלהים את נאקתם... וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים"[טז]. **גאולה רחמים** = 343, שבע פעמים שבע פעמים שבע, "כצאת השמש בגבֻרתו"[יז], השמש היא יעקב[יח] שיוצא מהגבורה, מיצחק.

נצח והוד

נצח והוד — "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים". זהו זוג מובהק, הכתובים אחד אחרי השני ללא הפסק, מתאים לנצח והוד, "תרין פלגי גופא"[יט] הנחשבות לפעמים כאחד ממש[כ] (לכן מובן שניתן 'לדלג' על הלשון "והייתי" ולמנות שש לשונות, כדברי החת"ס).

היחס בין ה' לישראל הוא חתן וכלה (כמו בכל מגילת שיר השירים, אותה קוראים בחג הפסח), "איהו [החתן] בנצח, איהי [הכלה] בהוד"[כא]. לכן, מה שה' לוקח אותנו אליו, הפעולה שלו מלמעלה, היינו מדת הנצח, שהרי "איהו בנצח", ומה שה' 'נותן את עצמו' לנו, "והייתי לכם לאלהים", היינו מדת ההוד, כפי שהדבר מתקבל אצלנו, התחתונים.

ביציאת מצרים נעשינו "צבאות הוי'"[כב],

יד ראה זהר ח"ג קג, א־ב; קצא, ב. ע"ח שכ"ה (דרושי הצלם) דרוש ב. פע"ח שער חה"ס פ"א.

טו הלשון ע"פ סנהדרין צח, ב.

טז שמות ב, כד־כה.

יז שופטים ה, לא. רש"י שם.

יח ילק"ש בראשית רמז קיח. זהר ח"א קמז, א.

יט זהר ח"ג רלו, א (ברע"מ). ע"ח שכ"ד (עי"מ) פ"א.

כ ראה אוצ"ח שער הנקודים פ"ד. קול ברמה אות קלא. וראה קהלת יעקב ערך 'שמלה'.

כא ע"פ תקו"ז תקון יג (כח, ב־כט, א). וראה ע"ח שער הכללים פ"א. ע"ח של"ו (מיעוט הירח) פ"ח. שעה"כ שער חנוכה דרוש א. מבו"ש שער ג ח"א פ"ב.

כב שמות יב, מא.

בהוד מודים על החסד, ואז עולה אור חוזר (הוד מלשון הד), החוזר לקדמותו ממש (מעל לשרש האור הישר), היינו שההוד עולה לאמונה פשוטה ברדל"א

ובהמשך התגלה השם הקדוש צבאות, המשותף לספירות נצח והוד, כאשר "הוי' צבאות" בנצח ו"אלהים צבאות" בהוד[כג], ורמז מובהק: **אלהים צבאות** = **הוד** פעמים **הוי' אחד** (ההודיה שאכן ה' אחד, היינו "שמע ישראל הוי' אלהינו ['והייתי לכם לאלהים' לדעת ש]הוי' אחד"!). "ולקחתי אתכם לי לעם", מה שה' לוקח אותנו לו לעם היינו "הוי' צבאות" בנצח (כאשר הביטוי "צבאות הוי", בני ישראל, הופך להיות שם קדוש, "הוי' צבאות"), אנחנו כלולים בתוך הוי' כביכול, "כי חלק הוי' עמו"[כד]. ואילו "והייתי לכם לאלהים", מה שה' נותן את עצמו ומתלבש בתוכנו, להיות "הוי' אלהינו"", היינו ההוד, שם "אלהים צבאות".

לאחר "ולקחתי והייתי", כנגד נצח והוד, נאמר "וידעתם כי אני הוי' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלת מצרים" — השלמת "והוצאתי" כנגד החסד. דווקא בהוד חוזר ומשתקף החסד, כיון שעיקר התפשטות מדות הלב מסתיימת בהוד (ה' קצוות), כמו סוד ל"ג בעומר, הוד שבהוד. בהוד מודים על החסד, ואז עולה אור חוזר (הוד מלשון הד), החוזר לקדמותו ממש (מעל לשרש האור הישר), היינו שההוד עולה לאמונה פשוטה ברדל"א.

יסוד ומלכות

יסוד — "והבאתי **אתכם** אל הארץ". לשון ביאה שייכת במובהק לספירת היסוד. הארץ היא המלכות, והביאה לארץ היינו יחוד יסוד ומלכות (כאשר ישראל הם החתן והארץ היא הכלה, "כי יבעל בחור בתולה יבעלוך בניך"[כה]).

מלכות — "ונתתי **אתה לכם מורשה אני הוי'**". זהו מה שהארץ שייכת לנו בעצם. כאן הנושא הוא הארץ עצמה, שהופכת להיות "מורשה", ארץ ישראל היא מורשה לעם ישראל[כו], ואז אנחנו מזוהים עם הארץ, המלכות.

ונתתי אתה לכם מורשה אני הוי' = 2000, סוד **ב** רבתי של בראשית, תכלית כוונת בריאת העולם. כל בראשית בתנ"ך סמוך למלה "מלכות", "בראשית ממלכת"[כז], וכן "בראשית ברא אלהים" כדי להגיע לתכלית־המלכות, "לעשות לו יתברך דירה בתחתונים"[כח] ע"י "ונתתי אותה לכם מורשה" (**בראשית** אותיות **בית אֹשר**, ובי"ת רבתי היינו "הבית הגדול"), בקיום "והיה הוי' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה הוי' אחד ושמו אחד"[כט] ("הוי' אחד" בשמים, **שמים** = י"פ **הוי' אחד**; "ושמו אחד" בארץ[ל]).

היסוד נקרא חותם ("צאצאיו חתם באות ברית קדש"[לא]), בהיותו חותם ומסיים את המדות ("סיומא דגופא"[לב]), וכן המלכות היא חותם נוסף, סוד "חותם בתוך חותם"[לג]. שני החותמות שמורים לעתיד לבוא, "בוא יבוא [קיום 'והבאתי'] לא יאחר"[לד]. כשם שנאמר בתחילת פרשת וארא "ושמי הוי' לא נודעתי להם"[לה], דהיינו "לא נכרתי במדה אמתית שלי...

כג פרדס רמונים ש"כ פי"ב. ראה קהלת יעקב ערך 'צבאות'.
כד דברים לב, ט.
כה ישעיה סב, ה.

כו **ארץ ישראל** = **לב־כבוד** פעמים **הוי'** (**ד** פעמים **יצחק**). **ארץ ישראל היא מורשה לעם ישראל** = 2080 (**י** פעמים **יצחק**), משולש **אדם־חוה** (64, **ח** ברבוע) = **יסוד** פעמים **הוי'** (חלק הקדמי של **הוי'** = **יסוד**). כלומר, **היא מורשה לעם ישראל** = 1248 (**ו** פעמים **יצחק**) שביחס ל**ארץ ישראל**, 832, היינו יחס של 2:3 ודוק.
כז ירמיה כו, א.
כח תנחומא נשא טז.
כט זכריה יד, ט.
ל **הוי' שמים** = **לב** פעמים **אחד**. **שמו ארץ** = **לב טוב** פעמים **אחד**. יחד = 1053 = **אנכי** פעמים **אחד** = שבעת השמות הקדושים שאינם נמחקים = **ג** פעמים **הוי'** במשולש.
לא ברכת "אשר קדש", ברית מילה.
לב הקדמת תקו"ז יז, א ("פתח אליהו").
לג ע"פ ע"ז כט, ב. ראה קהלת יעקב ערך 'חותם בתוך חותם'.
לד חבקוק ב, ג.
לה שמות ו, ג.

שהרי הבטחתים ולא קיימתי" (רש"י) — כך גם לאחר יציאת מצרים עדיין "לא נודעתי" בשלמות בקיום "והבאתי" (וכל שכן "ונתתי"), קיום הבטחה במדת האמת הם מושגים מובהקים של יסוד, ובתוך היסוד נמצאת הדעת, "לא נודעתי" (וראה בשיעור 'תשובת ניסן' על קיום ההבטחה, "הבטיחה תורה").

רמזי הפסוקים

"כל השביעין חביבין"[לו] ובפסוקים אלו יש ריבוי רמזים של שבע.

נתבונן תחילה בשבע הלשונות עצמן: בלשון הראשונה, **והוצאתי**, יש שבע אותיות ("הכל הולך אחר הפתיחה"[לז]). **והוצאתי** = 518, 7 פעמים **עד** — (כל **עד** הוא פעמיים **יחידה**), "עד הוי' בכם" היינו העדות שה' הוציאנו ממצרים (שהיא עדות על עצמותו יתברך ממש, מעל לעדות על בריאת שמים וארץ, שלכן פתיחת עשרת הדברות היא "אנכי הוי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" ולא נאמר אשר בראתי שמים וארץ).

בחמש הלשונות הבאות, **והצלתי וגאלתי ולקחתי והייתי והבאתי**, יש שש אותיות בכל אחת. ובלשון האחרונה, **ונתתי**, חמש אותיות. בסך הכל, **מב** אותיות, כאשר הממוצע הוא שש אותיות לכל אחת משבע הלשונות. זהו סוד השם הקדוש של **מב** אותיות — השם של בריאת העולם ויציאת מצרים, שאותו מכוונים בספירת העומר (החל מהיום השני של פסח) — המחולק לשבעה חלקים בני שש אותיות, כאשר על ידי הוספת שבעת הכוללים **מב** הופך ל־**מט**, סוד ספירת העומר (בסוף כל שבוע של הספירה, ביום השביעי, מכוונים את כללות כל שש האותיות הקודמות שהם שם פרטי בפני עצמן, בששת הימים של השבוע הראשון מכוונים **אנא בכח גדולת ימינך תתיר צרורה**, וביום השביעי אבגית"ץ, וכן הלאה).

מב האותיות הנ"ל מתחלקות לשבע פעמים אותיות **והי**, החוזרות בכל המלים, **אהיה** אותיות, ועוד **אהיה** אותיות נוספות, סוד "**אהיה** אשר **אהיה**".

והנה **והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי והייתי והבאתי ונתתי** = 3794, מספר המתחלק בשבע (7 פעמים 542).

גם כאשר נחשב בדילוג, **והוצאתי וגאלתי והייתי ונתתי** = כפולת שבע (7 פעמים 325). וממילא הלשונות האחרות, **והצלתי ולקחתי והבאתי** = כפולת שבע (7 פעמים 217).

כאמור, הלשון הראשונה **והוצאתי** מתחלק בשבע. גם הלשון החמישית **והייתי**, מתחלק בשבע. וממילא כל חמש הלשונות האחרים מתחלקים בשבע. **והייתי** = **אמת**, כפולה של שבע, 7 פעמים **סג** (כמפורש בכוונות האר"י[לח]), וגם כפולה של 7 ברבוע (9 פעמים 7 ברבוע) = **אהיה** פעמים **אהיה**, סוד "אהיה אשר אהיה" (**והוצאתי** = 7 פעמים **עד**, **והייתי** = 7 פעמים **סג**, כאשר **סג** ועוד **עד** = 137 (**קבלה**), וביחד 959, **אברהם** במספר קדמי, שעולה "**אך בצלם יתהלך איש**"[לט] (כאשר **אברהם** = **בצלם אלהים**, ולו נאמר "לך לך").

בכל שלשת הפסוקים יש 56 מילים, יהלום של 7 — משולש 7 על גבי משולש 7, **כח** מלים על **כח** מלים. אם נוציא את שבע לשונות הגאולה ישארו 49 מלים, 7 ברבוע.

המלה הראשונה היא "לכן" והמלה האחרונה "הוי'". **לכן הוי'**, 7 אותיות = 7 פעמים **חי**.

לו ויקרא רבה כט, ט.
לז ע"פ פרקי דרבי אליעזר פמ"ב.
לח ע"ח שער יג (שער א"א) פי"ד.
לט תהלים לט, ז.

שיעור

תשובה מכח הבטחת התורה; התוועדות ח' ניסן (ח"ג)

תשובת ניסן

קיצור מהלך השיעור

הנושא המרכזי של התוועדות ח' ניסן היה **התבוננות בתשובה המיוחדת של חדש ניסן**, בזכותה **"בניסן עתידין להגאל"**.

פרק א הוא התבוננות המיוסדת על מאמר **"החדש הזה לכם"** של הרבי מליובאוויטש (שיום הולדתו חל בי"א ניסן). המאמר משוה בין **הבריאה בתשרי** ("בראשית ברא אלהים") ו**הבריאה בניסן** ("החדש הזה לכם") ובעיקר מתמקד בחידוש של הפסק כשיטת רבי אליעזר ש**"אין ישראל נגאלין אלא בתשובה"** לצד הפסק כרבי יהושע ש**"בניסן עתידין להגאל"**. מתוך כך מסיק המאמר שמדובר ב**תשובה מיוחדת** – אַ ניסן'דיגע תשובה. התשובה המיוחדת הזו היא תשובה פנימית, בעולם המחשבה, המתמקדת ב**חיבור ואחדות** בתוך עם ישראל. מהדברים גם עולה שיש **תשובה הקודמת לגאולה** ותשובה שבאה **אחריה**.

פרק ב עוסק בהלכות תשובה לרמב"ם, בהן הוא פוסק ש"אין ישראל נגאלין אלא בתשובה", ומדקדק בהם. ממבנה ההלכות ברמב"ם עולה שישנן בעצם שלש תשובות – **תשובה פרטית שקודמת לגאולה**, תשובה **כללית שהיא "אתחלתא דגאולה"** (ועיקרה תשובה פנימית, במחשבה) ותשובה **אחרי הגאולה** בה הפרט הדבק בשכינה כולל ומשקף את הכלל כולו. מתוך הדברים עולה גם מבנה של הדברים המביאים ל**"מיד הן נגאלין"**.

פרק ג ממשיך ומתמקד בדברי הרמב"ם ש"כבר הבטיחה תורה ש**סוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן**", שמלווים את כל ההתוועדות, ומעמיק להסביר מהי אותה תשובה מובטחת – תשובה של **גילוי פנימיות התורה** המאירה את ההשגחה הפרטית ומעוררת אותנו ל**תשובה הנובעת מתוכנו**.

בהתוועדות היה עוד פרק מרכזי, שעסק במקור הדברים בסוגיא במסכת סנהדרין (ולעתים יש 'הבטחות' עתידיות אליו בפרקים הנדפסים כאן), שלקוצר הזמן ולקוצר היריעה לא נדפס בגליון השבוע – ובע"ה יתפרסם בהמשך.

א. "החדש הזה לכם" ב"בראשית ברא אלהים"

עוד מעט י"א ניסן, יום ההולדת של הרבי. נאמר כמה נקודות מתוך מאמר של הרבי – "החדש הזה לכם" תשל"ה (בדיוק לפני יובל שנים). הרבי אמר את המאמר בכ"ה אדר[א], יום

[א] נרשם ע"י איתיאל גלעדי. לא מוגה מאד. ח' ניסן תשפ"ה – כפ"ח.

בריאת העולם לדעת רבי יהושע[ב], כמו שעוד נאריך בע"ה.

שתי התחלות – כלים ואורות

ידוע הרש"י הראשון בתורה, שמביא בשם רבי יצחק[ג], ש"לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החדש הזה לכם', שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית? משום 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים'[ד] וכו'". בכל אופן, אליבא דאמת, יש באמת פתיחה גם ב"החדש הזה לכם". כשסופרים 1820 פסוקים מ"בראשית" מגיעים בדיוק לפסוק "החדש הזה לכם" — יש פה באמת התחלה חדשה, התחדשות, "החדש". גם בריאת העולם מתחדשת בכל יום תמיד, אבל יחסית התחדשות הבריאה היא "חידוש הישנות"[ה] ואילו "החדש הזה לכם", החדש שלנו, הוא התחדשות בעצם.

מעשה בראשית הוא בעיקר בריאת הכלים, התגלות כח הגבול שבאין סוף[ו], אבל "החדש הזה לכם ראש חדשים" היינו המשכת האורות, גילוי כח הבלי־גבול שבאין סוף. זו המצוה הראשונה שהצטווינו, עם ישראל כעם, כאשר ה' הוציא אותנו ממצרים, בלידה שלנו — נולדנו לתוך גילוי של כח הבלי־גבול של ה', שהוא עיקר ההתחדשות.

> למה באמת למעשה התורה מתחילה מ"בראשית" ולא מ"החדש"? כי צריך קודם לבנות את הכלים ואחר כך להכניס את האורות

אם כן, למה באמת למעשה התורה מתחילה מ"בראשית" ולא מ"החדש"? כי צריך קודם לבנות את הכלים ואחר כך להכניס אליו את כלי־המשכן (כפי שידע בצלאל, "בצל אל היית וידעת"[ז]). שרש הכלים גבוה משרש האורות, אבל התכל'ס היא להכניס את **האור** — בגימטריא **אין־סוף** — בתוך הכלי, עד שתהיה דירה לו יתברך.

איך רואים שהכל מתחיל מהכלים? "בראשית ברא אלהים" — **אלהים** הוא **כלי הוי'**, כלי של שם הוי' שהוא האור. בכל מעשה בראשית מופיעים רק שמות אלקים, עד "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות הוי' אלהים ארץ ושמים"[ח], בתחלת הסיפור של האדם — "אתם קרויים 'אדם'"[ט]. אמרנו לאחרונה[י] שלכל אדם יש סיפור. "נעשה אדם" הוא עדיין לא הסיפור אלא רק עצם המציאות שלו (ולכל היותר רמז לסיפור שיבוא) — בריאת אדם ביום הששי, הסיום־הפסגה של כל מעשה בראשית, ה"טוב מאד"[יא] של מעשה בראשית. אבל הסיפור שלו — כאשר לכל סיפור יש ירידות ועליות — מתחיל מהפרשיה השניה, בה מופיע שם הוי' לראשונה[יב] (ואחר כך בא גם הספר שלו, "זה ספר תולדת אדם"[יג]).

בכלל, כמו שנסביר תכף, יש שתי דעות מתי נברא העולם — בניסן, לפי רבי יהושע, או

א ושוב הוא הוגה ויצא לאור כקונטרס כ"ה אדר תש"ן (ונלמד בשיעור כ"ח אדר תש"ן).
ב ר"ה ח, א תוס' ד"ה "לתקופות".
ג תנחומא (בובר) בראשית יא. יל"ש שמות רמז קפז.
ד תהלים קיא, ו.
ה לקו"ת שה"ש כב, ג (ע"פ הקדמת הרנ"ש לפע"ח והמבואר בפע"ח שער הק"ש פ"ו ופי"א). ובכ"מ בדא"ח.
ו ראה לקו"ת הוספות לויקרא נד, א; סידור עם דא"ח קסו, א ואילך; שער היחוד פכ"ט; דרך מצותיך נא, א ואילך; המשך תרס"ו עמ' תסז (ובנסמן שם).
ז ברכות נה, א.
ח בראשית ב, ד.
ט יבמות סא, א; זהר ח"ב פו, א.
י שיעור אור ל־ד' שבט (נדפס בגליון בשלח) השתא.
יא בראשית א, לא.
יב וראה גם הטבע היהודי מאמר "משיח בא בהסח הדעת".
יג בראשית ה, א.

יש גם מעלה בנבואת "כה" ביחס לנבואת "זה". זו המעלה של משיח, הגואל האחרון, ביחס למשה רבינו, הגואל הראשון

בתשרי, לפי רבי אליעזר[יד]. בתפלות שלנו אנחנו פוסקים כרבי אליעזר — כך כתוב בחסידות, גם במאמר הזה[טו] — שבתשרי נברא העולם (**בראשית** אותיות **ב־א׳ תשרי**). כתוב בתוספות[טז] — שמביאים שרבי אליעזר הקליר ייסד פיוטים בתשרי כדעת רבי אליעזר ובניסן כדעת רבי יהושע — ש"אלו ואלו דברי אלהים חיים" ויש בריאה גם בניסן וגם בתשרי, בריאה במחשבה ובריאה בדבור[יז]. גם "בניסן נברא העולם", אבל זו בריאה מסוג אחר, בריאה במחשבה. בתשרי העולם נברא בפועל "בעשרה מאמרות"[יח], בדבור וגם במעשה, שהרי "עקימת שפתיו הוי מעשה"[יט], אבל בריאת העולם במחשבה היא בניסן. צריך להבין זאת טוב, לעומק. הבריאה במחשבה מתחילה מ־כ"ה אדר, וראש חדש ניסן — "החדש הזה לכם" — הוא כבר בריאת האדם במחשבה. ב׳ ניסן הוא כבר השבת כפי שעלתה במחשבה לפני ה׳, שבמדה מסוימת היא אף יותר מראש חדש, שהוא רק "יום הששי" של הבריאה במחשבה. המחשבה והמעשה הם בעצמם כמו האורות והכלים.

רמזי שתי ההתחלות

נאמר עוד רמז יפה (שלא כתוב במאמר, כמובן):

נקח את שלש המלים הראשונות של בראשית, "**בראשית ברא אלהים**", ונחבר אותן עם שלש המלים "**החדש הזה לכם**" (ששוות **משיח בן דוד**, כידוע[כ] — שתי ההתחלות של התורה — ונקבל 1626, פעמיים 813. 813, כידוע, הוא הערך של שני מאמרות — גם "**ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור**"[כא], תחלת הבריאה ביום ראשון, וגם "**ויאמר אלהים נעשה אדם**", פסגת מעשה בראשית ביום ששי (כנ"ל).

שני הפסוקים האלה בששת ימי בראשית הם עצמם כנגד שתי הבחינות. "נעשה אדם" ביום הששי — ראש השנה (לדעת רבי אליעזר) או ר"ח ניסן (לדעת רבי יהושע) — היינו בחינת "זה", "זה היום תחלת מעשיך". אבל העולם נברא ב־**כה** לחדש, בחינת "כה". כל הנביאים התנבאו ב"כה אמר הוי'" ומשה רבינו מוסיף ומתנבא ב"זה הדבר"[כב]. אכן, כתוב בחסידות — הרבי הרש"ב מאריך מאד בהמשך "בשעה שהקדימו" תער"ב[כג] — שיש גם מעלה בנבואת "כה" ביחס לנבואת "זה". זו המעלה של משיח, הגואל האחרון, ביחס למשה רבינו, הגואל הראשון. משיח לא גדול בנבואה כמו משה רבינו[כד], הוא לא מתנבא ב"זה הדבר אשר צוה הוי'"[כה], לא מחדש מצוות. מצוה היא בחינת "זה", "כזה ראה וקדש"[כו], "החדש הזה לכם", המצוה הראשונה בה נצטווינו כהכנה ללידה שלנו מחדש, עוד בראש חדש ניסן (בבחינת "יכול מראש חדש", כמו שאומרים בהגדה).

אמנם, בתוך ששת ימי בראשית הסדר הוא הפוך מהסדר של "בראשית" ו"החדש":

יד ר"ה י, ב־יא, א.

טו וראה הנסמן בהערה 8 במאמר.

טז ר"ה כז, א ד"ה "כמאן מצלינן".

יז בתיווך דברי התוספות שם (כנדפס לפנינו) עם המבואר בכ"מ בחסידות (ומתאים לספרי הקבלה) ראה באורך לקו"ש חט"ד שיחת החדש הערה 20 (ועיי"ש בכללות השיחה שנוגעת למאמר דנן).

יח אבות פ"ה מ"א.

יט סנהדרין סה, א. ובכ"מ. ראשי התבות "**ע**קימת **ש**פתיו **ה**וי **מ**עשה" הם אותיות **מעשה**, ודוק.

כ שיעור אור לר"ח שבט תשע"ד פ"ג; שיעור אור ל־ח' ניסן תשע"ד פ"ב.

כא בראשית א, ג.

כב רש"י על במדבר ל, ב (ע"פ ספרי מטות).

כג וראה גם פרק שמח.

כד רמב"ם, הלכות תשובה פ"ט ה"ב, וכך גם באגרת תימן פ"ד.

כה שמות טז, טז ו־לב; לה, ד; ויקרא ח, ה; ט, ו; יז, ב; במדבר ל, ב; לו, ב.

כו ר"ה כ, א.

הבריאה של האור ביום ראשון רומזת ל"החדש הזה לכם", בריאת־המשכת האורות, כנ"ל, אבל בריאת האדם, "נעשה אדם" ביום הששי, היא הכלי — רמז לתכלית מעשה בראשית, לעשות מקום ראוי להיות לו יתברך דירה בתחתונים. בכל אופן, אלה שני ביטויים בעשרה מאמרות ששוים אותו דבר וביחד שוים "**בראשית ברא אלהים**" ועוד "**החדש הזה לכם**".

גאולה בניסן או על ידי תשובה?

בכל אופן, עיקר המאמר, שנאמר כעת בקיצור נמרץ, עוסק במחלוקת לגבי הגאולה העתידה, שקשורה גם למחלוקת לגבי זמן הבריאה. כמו שרבי אליעזר ורבי יהושע חולקים אם "בתשרי נברא העולם" או "בניסן נברא העולם" הם חולקים אם "בניסן נגאלו אבותינו ממצרים ובתשרי עתידין להגאל" או "בניסן נגאלו אבותינו ממצרים ובניסן עתידין להגאל".

המחלוקת האם הגאולה העתידה תהיה בתשרי או בניסן קשורה לעוד מחלוקת בגמרא[כז] — שהיא הנושא העיקרי שלנו הערב — האם הגאולה שאנחנו מצפים לה, ביאת המשיח שאנחנו מתפללים עליה כל יום וכל רגע, תלויה בתשובה שלנו, או שה' יביא את המשיח גם בלי התשובה שלנו. בתחלת הסוגיא, שתכף נראה בפנים, זו מחלוקת רב ושמואל. רב אומר "כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה" ושמואל אומר "דיו לאבל שיעמוד באבלו".

לרש"י יש שני פירושים לדברי שמואל: או שהאבל הוא הקב"ה — שכינתא בגלותא, ה' מתאבל — והוא לא יתאבל לעולם, הוא יתעורר, יקיץ משנתו כביכול[כח], ויגאל אותנו, בחסד וברחמים, כאשר כל הגאולה היא מלמעלה. הפירוש השני של רש"י ש"דיו לאבל שיעמוד באבלו" הוא עלינו — אנחנו, עם ישראל, האבל. אנחנו סובלים את צער הגלות, כל אחד ואחד עם הצרות האישיות שלו, ואי אפשר ככה לעמוד תמיד. אלא מה? הקב"ה מחשיב את הצרות שלנו כאילו עשינו תשובה, אפילו שלא עשינו תשובה. ככה סובר שמואל, שעצם הצער שהצטערנו במשך אלפי שנים של גלות, בלי קץ מגולה — עדיין לא יודעים מתי המשיח יבוא — חשוב כמו תשובה, לכן כבר לא צריך לעשות תשובה. אלו שני הפירושים של רש"י בדברי שמואל.

אחר כך הגמרא ממשיכה שהמחלוקת של רב ושמואל היא בעצם מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע — תנאים שקדמו לרב ושמואל: רבי אליעזר סובר כרב, שחייבים לעשות תשובה, ואם לאו לא נגאלים, ורבי יהושע סובר כשמואל, שאומר שלא צריך לעשות תשובה. ה' יביא את המשיח גם בלי זה — "חנם נמכרתם ולא בכסף [תשובה ומעשים טובים] תגאלו"[כט].

הקושיא במאמר היא שלכאורה יש שני פסקים סותרים: מצד אחד, על פניו, הרמב"ם — שנלמד עוד מעט בפנים — פוסק לגבי תשובה כמו רבי אליעזר, כמו רב, ש"אין ישראל נגאלין אלא בתשובה". אנחנו רוצים את הגאולה? צריך לעשות תשובה. המשפט המפורסם שהרבי תמיד צטט מהרמב"ם הוא שבסוף הגלות נעשה תשובה "ומיד הן נגאלין", מיד משיח בא. גם בהרבה מאמרי חסידות כתוב בפשטות שהגאולה תלויה בתשובה. בלקוטי־תורה אדמו"ר הזקן כותב[ל] עוד יותר חריף — שאפילו שכולנו נקיים מעבירות, נקיים וטהורים כמו בינונים של התניא, עדיין משיח לא יבוא בלי שנעשה תשובה. מהי התשובה הזו? תכף נסביר. מצד שני, אנחנו פוסקים בפשטות — כפי שמובא בסתמא במדרש[לא] — ש"בניסן נגאלו אבותינו ממצרים ובניסן נגאל", כדעת רבי יהושע. איך מערבבים שני פסקים סותרים אחד את השני? זהו הרקע של המאמר.

כז סנהדרין צז, ב.
כח וראה גם תהלים מד, כד (וסוטה מח, א) ועח, סה.
כט ישעיה נב, ג.
ל לקו"ת תצא מ, ד (כדלקמן בפנים).
לא שמות רבה טו, יא.

אַ ניסן'דיגע תשובה

הוואדט במאמר הוא שאין הכי נמי, צריכה להיות תשובה, כמו שהרמב"ם פוסק, אבל הגאולה תבוא בחדש שהוא החדש של "דודי לי ואני לו"[לב]. חדש ניסן הוא אתערותא דלעילא על מנת לעורר אתערותא דלתתא, ואילו תשרי הוא עבודה בכח עצמו, "אני לדודי ודודי לי"[לג] (פסוק מוכר יותר), שקודם צריכה להיות אתערותא דלתתא, "אני לדודי", ועל ידי האתערותא דלתתא יהיה "ודודי לי".

הרבי מסביר במאמר שאכן חייבים תשובה, אבל התשובה שאנחנו מובטחים עליה — "הבטיחה תורה" שנעשה תשובה בסוף גלותנו — היא תשובה של ניסן, אַ ניסן'דיגע תשובה, ולכן "בניסן עתידין להגאל". מהי תשובה של ניסן? אפשר לומר שהיא בעצם רבי אליעזר שבתוך רבי יהושע. אם כן, צריך לעשות התכללות, וזהו סוד המשיח.

תשובה של התכללות

כבר נאמר מה שאדמו"ר הזקן אומר בלקוטי תורה, שאף על פי שאנחנו נקיים מעבירות — משיח לא יבוא בלי שנעשה תשובה. מה ההסבר? הגם שאין לנו שום עבירות, כל אחד בינוני של התניא, אנחנו עדיין "עם אחד מפֻזר ומפֹרד בין העמים"[לד], יש פירוד בין הנשמות, אנחנו לא "אתר שלים"[לה], כמו שכתוב בפרק לב בתניא. הוא מסביר שבעולם האצילות כל שלשת הקוים, חסד־גבורה־תפארת, הם אחד — זהו עולם האחדות, אין בו פירוד בין הענפים, אין "ענפין מתפרדין". אבל למטה, בעולמות התחתונים, בהם נמצא הבינוני — הענפים־הקוים נפרדים. יש מי שעובד את ה' כמחנה מיכאל, במדת האהבה, חסד, יש מי שעובד כמו גבריאל, במדת היראה, גבורה, ויש מי שעובד כמו רפאל, במדת הרחמים, תפארת. בעולמות התחתונים אנחנו יכולים להיות מאה אחוז בסדר, לשמור קלה כבחמורה לפי שלחן־ערוך, בלי שום עבירה, ועדיין יש פירוד בין הענפים. הענפים הם שרשי הנשמה, ענפי העץ השונים — הענף הזה הוא לא הענף הזה, ומי שנמצא בענף אחד לא מרגיש הזדהות ואחדות עם הענף השני של היהדות. כולם יהודים, כולנו אידן, אבל יש עדיין פירוד. עד שלא נעשה תשובה על הדבר הזה — כלומר, שנעלה את הפירוד, הענפין המתפרדין של העולמות התחתונים, עד לעולם האצילות, שיש בו את הקוים, אבל הם בתכלית האחדות — לא נזכה לגאולה. זו התשובה הנצרכת. גם הבינוני — "הלואי בינוני"[לו], וידע איניש בנפשיה כמה הוא רחוק מלהיות בינוני — צריך לעשות תשובה עד שנהיה "ועמך כֻלם צדיקים"[לז] ממש.

מה הוואדט? חורבן בית שני והגלות שלנו הם בגלל שנאת חנם[לח], פירוד בתוכנו. כתוב בהרבה ספרים[לט], לא רק בלקו"ת, שעד שלא נתקן את שנאת־החנם לא יבוא משיח. שנאת חנם היא לא שאני ממש שונא מישהו אחר, רק שאין לי שום קשר אליו. בלשון החסידות אומרים[מ] שזהו יהודי שלא ראיתי אותו מעולם — אין לי שום מגע עינים ולב איתו. אני יהודי והוא יהודי, אבל אין שום קשר. עד שלא נתקן את הדבר הזה ונרגיש אחוה ואחדות אמתיות עם כולם, עד שלא נקיים מה שכתוב בפרק לב בתניא, ש"כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפשם בה' אחד" — משיח לא יכול לבוא. כתוב בכל הספרים שהגלות היא בגלל שנאת חנם והגאולה רק בזכות אהבת חנם. מהי אהבת חנם? בלי סבה. כמו ששנאת חנם היא

לב שיר השירים ב, טז.
לג שם ו, ג.
לד אסתר ג, ח.
לה זהר ח"א רטז, ב.

לו מאמר הרה"צ רבי הלל מפאריטש. בית רבי ח"ב פ"ח הערה ג.
לז ישעיה ס, כא.
לח מסכת כלה פ"ח; יומא ט, ב; ירושלמי יומא פ"א ה"א.
לט ראה נחמד מזהב (לרבי יחזקאל מקוזמיר זצוק"ל) לקוטים לט, א; אורות הקדש ח"ג עמ' שכג־שכד. ובריבוי מקומות.
מ ראה לוח "היום יום" ג' אדר א'.

בלי סבה, רק הישות שלי[מא]. אהבת חנם היא שהגם שאני לא רואה אותך, כלומר, לא רואה משהו משותף בינינו, אתה אדם זר — אבל אתה יהודי ואני יהודי, אנחנו אחים ממש, יש לנו שרש משותף בה' ממש, ולכן אני אוהב אותך ממש בכל לבי, בכל נפשי ובכל מאדי.

אם כן, רואים שאדמו"ר הזקן מחמיר מאד בדעת רבי אליעזר. הוא כותב בפירוש ש"אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין" — נקודה! אפילו אם אין בכלל עבירות. מצד שני, הגאולה היא גאולת ניסן, שהיא גילוי אור מלמעלה. צריך ליישב את הדברים, והישוב הוא שיש תשובה — עם כל התוקף וכל העצמה של תשובה — אבל זו תשובה בהשראת ניסן.

תשובה במחשבה

שוב, חייבים לעשות תשובה, אבל צריכים א ניסן'דיגע תשובה — כנראה שזו לא תשובה כמו שאנחנו רגילים לחשוב. בלקו"ת ראינו שזו לא תשובה על עבירות, כי אין עבירות. איך אומרים בלשון הרבי ש'אין עבירות'? "נגמרה עבודת הבירורים" ו"כבר צחצחו את הכפתורים"[מב], אין יותר צורך לעשות תשובה בפשטות כדי להסיר את מה שמעכב את הגאולה. הרבי אומר שחסרה רק "קבלת פני משיח"[מג]. אדמו"ר הזקן אומר שחסרה רק אחדות.

כשאומרים תשובה חושבים שהאדם עשה דברים לא טובים והוא צריך לעשות תשובה — אבל זה לא רק זה. עוד יותר, מדברים על תשובת ניסן ואמרנו שבניסן נברא העולם במחשבה. מהי תשובה? קלקלתי משהו, שברתי איזה כלי, וצריך לתקן אותו. אבל בניסן אין בכלל כלים עדיין, יש רק מחשבות — הכל נמצא, אבל נמצא בלבוש המחשבה. מהי, אם כן, תשובת ניסן? כנראה רק לתקן את המחשבה — לא את הדבורים ולא את המעשים, כל התיקונים האלה כבר נגמרו. המחשבה כמובן יוצאת מהלב — תיקון המחשבות הוא בעצם תיקון הלב. זו תשובת ניסן[מד].

באמת כתוב בפירוש שהמחשבות הן עיקר מה שמעכב. כמו שיש עבירות שאדם דש בעקביו[מה], שהוא לא שם אליהן לב, כתוב בחסידות[מו] שעוד יותר אדם לא מעלה על דעתו את הפגם של "הרהורי עבירה קשים מעבירה"[מז] ממש, לא כמליצה — הרהורי עבירה יותר חמורים מלעשות את העבירה בפועל ממש. אנשים לא שמים לב לזה בכלל — עוד יותר מ"דש בעקביו". ב"דש בעקביו" אם מישהו יאמר לו — 'עשית לא בסדר, אבק לשון הרע, אבק ריבית, אבק גזל' — הוא יחשוב רגע ויבין. אבל מחשבות הן כלום, אווירי לגמרי, הרבה פחות מ"דש בעקביו". זהו עיקר הוואַרט של מהי תשובת ניסן.

> מהי, אם כן, תשובת ניסן? כנראה רק לתקן את המחשבה – תיקון המחשבות הוא בעצם תיקון הלב

כתוב בסוף התניא[מח] פסוק מפורש בנביא

מא ראה ד"ה "החלצו" תרנ"ט. ובכ"מ.
מב שיחת ש"פ ויצא תשמ"ח ס"ח.
מג ראה גם "דבר מלכות" לפרשת וירא. ובכ"מ.

מד בעומק, תשובה במחשבה היינו תשובה שבבחינת קדשים, שעיקר קדושתם תלוי במחשבה וכוונה רצויה (זבחים פ"ד מ"ו) – לא רק לצאת ידי חובה במעשה – והם גם נפסלים במחשבה. זהו רמז שעיקר בנין בית המקדש (השלב השלישי של משיח, שהופך אותו ל"משיח ודאי") תלוי דוקא בתשובה במחשבה, תשובת ניסן. ואכן, ניסן הוא ראשון לקרבנות – בהקרבת קרבן פסח (שהוא בעצם על דרך קרבן תודה על נס יציאת מצרים, גם בזמן אכילתו, אך בניגוד לתודה אין בו לחמי חמץ, רק מצה, "הלילה הזה כולו מצה", וד"ל) ובהבאת קרבנות ציבור מתרומת השקלים החדשה.
מה תנחומא ריש פרשת עקב.
מו ראה גם מאמרי אדה"ז נביאים ריש ירמיה.
מז יומא כט, א.
מח אגרת הקודש כב.

בלי הבטחת התורה לא היינו עושים תשובה, ובפרט את התשובה שהזכרנו הרגע – אחדות בין כל ענפי העם

— "איש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם"[מט]. חסידים היו אומרים[נ] שזהו המשפט הכי חשוב בתניא — לא לחשוב דבר רע על החבר — ומי שרוצה לזכור רק משפט אחד מהתניא ולשנן אותו בעל פה תמיד שיזכור את המשפט הזה. שם הוא כותב שהמחשבה הרבה יותר חמורה מדבור ומעשה. כמה שלשון הרע חמורה, שהורגת שלשה[נא], מחשבה רעה על מישהו יותר חמורה, באין ערוך, אבל אנשים לא שמים לב בכלל. כלומה, התשובה שמעכבת את המשיח היא התפכחות לדבר שעד כה היה אצלי נעלם בתכלית האתכסיא. לכן הקץ גם מכוסה — כי הכל תלוי בתיקון המכוסה[נב].

תשובה ש"כבר הבטיחה תורה"

מהי התשובה של ניסן? היא לא בדיוק שה' מעורר אותנו בגלוי לעשות תשובה — באתערותא דלעילא שמעוררת את האתערותא דלתתא — אלא שה' פועל בדרכים נסתרות, בהשגחה פרטית, כך שלא מרגישים מאין באה לי ההתעוררות בכלל. ככה הרבי מסביר. כתוב ברמב"ם — שכבר נקרא אותו — ש"כבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין". זהו עיקר החידוש של הרמב"ם. ב"הבטיחה תורה" יש סוג של אתערותא דלעילא, אבל לא אתערותא דלעילא שאני מעורר אותך אלא משהו אחר.

יוצא מהמאמר של הרבי שמה שאנחנו עכשיו רוצים משיח, "משיח נאו", בא — בהסתר לגמרי — מהכח של הבטחת התורה. צריך להבין מהי הבטחת התורה, שפועלת עלינו שבכח עצמנו ממש, בלי שמשהו יעורר אותנו, אנחנו עושים תשובה. בלי הבטחת התורה לא היינו עושים תשובה, ובפרט את התשובה שהזכרנו הרגע — אחדות בין כל ענפי העם. זהו עיקר הוואדרט שצריך להבין.

גילוי משיח בזכות בטול הגלות

נאמר עוד שני דברים שהרבי ממשיך לומר, לפני שנקרא את המקורות:

הרבי מזכיר מדרש מפורסם על חבת ה' לישראל — "לא זז מחבבה עד שקראה בתי, לא זז מחבבה עד שקראה אחותי, לא זז מחבבה עד שקראה אמי"[נג] (שהמדרש, כדרכו, מביא פסוק על כל משפט). כתוב בחסידות ששלשת המצבים האלה, שכנגד מלכות־ז"א־אמא[נד], הם כנגד שלשת הרגלים: חג הפסח, "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה"[נה], הוא בחינת בת; חג השבועות, מתן תורה, הוא בבחינת "אחֹתי", כמו שכתוב[נו] שבשבועות יש מצב של "שוין בקומתן", אח ואחות; אבל בסוכות יש מקיפים, מקיפי הנשמה, עליהם כתוב "בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו"[נז] — "אמו" כאן היא כנסת ישראל, בחינת אמא.

הוא אומר שכל המצבים האלה האירו בזמן שבית המקדש היה קיים, כאשר עם ישראל עלה לרגל שלש פעמים בשנה. אבל אחרי חורבן הבית כל המדרגות האלו נפלו, ונשאר רק "הסתר אסתיר פני ביום ההוא"[נח]. ומה העבודה שלנו? פשוט — מתוך שפלות עצומה של גלות, גלות השכינה וגלות של כל אחד ואחד מאתנו — להגיע להתבטלות גמורה. זהו זמן של שפלות בתכלית השפלות, כמו שמתארים כל הרביים

מט זכריה ח, יז.
נ ראה גם שיעור י"ט תשרי תשע"ט. ובכ"מ.
נא ערכין טו, ב. וראה לוח "היום יום" י"ג חשון.
נב ראה גם לקו"ת מטות פו, א.
נג שה"ש רבה ג, כה ובכ"מ.
נד ראה תו"א לו, א ואילך.
נה ירמיה ב, ב.
נו לקו"ת שה"ש טז, ב.
נז שיר השירים ג, יא.
נח דברים לא, יח.

— בחב"ד במיוחד, וגם המגיד[נט] — שפלות עד כדי מיאוס בחיים ממש[ס], שפלות בעצם. על ידי השפלות עולים לדרגה שלמעלה מ"אמי", ששוב נקראת "בתי" — יש בת בראש ובת בסוף, "רני ושמחי בת ציון"[סא], פסוק שנאמר על הגאולה. הגאולה תלויה בדרגת בת שלמעלה מבת־אחות־אם. המדרגה הזו מתגלה רק בזמן הגלות, ב"מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות", כמו שכתוב בתניא[סב], ודווקא בזכות אותו בטול, אותו "חותם שוקע" של הבת, בסוף יבוא מלך המשיח. מלך המשיח הוא גילוי עצמי, שיכול להאיר רק במי שבטל בתכלית. כל צרות הגלות נועדו רק להביא אותנו לכזה מצב, נעבעך, שנהיה כל כך בטלים שנהיה כלים ראויים לקבל את גילוי העצמות, הגילוי של משיח.

תשובה לפני ואחרי הגאולה

אחרון אחרון חביב, נאמר עוד נקודה חשובה בסוף המאמר של הרבי (שקשורה למה שהזכרנו קודם):

הזכרנו שבריאת העולם היא ב"כה" (כ"ה אדר או כ"ה אלול) ובריאת האדם היא ב"זה" (ביום ששי למעשה בראשית, "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון [שהיה חמשה ימים קודם[סג]]"). הרבי אומר — חשוב מאד למה שנסביר בהמשך — שיש שתי תשובות. יש תשובה שהיא תנאי לביאת משיח — כפי שפוסקים כרבי אליעזר, שחייבים לעשות תשובה. אבל יש עוד תשובה, אחרי ביאת המשיח — תשובה אחרת, יותר חשובה לשם תכלית כוונת בריאת העולם. הוא אומר שמשיח הוא עדיין לא "במתים חפשי"[סד], אנחנו עדיין חיים וקיימים, ולפי הרמב"ם[סה] — כדעת שמואל — עדיין "עולם כמנהגו נוהג"[סו] (בתקופה הראשונה[סז]). אז, במנוחת הנפש, מתוך השלב הראשון של הגאולה שכבר היה, זוכים לתשובה הרבה יותר נעלית — במדה מסוימת — מהתשובה הראשונה, אותה עשינו מתוך הכיווץ והצער של הגלות.

הוא אומר, הפוך ממה שנראה בהשקפה ראשונה, שהתשובה הראשונה היא תשובה של "זה", תשובה בה האלקות נמשכת בתוך האדם — האדם הוא ה"זה" והאלקות נמשכת לתוכו. אבל התשובה השניה, אחרי ביאת משיח, היא תשובה של "כה". בדרך כלל "זה" הרבה יותר נעלה — נבואת משה לעומת שאר הנביאים, כנ"ל — אבל הוא אומר שבתשובה של "כה" גילוי האלקות לא נמשך רק בתוך הנשמה ("אתם קרויים אדם", על שם "אדמה לעליון"[סח]), אלא התשובה ממשיכה בדיוק אותו גילוי בתוך המציאות החיצונית של העולם. כלומר, "זה" שייך לבריאת האדם — בראש השנה (בדיבור ומעשה) או בר"ח ניסן (במחשבה) — אבל חמשה ימים קודם נברא עולם בלי אדם, כאשר תכלית כל הבריאה היא שהגילוי של ה' יגיע, באמצעות האדם, עד לתחתונים ממש, "דירה בתחתונים". התחתונים אינם האדם אלא מציאות העולם, ה"כה".

זו הנקודה האחרונה, חידוש יפה, שהרבי מסביר בתוך המאמר. רצוי מאד שכל אחד ילמד את המאמר הזה בפנים — מאמר לא ארוך ולא קשה מדי.

ב. תשובת הכלל והפרט

נתחיל מהרמב"ם. רוצים להתבונן בהלכות תשובה פרק ז, בשלש הלכות רצופות — ד, ה ו־ו. הלכה ה נוגעת ישירות לנושא בו פתחנו,

נט ראה גם אור תורה רטו שנלמד בשיעור א' ניסן (טרם פורסם).
ס ראה לדוגמה דרך חיים שער התפילה פפ"ט. ובכ"מ.
סא זכריה ב, יד.
סב פל"ז.
סג ראה לקו"ת דרושים לר"ה נח, א; עטרת ראש שער ר"ה פ"י.
סד תהלים פח, ו.
סה הלכות מלכים ומלחמותיהם פי"ב ה"א.
סו ע"פ סנהדרין צט, א.
סז לקו"ש חכ"ד שיחה א לפרשת בחקתי.
סח ישעיה יד, יד.

לכן נתחיל בה:

כל הנביאים כולן צוו על התשובה. ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלהיך שמה ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי וגו' ושב ה' אלהיך את שבותך וריחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה.

בפשטות, כמו שכבר אמרנו וכפי שכותבים רוב המפרשים[סט], הרמב"ם פוסק כאן כרבי אליעזר[ע] — שהגאולה תלויה בתשובה. החידוש של הרמב"ם הוא שהתשובה הזו היא הבטחת התורה, כפי שכתוב ב"פרשת התשובה" שבפרשת נצבים[עא]. ה' מבטיח שבסוף יתקיים "ושבת", וזו תהיה תשובה "עד הוי' אלהיך" — כפירוש הרב המגיד, שעוד יוזכר — ואחרי התשובה הזו ה' ישוב ויקבץ את נדחי ישראל, ישיב אותנו לארצנו הקדושה שנתן לנו מורשה[עב]. מה פועלת ההבטחה? כשאני אומר שמישהו הבטיח הוא יקיים — 'הרבי הבטיח, הרבי יקיים' — ובודאי ככה בתורה הקדושה, אם היא הבטיחה חזקה עליה שהיא עצמה תקיים.

"מיד הן נגאלין"

עוד חידוש כאן, שהרבי מאד אהב ותמיד הדגיש, הוא המלה "מיד". הגאולה היא כהרף עין, בלי שום שהות — אנחנו עושים תשובה והתשובה עצמה היא כבר אתחלתא דגאולה. יש הרבה פולמוס מהי אתחלתא דגאולה[עג]. כאן, מהרמב"ם, ברור שאתחלתא דגאולה היא התשובה עצמה. מאיפה אני יודע? מהמלה "מיד" — התשובה מתחילה לגלגל את הגלגל של גאולת ישראל.

מאיפה הביטוי "מיד הן נגאלין"? מי זוכר איפה הוא מופיע בחז"ל? למרבית הפלא, הוא לא מופיע כל כך על תשובה. באיזה הקשר מזכירים אותו תמיד? כתוב בבבלי בשם רשב"י ש"אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים"[עד] — בשביל הגאולה צריך לשמור שתי שבתות. אפשר לומר ששבת היא גם ענין של תשובה — ודאי נכון, כמו שכתוב באגרת התשובה בתניא[עה] ש־**שבת** אותיות **תשב** — ובכל אופן, זהו מאמר אחר, שתולה את הגאולה בשמירת שבת.

במדרש כתוב[עו], בשם רבי לוי, שמספיקה אפילו שבת אחת. בחסידות מסבירים[עז] שכל "שבת אחת" כוללת שתי בחינות, "מעלי דשבתא" ו"יומא דשבתא" — שתי שבתות בתוך שבת אחת, "שבתתי". מעניין שהפסוק במאמר של רשב"י, על שתי השבתות, הוא "כה אמר הוי' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי [שתי שבתות]"[עח] — בתוך פסוקים שמתייחסים לגרי

סט ראה המובא בספר הליקוטים על אתר.

ע אמנם, יש לציין שכל הפסוקים שמביא הרמב"ם מפרשת התשובה לא מופיעים בסוגית הגמרא בדו־שיח בין רבי אליעזר ורבי יהושע (שיש עוד לעיין בו באריכות בע"ה). אכן כלל הוא שהרמב"ם לא מביא בכל ענין דווקא את הפסוק המובא כמקור הלימוד בחז"ל, אלא את הפסוק הכי קרוב בפשט לדעתו, אך כאן הדבר בולט במיוחד, שהרי רבי אליעזר מביא ארבעה פסוקים שונים לשיטתו והרמב"ם לא מביא אף אחד מהם. אפשר לראות בכך קצת רמז שלרמב"ם יש כאן שיטה מחודשת, כעין 'מעשה מרכבה' בין שיטות רבי אליעזר ורבי יהושע (כרמוז לעיל שתשובת ניסן היא בעצם התכללות רבי אליעזר שברבי יהושע) - הרכב הרמוז בביטוי המיוחד "הבטיחה תורה", שבבחינת תשרי־תורה (של בעלי תשובה, פנימיות התורה) שבניסן־הבטחה, וד"ל (הרכב זה גם 'מחייב' את הרמב"ם להביא פסוקים מהתורה, על אף שפתח בציווי הנביאים, כדלקמן בפנים, ועל אף שבסוגיא כל הפסוקים הם מהנביאים, ודוק היטב).

עא פרשת התשובה - דברים ל, א־י. ראה ספר העיקרים מאמר רביעי סופכ"ה; עקדת יצחק שער צד, ובכ"מ בספרי הירא.

עב ראה בח"ב של ההתוועדות הנדפס לעיל.

עג ראה תורת מנחם התוועדויות תשמ"ג ח"א עמ' 509.

עד שבת קיח, ב.

עה תניא אגה"ת פ"י (וראה גם חומת אנך על בראשית ב, ב; קהלת יעקב ערך 'שבת' ובכ"ד).

עו שמות רבה כה, יב (וראה גם ירושלמי תענית פ"א ה"א).

עז לקו"ת בהר מא, א (ע"פ זהר ח"א ה, חב).

עח ישעיה נו, ד.

צדק — ואילו רבי לוי, שאומר במדרש "שבת אחת", מביא את הפסוק "ושמרו בני ישראל את השבת [שבת אחת]"[עט]. מעניין שמגרים דורשים שתי שבתות אבל לישראל מספיקה שבת אחת. אפשר לפרש זאת בשני הכיוונים, אבל בהחלט אפשר לדרוש למעליותא לגבי הגרים — שאצל הגרים יש "כפלים לתושיה"[פ], כמו ש"כל מעשה שבת כפולין"[פא]. הרי כתוב באגרת התשובה[פב] שבעל תשובה עושה כל דבר כפול, היה רגיל ללמוד דף אחד לומד שני דפים, כי אם החבל ניתק צריך לקשור אותו בקשר כפול. יש מעלה עצומה בשתי שבתות, לכן רשב"י — מרא דרזין דאורייתא — הוא זה שאומר שתי שבתות דווקא, ואז כתוב "מיד הן נגאלין".

יש עוד משהו שכתוב עליו "מיד הן נגאלין"? את הפטרת שבת חזון, שקוראים לפני תשעה באב, חותם הפסוק "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה"[פג]. כתוב — בכמה מקומות במדרשים[פד] — ש"גדול המשפט והצדקה" וכאשר ישראל עושין משפט וצדקה "מיד הן נגאלין". אנחנו מדברים הרבה בענין תיקון המדינה על תיקון המשפט[פה], ופשיטא לגבי צדקה — כל אגרת הקדש בתניא מלמדת שההשפעה והברכה העיקריות מלמעלה הן אך ורק בזכות המצוה (שהיא 'מצוה' סתם בלשון הירושלמי[פו]). "כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים"[פז], והסברנו כעת[פח] שהרחמים מן השמים הם הגאולה. "שביה" גם מלשון תשובה, שיבת ציון, אבל מה שנדרש מאתנו בשביל "שביה" הוא צדקה.

אם כן, רואים שהביטוי שהרמב"ם מאמץ לגבי תשובה שייך בחז"ל לשבת או למשפט וצדקה. בפסוק "משפט וצדקה" הולכים יחד, אבל אלה שני דברים — "**צי**ון במשפט תפדה" שייך יותר ל**צד**יקים (**ציון** בגימטריא **יוסף** הצדיק), עליהם מוטל לתקן את המשפט, תיקון התפארת ("משפט רחמי"[פט]), ואילו "ושביה **בצדקה**" שייך לבעלי תשובה, שמתקנים את המלכות ועוסקים בצדקה כדי להקים את השכינה מעפרה, "לאקמא שכינתא מעפרא". משפט וצדקה הם **וה** (תפארת ומלכות), "**וה**נגלת לנו ולבנינו"[צ]. לעומת זאת, שבת ותשובה הם **י־ה** שבשם — שבת היא מוחין דאבא[צא] ובכל ספר הזהר הבינה היא תשובה. אז יש לנו כאן מבנה של הדברים שמביאין את הגאולה מיד:

י	שבת
ה	תשובה
ו	משפט
ה	צדקה

> יש הרבה פולמוס מהי אתחלתא דגאולה. כאן, מהרמב"ם, ברור שאתחלתא דגאולה היא התשובה עצמה

תשובת הנביאים

דייקנו בהלכה הזו את הלשון "הבטיחה תורה" ואת המלה "מיד", ועוד נחזור לדיוקים האלה בהמשך בע"ה. יש עוד דיוק חשוב שמציינים המפרשים: למה הרמב"ם פותח את

עט שמות לא, טז.
פ איוב יא, ו.
פא ע"פ שוחר טוב תהלים צב. ראה בעל הטורים לשמות טז, ה.
פב פ"ט.
פג ישעיה א, כז.
פד יל"ש משלי רמז תתקנט.
פה ראה **מלכות ישראל** ח"א במאמר "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" ו**תיקון המדינה** פ"ו.
פו פאה פ"ח ה"ח.
פז שבת קנא, ב.
פח ח"ב של ההתוועדות ("שבע לשונות גאולה") – נדפס לעיל.
פט ע"פ הקדמת תקו"ז יז, ב ("פתח אליהו").
צ דברים כט, כח.
צא ראה פע"ח שער מקראי קדש פ"א.

הגדר של הנביאים – גדר הנבואה בעם ישראל – הוא ליישר את הדרך, להכין אותנו לקראת הגאולה

ההלכה ב"כל הנביאים כולן צוו על התשובה"? לכאורה, היה צריך להתחיל ישר מהמשפט הבא – "אין ישראל נגאלין אלא בתשובה" – שנוגע לתוכן ההלכה הזו. מה מוסיפה הפתיחה?

יש מפרשים שאומרים שכאן הוא הולך לפי דעתו בתחלת הלכות תשובה, שעיקר מצות התשובה מן התורה הוא וידוי דברים. צריך לשוב בלב, אבל מי ששב רק בלב כאילו קיים חצי מצוה – 'חצי שיעור' – וכדי שיקיים את המצוה בשלמות (כך מסביר הרי"פ פערלא[צב] ועוד הרבה אחרונים) צריך וידוי דברים. לכן הוא מונה את מצות התשובה מהפסוק "והתודו"[צג] – הוידוי הוא תכלית התשובה. מי שלא קיים וידוי, אלא רק תשובה בלב – לא עשה תשובה שלמה. כשהוא כותב "כל הנביאים כולן צוו על התשובה" הוא לא מדבר דווקא על וידוי דברים – שהוא שלמות התשובה מן התורה – אלא על תשובה בלב. הרמב"ם אומר: קודם כתבתי שתשובה בלב היא לא מצוה שלמה, ולכן צריך להוסיף ולומר שזו כן מצוה, אבל לא מדאורייתא אלא מדברי קבלה, ועליה צוו "כל הנביאים" שאחרי נבואת משה[צד]. זו איזו מעלה של נבואת "כה" על נבואת "זה", שב"כה", תיקון המציאות, המציאות נתקנת על ידי תשובה בלב, בלי מעשה בפועל של "עקימת שפתיו הוי מעשה". זו הקדמה ל"אין ישראל נגאלין אלא בתשובה" – שהיא התשובה הזו ש"כל הנביאין כולן צוו" עליה, התשובה הפנימית בלב. אמרנו שעיקר התשובה שאדמו"ר הזקן רוצה מאתנו היא שנתאחד, וזו ודאי תשובה בלב – לבטל את ה"לא תשנא את אחיך בלבבך"[צה], הפירוד העצמי שבתוך האדם, שנובע מהישות שלו (וכפי שכבר נתבאר שתשובת ניסן היא דווקא תשובה במחשבה, שהיא תיקון פנימי של "רבות מחשבות בלב איש"[צו]).

אבל אפשר לומר משהו יותר פשוט: זו קצת לומדות לומר שכאן הוא מתייחס למה שפסק קודם שכך וכך. צריך לכתחילה לקרוא דברים כפשוטם, במקום, בלי צורך ללכת למקום אחר שאיני יודע ממנו על אתר (שהאתר כאן יהיה "אתר שלים", כדרך הלימוד בבריסק מאז רבי חיים). כאן הוא פשוט אומר – מה ההבדל בין תורת משה לנביאים? תורת משה היא מצוות שעל האדם לעשות בחיים – **תריג** מצוות, בגימטריא **משה רבינו** – "דרך הוי'"[צז] שעליו לשמור. מה הם "כל הנביאים כולן"? הגדר של הנביאים – גדר הנבואה בעם ישראל – הוא ליישר את הדרך, להכין אותנו לקראת הגאולה. הרי כתוב[צח] שמשה רבינו בתחלה לא רצה לקבל את השליחות, כי הוא ידע שהוא לא יהיה הגואל האחרון. ה' הכריח אותו כן לקבל את השליחות, תוך כדי הידיעה שהוא לא הגואל. לכן ה' אומר לו: תחשוב על גאולה, אבל היא לא הענין שלך בגלגול הזה. הענין שלך הוא לא לצעוק "עד מתי?!" או "משיח נאו" – אתה (בגלגול הזה) לא הרבי מליובאוויטש... הענין שלך הוא לתת מצוות נצחיות לעם ישראל – במדה מסוימת בכך משה הוא יותר ממשיח, שהרי המצוות הן נצחיות. אבל זהו לא הענין של הנביאים – כל ענין הנביאים הוא להוכיח אותנו כדי להיות ראויים לגאולה. לכן הנביאים לא מחדשים מצוות. הם באים רק לתקן את הלב שלנו, שנהיה "אתר שלים", ראויים לקבל את הגאולה.

צב ביאור פיוט המצוות לרס"ג לרי"פ פערלא ח"ג קפח, סע"א ואילך (ועיי"ש שלכן את פסוקי התשובה בנצבים – מהם לומד הרמב"ן את מצות התשובה – הוא מפרש כהבטחה בסיום ההלכה דידן). וראה עוד הנסמן בספר המפתח על אתר.

צג במדבר ה, ז.

צד ראה אמרי יצחק (רוקובסקי) ח"ג פרשת נשא הערה א, ועד"ז ביאורים ושיחות בעניני ר"ה מר"ח פיינשטיין.

צה ויקרא יט, יז.

צו משלי יט, כא.

צז בראשית יח, יט.

צח שמות ד, יג.

לכן הרמב"ם פותח במשפט "כל הנביאים כולן צוו על התשובה", ואז חוזר לתורה ואומר "וכבר הבטיחה תורה" — "תורת משה" הבטיחה תשובה, אבל עיקרה אינו הטפה לתשובה המביאה גאולה לעולם (הרי עיקר ענין מצוות התורה הוא הבדלה בין ישראל לעמים, ולא המתקת משיח של "אז אהפך... לעבדו שכם אחד"[צט], ודוק). באמת משנה תורה, בו "שכינה מדברת מתוך גרונו של משה"[ק], הוא שלב בינים בין ארבעת החומשים הראשונים, שנכתבו בסגנון של "שלישי המדבר", לנביאים. משה מאד רוצה להכנס לארץ, להתקדם לגאולה. במעבר הזה, במשנה תורה, משה מסביר שבסוף הגלות שלנו נעשה תשובה. משה רבינו בהבטחה שלו בא לנחם אותנו. הוא אומר לנו: אני רואה בנבואה שלי, באספקלריא המאירה[קא], שתחטאו ותגלו, "מפני חטאינו גלינו מארצנו" — בכך עוסקת כל שירת האזינו — אבל יחד עם זה אני מבטיח לכם שבסוף תעשו תשובה. מה הנביאים אומרים? "משיח נאו!". הם רוצים שנעשה עכשיו תשובה וכבר עכשיו נהיה כלים לקבל את הגאולה. ככה נראה לי לקרוא את המלים האלה בהלכה הזאת.

שלש הלכות ברמב"ם

עד עכשיו עסקנו בהלכה ה, אבל הדפסנו גם את ההלכה שלפניה ואת ההלכה שאחריה. למה? נסתכל בסוף ההלכה הקודמת, הלכה ד — מאמר מפורסם לגבי בעלי תשובה[קב], שהרמב"ם פוסק כהלכה:

... אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו. כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם.

בעל תשובה צריך לעשות אתכפיא הרבה יותר מצדיק שלא חטא מעולם, ובזכות המאמץ שלו הוא זוכה למקום שצדיקים גמורים לא זוכים לו. אם זו ההלכה לפני התשובה המובטחת שתביא את הגאולה כנראה יש קשר.

מה כתוב בהלכה הבאה? נקרא רק את ההתחלה שלה:

גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה

הכסף משנה מביא כמקור פסק הרמב"ם שהגאולה תלויה בתשובה את מאמר חז"ל "גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה"[קג], וכל האחרונים תמהים עליו[קד] שנראה שהמקור המפורש הוא בסוגיא שהזכרנו בסנהדרין, והמשמעות של "מקרבת" היא לא "ומיד הן נגאלין"[קה]. בכל אופן, כאן הרמב"ם מביא מאמר שמתחיל באותה צורה — "גדולה תשובה שמקרבת את..." — אבל היא מסיימת בפעולה שלה על האדם, "מקרבת את האדם לשכינה".

נמשיך לקרוא את הלכה ו:

שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך, ונאמר ולא שבתם עדי נאם ה', ונאמר אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב, כלומר אם תחזור בתשובה בי תדבק.

הרמב"ם מביא כאן פסוקים שאומרים שהתשובה היא עד ה': "שובה ישראל עד הוי'

צט צפניה ג, ט.

ק ע"פ זהר ח"ג ז, א; רלב, א; רסה, א; שמות רבה ג, טו; מכילתא שמות יח, יט. ובכ"מ.

קא זהר ח"ב פב, ב. וראה סוכה מה, ב.

קב ברכות לד, ב.

קג יומא פו, ב.

קד ראה בני בנימין ומהר"י פיק (הובאו בספר הליקוטים על אתר) ועוד.

קה המהר"י פיק רצה ליישב לפי גרסת העין יעקב ביומה "גדולה תשובה ש**מביאה** גאולה לעולם", אך קשה לומר כך שהרי הכס"מ מביא בפירוש את הגרסה שלפנינו. אפשר לומר שאם אין תשובה שמקרבת את הגאולה (על דרך "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה") הגאולה נשארת רחוקה, ובשביל "קרובה ישועתי לבוא" (ישעיה נו, א) התשובה היא תנאי הכרחי. ועדיין קשה לומר כך, משום שהתקרבות הגאולה עדיין איננה "מיד הן נגאלין", עדיין יכולה להיות 'תקלה' שתעכב את הגאולה בפועל, כמפורש בתהליך הגאולה שמתאר הרמב"ם (הלכות מלכים פי"ד ה"ד) שיש שלב של "יעמוד מלך" שמחזיר את העם בתשובה (וצ"ע ליישב את דבריו שם עם הדברים כאן, ששם משמע שהמשיח־בפוטנציאל הוא שמחזיר את העם בתשובה, ולא שהתשובה קודמת לו, ואכמ"ל) ונלחם מלחמות ה', והוא בחזקת משיח, ואחר כך יתכן שהוא יהרג במלחמה ויתגלה שהוא אחד ממלכי בית דוד הכשרים אך לא המשיח. כלומר, התשובה מקרבת את הגאולה – אבל עדיין לא מכריחה את "מיד הן נגאלין" – ועצ"ע.

אלהיך"[קי], הפסוק של שבת שובה. כידוע[קיז], על כך המגיד הסביר שצריך לשוב עד ש"הוי'" (שמעל הטבע) יהיה "אלהיך" (הטבע), ועל כך אמר הרבי ר' זושא שקשה לו לקיים זאת, 'גדול עלי', ושהוא יפרק את ה**תשובה** לחמש מדרגות — "**ת**מים תהיה עם הוי' אלהיך"[קח], "**ש**ויתי הוי' לנגדי תמיד"[קט], "**ו**אהבת לרעך כמוך"[קי], "**ב**כל דרכיך דעהו"[קיא], "הצנע לכת עם [הוי'] אלהיך"[קיב]. גם הפסוק הבא — "ולא שבתם עדי נאם הוי'"[קיג] — תובע תשובה "עדי", "עד ועד בכלל". הפסוק האחרון — "אם תשוב ישראל נאֻם הוי' אלי תשוב"[קיד] — הוא פסוק שרבי אליעזר מביא בסוגא בסנהדרין כחיזוק לדעתו, וזהו עוד חיזוק לכך שהרמב"ם פוסק כאן כמוהו. לשיטתו, הלשון "אם" היא לשון של תנאי, התשובה לא תלויה בה' אלא בנו, כי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"[קטו] — חייבת להיות תשובה בכח עבודת האדם מלמטה. גם הפסוק הזה אומר אותו רעיון — תשובה צריכה להיות "אלי תשוב", להביא את האדם לדבקות בה'. התשובה מקרבת את האדם לשכינה וכך פועלת דבקות.

למדנו לאחרונה[קטז] שברמב"ם, במורה נבוכים[קיז], המלה שכינה זהה או קשורה להתגלות השגחה פרטית בעולם. אם כן, ההלכה הזו מאד חשובה לענייננו — על ידי תשובה ההשגחה הפרטית מתגלה, והרי כתוב בחסידות[קיח] שתכלית ההתגלות של ההשגחה הפרטית של ה' היא־היא ביאת משיח — זהו המשיח עצמו. ההתגלות של התורה החדשה, ושל האלקות, "עין בעין יראו בשוב הוי' ציון"[קיט] — התגלות השכינה ששוכנת בתוכנו, "שכינה ביניהם"[קכ] — היא ההתגלות של השגחה פרטית. אם כן, אפשר להבין שהמאמר הזה הוא כן איזה המשך להלכה הקודמת, שהולך על ביאת הגאולה, על ביאת משיח.

פרט וכלל ופרט

בכל אופן, יש כאן איזו קושיא: הלכה ד היא הלכה של הפרט — מדברת על מעלתו של בעל תשובה, העומד במקום רם ונשגב ממקומם של צדיקים גמורים, בזכות האתכפיא שלו. הצדיק, שלא טעם טעם חטא, לא צריך לעבוד כל כך קשה לשמור תורה ומצוה, והוא, שכבר טעם טעם חטא, צריך להאמץ הרבה יותר כדי להתגבר על היצר[קכא]. זו הלכה של פרט, לא של כלל. הלכה ה כולה הלכה של כלל — "סוף ישראל בסוף גלותן לעשות תשובה ומיד הן נגאלין". כמה פרטים צריכים לעשות תשובה? זו אחת השאלות שמשתמשים בה כדי להסביר את מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע[קכב]. על כל פנים, כאן הרמב"ם כותב "ישראל" סתם — ודאי מדובר ברובא, ש"רובא ככולא דמי"[קכג]. בכל אופן, זו ודאי הלכה שמדברת על הכלל ועל הגאולה האמתית והשלמה. ההלכה הבאה שוב עוסקת בפרט — "גדולה תשובה שמקרבת את האדם [הפרט] לשכינה". בהלכה ד הוא קרא לו "בעל תשובה" וכאן הוא קורא לו "אדם", כמו "אדם כי יקריב מכם קרבן להוי'"[קכד] שקראנו עליו בפרשת ויקרא. כל קרבן הוא מעשה של תשובה — אדם עושה תשובה ומתקרב לשכינה.

קו הושע יד, ב.
קז בשם הרב המגיד. ראה לוח "היום יום" ל־ג' תשרי; מגיד דבריו ליעקב (קה"ת) הוספה לג.
קח דברים יח, יג.
קט תהלים טז, ח.
קי ויקרא יט, יח.
קיא משלי ג, ו.
קיב מיכה ו, ח.
קיג עמוס ד, ו־ח־ט.
קיד ירמיה ד, א.
קטו ברכות לג, ב.
קטז שיעור מוצאי ז"ך אדר (נדפס בגליון ויקרא) השתא.
קיז מו"נ ח"א פכ"ה.
קיח כש"ט (קה"ת) מו־א, וראה באריכות שיעור כ"א אדר (נדפס בגליון פקודי) השתא.

קיט ישעיה נב, ח.
קכ סוטה יז, א.
קכא ראה גם מובא בשם הרב המגיד בלקו"ת ואתחנן ט, ד.
קכב כפי שיתבאר עוד בח"ד של השיעור.
קכג הוריות ג, ב.
קכד ויקרא א, ב.

מה הסדר כאן?

לפי סדר ההלכות כאן, שלשת הפסוקים שבהלכה ו — שאומרים שבעל תשובה צריך ממש להכלל בה' — הם כבר אחרי הגאולה שבהלכה ה), כמו שאמרנו קודם שיש תשובה שניה גם אחרי הגאולה, וגם היא תשובה של הפרט. יש תשובה של הפרט לפני הגאולה — התשובה שבהלכה ד — שעדיין לא מספיקה כדי להביא את הגאולה, אלא רק נותנת מעלה לבעלי התשובה, שעומדים במקום שצדיקים גמורים לא עומדים בו. אבל אם יש מספיק יחידים שעומדים במקום גבוה בזכות האתכפיא שלהם — 'מסה קריטית', כמו שאנחנו אומרים תמיד — הם יכולים לעורר את כל עם ישראל לתשובה שתביא את המשיח לכלל. יש פרטים שמעלתם מעל צדיקים, ומהמקום שלהם — מקום שצדיקים לא עומדים בו — יבוא האור של הגאולה (ממקומם של בעלי התשובה רואים כבר את הגאולה השלמה של עם ישראל והעולם כולו, בעוד ממקום הצדיקים הגמורים, עם כל האמונה בביאת המשיח, רואים במוחש רק את מציאות ההוה, ודוק). איך? היחידים האלה ידבקו את כל עם ישראל, שכולנו נעשה תשובה יחד, שלפי דברי אדמו"ר הזקן היינו האחדות בינינו (סוד החבורות בהן אוכלים קרבן פסח, חבורה היא "כל ישראל חברים"[קכה]). אחר כך, הלכה ו, אומרת שבסוף צריכים להבטל להכלל בתוך ה', "לאשתאבא בגופא דמלכא"[קכו], לדבוק בשכינה ממש. איך עושים זאת? בכח עצמת הראיה בכל רגע תמיד את יד ה', את הנוכחות של הקב"ה — ראית ההשגחה הפרטית. ככל שהאדם רואה יותר את נוכחות ה' הוא פשוט נכלל ונשאב בהתגלות השכינה, ההשגחה הפרטית של ה'. על כך נאמר "ואתם הדבקים בהוי' אלהיכם חיים כלכם היום"[קכז] ממש.

> אם יש מספיק יחידים שעומדים במקום גבוה בזכות האתכפיא שלהם – 'מסה קריטית', כמו שאנחנו אומרים תמיד – הם יכולים לעורר את כל עם ישראל לתשובה שתביא את המשיח לכלל

בכל אופן, יש כאן "פרט וכלל ופרט"[קכח]. צריך להיות הבדל בין הפרט השני לפרט הראשון. הפרט הראשון אינו כלל, הוא "פרט שהוא צריך לכלל" בלשון חז"ל. אבל הפרט השני הוא כבר כללי. דבקות בשכינה — גם של יהודי אחד — היא גילוי של "כאשר אתה תופס בחלק מן העצם אתה תופס בכולו"[קכט], בלשון הבעל שם טוב, ואותו פרט הוא־הוא הכלל. זהו כח המקיף של הפרט שמקיף וכולל בתוכו את כל עם ישראל — המקיף של "על כל פשעים תכסה אהבה"[קל], המדרגה העליונה במצות אהבת ישראל כפי שמסביר הצמח־צדק[קלא]. זו המדרגה העליונה של התשובה. קודם היתה תשובה של אתכפיא, אבל כאן זו תשובה של אתהפכא לגמרי — על ידי תשובה האני הנפרד מתהפך לגמרי להיות חלק מן הכלל, גם כלל ישראל וגם הכלל הגדול, הקב"ה בכבודו ובעצמו. אם כן, יש "פרט שהוא צריך לכלל" (בהלכה ד), כלל (בהלכה ה), והתכל'ס שהפרט הוא־הוא הכלל (בהלכה ו), כאשר זוכים לדבקות בשכינה. שוב, הכל על ידי התגלות ההשגחה הפרטית של ה'.

קכה מדרש תהלים פקכ"ב (וראה עוד לקמן בשיעור "אחד מבני חבורה").

קכו זהר ח"א ריז, ב.

קכז דברים ד, ד.

קכח ברייתא דרבי ישמעאל, תפלת שחרית.

קכט מאמר הבעש"ט הובא בהמשך תרס"ו ד"ה "השמים כיסאי". ובתולדות יעקב יוסף פרשת יתרו מצות אנכי, פרשת חיי שרה כב, ד מפרוש היעב"ץ לאבות. וראה לקו"א להרה"מ סוף אות קעא. ועיין לעיל העצם כו'.

קל משלי י, יב.

קלא דרך מצותיך מצות אהבת ישראל פ"ב.

הגיור של גוי שמתאהב בעם ישראל הוא גיור לכתחילה־לכתחילה־לכתחילה, הכי טוב, יותר אפילו מגיור של מי שהשתכנע שהתורה היא אמת

ג. הבטחת התורה

השפעת התורה

נסיים את הרמב"ם בחזרה למשמעות של "הבטיחה תורה" — הסברנו קצת, ונסביר יותר טוב:

שוב, כמו שאומרים 'הרבי הבטיח הרבי יקיים' — 'התורה הבטיחה התורה תקיים'. אבל הקיום הוא לא לגמרי "רוח ממרום"[קלב], שמתאים לשיטת רבי יהושע שהגאולה תהיה באתערותא דלעילא. אנחנו רוצים לפסוק כרבי אליעזר, שהגאולה תבוא על ידי תשובה באתערותא דלתתא. אם פוסקים כרבי אליעזר לא מספיקה התשובה של 'עַמְּךָ' כי רואים נסים במלחמה — ברוך ה' שיש נסים, יהיו עוד ועוד, אבל לא זו התשובה שתביא את הגאולה. מה פירוש "הבטיחה תורה"? התורה לא הבטיחה שיהיו נסים גלויים, שבגללם יעשו תשובה. התורה לא תלתה תשובה בנסים מעל לדרך הטבע בכלל, וגם לא ניבאה שיהיו נסים מופלאים לעתיד לבוא (לפני התשובה או אחריה) וכפסק הרמב"ם הנ"ל שגם בימות המשיח — לפני התשובה וגם אחריה — "עולם כמנהגו נוהג" (רק בנביא נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[קלג], ועוד פסוקים רבים של נסי העתיד). חסידים, בעיקר בחב"ד, לא כל כך החזיקו ממופתים ונסים גלויים. מה כן? התורה הבטיחה שתהיה תשובה. איך היא תקיים את ההבטחה שלה? כמו שהתחלנו לומר — בדרכים נסתרות של השגחה פרטית, שבכלל לא מורגשת ולא מובנת. יהיו כל מיני דברים, כל מיני מאורעות (בחיי הפרט ובחיי הכלל) — שלא נראים כבאים מכח התורה (היינו שאינם מגלים לעין הרואה אותם שום אמת של תורה, ואדרבא, בעקבתא דמשיחא "ותהי האמת נעדרת"[קלד]) — והם ישפיעו על הפרט וגם על הכלל.

עכשיו נסביר עוד יותר מה המשמעות בשבילנו של "כבר הבטיחה תורה": איך אנו יכולים להגדיל את השפעת התורה, כדי שתקיים את ההבטחה שלה? דבר מאד פשוט — על ידי הפצת תורה. על ידי הפצת אור התורה (אותה "אמת נעדרת", כנ"ל), מתחילה להתגלות, כראית השגחה פרטית, יד ה' הטובה הפועלת כל זאת (מתוך כוונה של התקרבות אליו ואל תורתו). כמה שנפיץ יותר תורה — במיוחד לגוים, המהפכה הרביעית שלנו[קלה] — היא תמלא את העולם אור. האור הזה הוא גילוי השגחה פרטית, וההשגחה הפרטית פועלת על האדם לטובה. הוא לא יודע מאיפה באה אליו ההשפעה הזו, אבל היא עושה לו הרהור תשובה. כמו שאמרנו שהרהורי עבירה קשים וחמורים מהעבירה, יש הרהורי תשובה (ו"מרובה מדה טובה"[קלו]).

תשובה בהשגחה פרטית

הדוגמה העיקרית לכך היא הדין שהמקדש אשה "על מנת שאני צדיק [גמור[קלז]] אפילו רשע גמור הרי זו מקודשת מספק שמא הרהר תשובה בלבו"[קלח]. האשה מקודשת מספק שמא הרהר בתשובה, אבל אם הוא ודאי הרהר בתשובה — לא תשובה במעשה בכלל, עד עכשיו הוא גזלן, רוצח, משתחוה לצלם, אבל הוא רק הרהר בתשובה — הוא צדיק גמור והיא מקודשת.

הבעל שם טוב אומר[קלט] על הפסוק "רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף"[קמ] שאם אדם

קלב ישעיה לב, טו.
קלג צפניה ז, יד.

קלד ישעיה נט, טו. סנהדרין צז, א.
קלה ראה באורך בספר המהפכה הרביעית.
קלו יומא עו, א.
קלז כך מצוטט באין ספור מקומות – בראשונים ובאחרונים.
קלח הלכות אישות פ"ח ה"ה (עפ"י קידושין מט, ב).
קלט כש"ט (קה"ת) אות קצד; בעש"ט עה"ת פרשת יתרו אות כו.
קמ תהלים קז, ה.

רעב או צמא למשהו המשמעות היא שיש בו ניצוץ שהוא צריך לגאול. מבחינתך אין כאן גילוי השגחה פרטית, אתה פשוט רעב, אבל מצד ה' — הוא יודע שאם תאכל את מה שאתה רוצה כעת בכוונה טובה תעלה ניצוץ שמחכה מבריאת העולם, ובריבוי התיקונים האלה יבוא משיח. יש תופעה שמישהו מתאהב במשהו, אפילו לא התאהבות בקדושה, ומתוך כך הוא עושה תשובה. אדם מתאהב באשה, אבל הוא יודע שהיא צדיקה. נעבעך... היא אף פעם לא תסכים להתחתן עם רשע כמוני. ממילא, אני מקדש אותה, כדי שתהיה רגועה, עם תנאי — "על מנת שאני צדיק גמור". היא בכלל לא יודעת את הרקע שלי. התורה אומרת שאם הרהרתי רגע בתשובה — הפכתי להיות צדיק גמור. ההתאהבות הזו היא השגחה פרטית שגרמה לי לחזור בתשובה.

דוגמה יותר חריפה היא גוי שמתאהב בעם ישראל. לא שהוא רוצה להדבק בעם ישראל בגלל העושר או השלטון שלהם[קמא]. זהו יסוד אצלנו[קמב] — הגיור של גוי שמתאהב בעם ישראל הוא גיור לכתחילה־לכתחילה־לכתחילה, הכי טוב, יותר אפילו מגיור של מי שהשתכנע שהתורה היא אמת. הגוי מתאהב בעם ישראל, כמו שקורה היום הרבה, והוא יודע שעם ישראל לא יקבל אותו בלי שישמור תורה ומצוות — אז הוא 'מקדש', רוצה להצטרף לעם ישראל, להתחתן איתו, 'על מנת שאני צדיק גמור', ובהרהור אחד הוא הופך להיות צדיק גמור. לכן אם רואים שהגר רציני, אמתי, אסור להשהות את הגיור[קמג]. צריך לתפוס את הרגע, כמו שנהג הלל הזקן, שהציל את אותם גרים שהיתה להם כוונה לא מבוררת, אבל הוא הרגיש בהם שיש בהם רצון, חשק באמת, להצטרף לעם ישראל[קמד]. אחד רוצה להצטרף כדי להיות כהן גדול — 'מה אכפת לי? כן תהיה כהן גדול, לא תהיה כהן גדול, אבל אתה רוצה להצטרף לעם ישראל באיזה שהוא מקום? מיד מקבלים אותך'.

גאולה על ידי הפצת תורה

כדי לקרב את המציאות הזו צריך לחזק את ההשפעה של התורה, להפיץ את אור התורה — אז התורה תקיים את ההבטחה שלה, תגרום לכזו השגחה פרטית שתרצה להתחתן אתה. שוב, מה פעל את התשובה או הגיור? השגחה פרטית. איך מגבירים אותה? בכח של הלל, לשון "יהל אור"[קמה], שמאיר תורה בעולם. מאד מתאים לדעת רבי יהושע[קמו] — הוא אומר שלא צריך לעשות תשובה כי הוא שייך לתורה[קמז].

יש **י־ה־ו־ה** של תורה־תשובה־מצוות־תפלה[קמח] — התורה היא **י** ("אוריתא מחכמה נפקת"[קמט]), התשובה היא **ה** עילאה (תשובה היא בינה בכל מקום, "ולבבו יבין ושב"[קנ]), המצוות הן ה־**ו** (ה"מלכא" הכולל **רמח** אברים ו־**שסה** גידים, **רמח** מ"ע ו־**שסה** מצוות ל"ת[קנא]) והתפלה היא **ה** תתאה (המלכות האומרת "ואני תפלה"[קנב]). מי שהוא תורה בעצם, באמת, לומד תורה לשמה, ומפיץ־מאיר תורה בעולם, לא צריך תשובה במובן הרגיל. זהו הסוד ש"כבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן" — תשובה מתוך הפצת אור התורה. אז לא יודעים מאיפה התשובה באה — רק מתאהבים, באור

קמא ראה יבמות כד, ב (על "מי שנתגייר לשום שולחן מלכים").

קמב וראה גם שיעור כ' טבת תשפ"א.

קמג ראה רמב"ם הלכות איסורי ביאה פי"ג הי"ד; פי"ד הלכות א־ב־ה.

קמד שבת לא, א.

קמה ע"פ איוב לא, כו.

קמו כידוע, רבי אליעזר הוא "שמותי" (שבת קל, ב ובכ"ד) – מתלמידי שמאי (כפירוש רש"י שם בשם הירושלמי) – ואילו רבי יהושע הוא כדעת הלל, ודוק.

קמז כפי שמבואר עוד בחלק הבא של השיעור – שטרם פורסם.

קמח וראה גם באורך בשיעור ר"ח טבת תשפ"א.

קמט זהר ח"ב קכא, א. וראה שם פה, א

קנ ישעיה ו, י.

קנא ראה מדרש תהלים פל"ב; זהר ח"א קע, ב. ובכ"מ.

קנב תהלים קט, ד. זהר ח"ג מט, ב.

התורה, בעם ישראל.

בעצם, הוואַרט של התורה הבטיחה הוא מה שהמשיח אמר לבעל שם טוב שיבוא "לכשיפוצו מעינותיך חוצה"[קנג]. כל גילוי פנימיות התורה והפצתו הוא בשביל להביא את המשיח. זו התשובה של ניסן, "דודי לי", כאשר התורה מבטיחה שעל ידי גילוי הפנימיות שלה עצמה — לא נסים ונפלאות, אלא גילוי אלקות בתורה — בני ישראל יתעוררו לתשובה, "בהאי חבורא דילך יפקון ביה מן גלותא ברחמים"[קנד]. כדי לקיים את ההבטחה שלה התורה מבזבזת את האוצרות שלה[קנה] — מגלה את פנימיותה, את נשמתה, שלב אחרי שלב[קנו], גם בדברים שהיו אסור לגלות עד כה, הכל באופן של "עת לעשות להוי' [להביא גאולה לעולם] הפרו תורתך"[קנז] (ועד להפצה חוצה שאין חוצה הימנו, במהפכה הרביעית). בנוסף להפצת האור, "אורו של משיח", יש כאן הפצת 'ריחו' של מלך המשיח ("אוירו של משיח"[קנח]) — רוחו־ריחו של מי שנאמר בו "והריחו ביראת הוי'"[קנט] (ריח של יראה עילאה), והוא "מורח ודאין"[קס] ('מריח'

כדי לקיים את ההבטחה שלה התורה מבזבזת את האוצרות שלה – מגלה את פנימיותה, את נשמתה

את ההשגחה הפרטית ודן לפיה).

ועוד, כדי לקיים את ההבטחה שלה — להגיע לעולם כולו ולהשפיע על כולם להתעורר בתשובה מעצמם — התורה משנה סגנון בהתאם לכל דור, מדברת בשפה מובנת ומושכת, וממשיכה לדלות מים עמוקים ("עמק עמקֹ מי ימצאנו"[קסא]) מבארה של תורה (גם ביחס למה שכבר נתגלה מהבעל שם טוב והלאה), כדי להתלבש בחידושי המדע המופלאים של כל דור ודור, המתגברים והולכים בהתגברות עצומה לקראת ביאת משיח (וממילא, חידושים כאלו לא היו בזמן הבעל שם טוב, אדמו"ר הזקן וכו'). בלי מסירות הנפש הזו של התורה, להתלבש במנטליות של הדור ושל חידושיו, אי אפשר להביא אור וריח התורה "חוצה" אל כולם[קסב].

שוב, את ההבטחה הזו על גילוי פנימיות התורה — בכל המובנים — קשרנו כעת לנושא שלנו השנה, **ת**הא **ש**נת **ה**שגחה **פ**רטית[קסג], כי תורת הבעל שם טוב מגלה השגחה פרטית ומלמדת לראות אותה וללמוד ממנה. לכן, למעשה, עיקר עסקנו צריך להיות בהפצת פנימיות־נשמת התורה לכל.

לחיים לחיים. שנזכה לחג כשר ושמח. אם החג יהיה שמח ממילא הוא יהיה כשר למהדרין.

קנג אגרת הבעש"ט שנדפסה בריש כש"ט (ע"פ משלי ה, טז).

קנד זהר ח"ג קכד, ב.

קנה כמבואר באריכות בד"ה "באתי לגני" תש"י וביאוריו.

קנו בתחלה היה אסור לגלות את פנימיות התורה, אחר כך הדבר מותר ובהמשך הוא הופך למצוה ולחובת קדש (וכן בעומק הגילוי – רשב"י בזהר בא 'לספר על המלך', האריז"ל הביא 'תמונה של המלך' והבעל שם טוב מביא את המלך עצמו, בגילוי ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד").

קנז תהלים קיט, קכו.

קנח ראה שיחת ש"פ תולדות תשנ"ב.

קנט ישעיה יא, ג (והוא במשך לרוחות שנחות על המשיח – שם פסוק ב).

קס סנהדרין צג, ב.

קסא קהלת ז, כד.

קסב הבטחות שייכות לספירות נצח והוד ("בטָחת") וקיומן ליסוד – שפנימיותו אמת – המאמת־מקיים את ההבטחה, בגילוי חכמת האמת, נשמתא דאורייתא. בנצח יש את הכח לנצח את האויב, "דע מה שתשיב לאפיקורס" – כאשר עיקר החידוש הוא לבטל בדרכי נעם אצל האפיקורס (אתאיסט או אגנוסטיקן) את סברותיו וספקותיו, לא לשכנע אותו ב'פטישים' של 'הוכחות' שכליות, אלא להאיר את נשמתו עד שיבוא לתבונה־תובנה האמיתית שה' אלהים אמת ותורתו אמת – ובהוד זוכים לכך שכולם יודו ששקר נחלו אותם אבותיהם ויודו מעצמם בה' ובתורתו (כאשר ככל שהוד התורה יתחזק ויתפשט יהיה פחות צורך בנצחון הנצח, והוא יוכלל בדרך ממילא בהוד, התכללות "איהו בנצח" ב"איהי בהוד", "אשת חיל [בהוד] עטרת בעלה [החיל הלוחם]", וד"ל).

קסג ראה שיעור ר"ה (נדפס בגליון בראשית) השתא (ולקט שיעורים בתשורה הענדל תשפ"ה).

שיעור

כש"ט קנד, קנו, קמב

פסח בתורת הבעל שם טוב

קיצור מהלך השיעור

בלימוד בשבת חוה"מ פסח אשתקד נלמדו שלש תורות בכתר שם טוב הקשורות לחג הפסח – **סוד מכת בכורות**, **הבחירה בשבט לוי** ו**מסעו של הבעל שם טוב לארץ הקדש** (שיש הנוהגים לספר אודותיו בשביעי של פסח).

נגנו "עינינו אל ה' אלקינו" ו"ממצרים גאלתנו".

הגאולה במכת בכורות

בחרתי קטע ששייך לפסח – תורה קנד:

מהבעש"ט **ביאור** למה על ידי מכת בכורות **יצאו ממצרים**.

היו עשר מכות כהכנה ליציאת מצרים, אבל היציאה בפועל היתה על ידי המכה העשירית, מכת בכורות. כתוב שעשר המכות הן כנגד עשר הספירות מלמטה למעלה, ממלכות עד כתר[א], כך שמכת בכורות היא הכתר. בתוך המלה "**בכורות**" יש אותיות **כתר** ושאר האותיות של "**מכת בכורות**" שוות בגימטריא **דעת**! – זהו סוד יציאת מצרים, גילוי הדעת דקדושה.

כי בכור נקרא דבר חידוש הנאמר בראש, והוא דבר שכל ומשכיל שישכיל בשכלו הקודש איך לנהוג בעבודת הש"י,

כאן הבעל שם טוב מסביר שבכור הוא שכל חדש, התחדשות ראשונה בשכל. השכל של הקדושה, שיש לכל יהודי, הוא לדעת איך לנהוג בעבודת ה'. שכל חדש הוא חכמה, "ברק המבריק על השכל"[ב], ומכיון שמכת בכורות היא כתר החכמה כאן היא חכמה סתימאה, החכמה שבכתר (שהיא כח המשכיל[ג]). באמת, ההנהגה הנכונה בעבודת ה' היא למעלה מטעם ודעת (היינו ממוחא סתימאה), והיא מעין נבואה פורתא (כמבואר בעוד מקומות מהבעל שם טוב).

אכן, כמו שיש שכל בקדושה יש גם שכל בקליפה:

נרשם (מהזכרון) ע"י איתיאל גלעדי. לא מוגה. שבת חוהמ"פ תשפ"ד – כפ"ח.

א ראה מעין גנים שמות פרשת בא עמ' מב.

ב תניא, אגה"ק טו.

ג סידור עם דא"ח ד"ה "ברוך שאמר" (לט, ג־ד). ובכ"מ בדא"ח.

כמו שאדמו"ר הזקן מסביר שכאשר רוצים להרים בנין יש לאחוז אותו מלמטה, המכה התחילה מ"בכור השפחה", הבכור הכי נמוך

רק בכור השפחה שהם הקליפות מבדילין בין השכל ובין קונו [וזה היה סיבת גלות מצרים, ר"ל מצ"ר ים]

"קונו" רומז לעולם האצילות, שנקרא עולם הקנין[ד] (כמו שאומרים בקידוש לבנה — "ברוך עושך, ברוך יוצרך, ברוך בוראך, ברוך קונך").

וכאשר לקו **בכור השפחה** והוסר הקליפה **ממילא יצאו** מהגלות

במכת בכורות לקו כל בכורי מצרים, אבל, כמו שאדמו"ר הזקן מסביר[ה] שכאשר רוצים להרים בנין יש לאחוז אותו מלמטה, המכה התחילה מ"בכור השפחה", הבכור הכי נמוך. כאשר מסירים את השכל של הקליפה מתגלה ונגאל השכל של הקדושה (גילוי השכל של הקדושה תלוי בכך שמצרים תשכל את בכור השפחה).

קטנות וגדלות

בסוגריים בסוף מוסבר הסוד של בכורי ישראל וההחלפה שלהם בלויים:

[ולכך הוקדשו בכורי ישראל שהוא השכל, אלא שאי אפשר שיהיו על מדריגה א' כי החיות רצוא ושוב בסוד קטנות וגדלות,

אי אפשר להיות כל הזמן בבהירות השכל, בגדלות מוחין, ויש זמנים של קטנות. זהו נושא עיקרי אצל הבעל שם טוב[ו] — עבודת ה' גם בקטנות והמעבר מקטנות לגדלות.

וזהו שעשו ענגל

זהו חידוש מופלא — העגל, שבפשט הוא עבודה זרה, הוא בסך הכל מצב של קטנות מוחין...

ולקח הש"י **תמורת בכורים שבט לוי, כי אותיות לו"י וכו'.**

את הבכורים שנפלו לקטנות והשתתפו בחטא העגל החליף ה' בלויים. הבעל שם טוב רומז כאן שיש סוד באותיות לוי, אך לא מסביר אותו. אתמול היה יום ההולדת של רבי לוי־יצחק, אבא של הרבי, וגם בר מצוה של נכד שלנו שנקרא לוי — אז רצינו לדבר על השם לוי, שכאן הבעל שם טוב מסביר. לוי הוא גם התפארת, בהיותו השלישי בבני יעקב, וגם הגבורה בסדר של כהן־לוי־ישראל. בליל הסדר המצה העיקרית היא המצה האמצעית, המצה של לוי[ז], המצה של "יחץ" ממנה גם אוכלים את ה"מצה" בתחלת הסדר וגם את האפיקומן, ה"צפון", בסוף. משה רבינו שמש גם ככהן בימי המילואים[ח], אבל כתוב "ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי"[ט].

וזהו ג' בחינות קהת גרשון ומררי וכו'

לפי הגיל הסדר הוא גרשון קהת ומררי[י], אבל קהת הוא העיקר ולכן הוא מוזכר כאן ראשון.

וכאשר האדם בסוד הקטנות ויודע מזה מוליד נשמת גרים,

כאן יש עוד חידוש גדול: כאשר אדם בקטנות אבל הוא יודע מזה, מרגיש את הקטנות ופונה לה' מתוך המצב הזה, מתפלל שה' יוציא אותו מהקטנות, הוא פועל דבר גדול — מוליד נשמות גרים, שהאחיזה שלהן במלכות[יא], "תחת כנפי השכינה"[יב]. כאשר אדם יודע על הקטנות שלו ופונה מתוכה לה' — הוא כבר מתחיל לעבור מקטנות לגדלות.

כי ג' הוא ג' קוים דרך ר' עלמין דכסופין וכו',

ד ראה אגרא דפרקא אות פ; חנה אריאל לך לך ד"ה "חמשה קנינים"; אשא עיני מאמר "מה רבו מעשיך הוי'" פ"ג ובהערה סד.

ה תו"א ד, א.

ו ראה לדוגמה אוצר הנפש ח"ג עמ' קכה.

ז פע"ח שער חג המצות פ"ו.

ח רש"י שמות מ, לא.

ט דהי"א כג, ט.

י בראשית מו, יא. ובכ"מ.

יא ראה קהלת יעקב ערך 'גרים'.

יב יבמות מח, ב (ע"פ רות ב, יב).

ודפח"ח.

הרבה פעמים מדובר על "**ת** עלמין דכיסופין"[יג], שייך ל־**ת** שהיא המלכות, אבל כאן מדובר על "**ר** עלמין דכסופין". אנחנו הרבה פעמים מסבירים שגם ה־**ר** היא אות של מלכות[יד]. בכל אופן, כאן נראה שהמובן של ריש הוא מלשון ראש.

סוד אותיות לוי

נחזור לסוד אותיות לוי שהבעל שם טוב מזכיר כאן:

כתוב שהאות **ל** מורכבת מ־**כ** ועליה **ו** שבראשה יש **י**. אם כן, בעצם אותיות **לוי** כלולות כולן באות **ל**, שהיא "מגדל הפורח באויר"[טו]. הסברנו[טז] כבר לפני הרבה שנים שהאות **ל** רומזת, בעולם שלנו, לצורה שבה ממריא טיל שטס לחלל ("מגדל הפורח באויר") — בהתחלה הוא טס חצי עיגול סביב כדור הארץ, בתוך האטמוספירה, ולחצי העיגול הזה רומזת ה־**כ** שבתחתית ה־**ל**; כדי לצאת מהאטמוספירה ולעלות למעלה נופל ממנו חלק אחד והוא יוצא בקו ישר כלפי מעלה, הרמוז ב־**ו** שעל ה־**כ**; אחר כך משתחרר ממנו חלק נוסף ונשאר רק התא בו נמצא האסטרונאוט היהודי, הרמוז ב־**י** שבראש ה־**ל**.

> העליה של ה'טיל' שרמוז ב־**לוי** היא בשלשת הראשים שבכתר, לרצון ומעליו לתענוג ומעליו לאמונה

נאמר גימטריא יפה שאיני זוכר אם אמרנו בעבר: האריז"ל אומר[יז] שצריך לחשב במלה את הגימטריא הפשוטה, את המילוי ואת מילוי המילוי — כנגד כתר־חכמה־בינה. **לוי** ועוד לוי במילוי (**למד וו יוד**) ועוד לוי במילוי המילוי (**למד מם דלת וו וו יוד וו דלת**) עולה ג"פ (ממוצע כל בחינה) **קדוש**, בסוד "**קדוש קדוש קדוש**"[יח] — העליה של ה'טיל' שרמוז ב־**לוי** היא בשלשת הראשים שבכתר, לרצון ומעליו לתענוג ומעליו לאמונה. [לכן מתרוממים־קופצים כשאומרים "קדוש קדוש קדוש"?] כן.

האות **ל**, "מגדל הפורח באויר", היא בסוד הבינה[יט]; האות **ו** היא סוד הדעת ("מפתחא דכליל שית"[כ]), **ו** החבור, התקשרות והתחברות של אהבת ואחדות ישראל (המבצע המכוון כנגד הדעת בעשרת המבצעים[כא]); האות **י** היא החכמה בכל מקום. אם כן, הצירוף של השם לוי הוא **הוי**, צירוף הגבורה[כב], מתאים לכך שלוי הוא בקו שמאל. הגבורה של לוי היא התגברות החסדים — הכח לגלות אלקות גם למטה.

אם מחשבים את אותיות **לוי** במשולש פרטי הוא עולה בדיוק **ישראל** (מתאים לשייכות השם לוי לתפארת, "תפארת ישראל"[כג]). את השם ישראל מקבל יעקב רק אחרי שהוא מגיע לארץ ישראל — הארץ ששייכת לשם ישראל — כמה שנים אחרי שלוי נולד, אבל הוא כבר רמוז בשם לוי. אם מחשבים כל אות במספר קדמי ה־**ו** וה־**י** נשארות אותו דבר, אבל השינוי הוא ב־**ל** (שבמספר קדמי שוה 105, ה"פ **ו** שבמספר קדמי שוה 21), ואז **לוי** עולה 181. אולי הייתי רוצה שיעלה 1 יותר, שיהיה שוה **יעקב**, ואז היו לי כאן ישראל ויעקב. אפשר להוסיף כולל, אבל אנחנו פחות אוהבים לעשות זאת. 181 הוא מספר ההשראה של עשר, 10 ברבוע ועוד 9 ברבוע. אולי הייתי רוצה ש־**יעקב** יהיה אחד פחות, שהוא יהיה עשר בהשראה, אבל ה'

יג זהר ח"א קכג, ב; ח"ג קכח, ב; שם רפח, א.
יד ראה שכינה ביניהם עמ' כח הערה ט. ובכ"מ.
טו חגיגה טו, ב; סנהדרין קו, ב ורש"י שם.
טז אותיות לשון הקדש אות למד (עמ' רד).
יז ראה גם ע"ח כללי מוהרח"ו ז"ל אות יג. ובכ"מ.
יח ישעיה ו, ג.
יט ע"ח שכ"ט (הנסירה) פ"ה (מ"ב); קהלת יעקב ערך ל'. ראה גם ספר הערכים חב"ד אות למד עמ' 135 ואילך.
כ זהר ח"ב קעז, א.
כא שכינה ביניהם פ"ו הערה ד ובכ"ד.
כב שעה"כ דרושי חה"ס דרוש א; פע"ח שער הלולב פ"ב.
כג איכה ב, א.

רצה שהוא יהיה 182 — ז"פ **הוי'**... העיקר כאן הוא החיבור של שני המספרים — 541 ועוד 181 עולה 722, הרבוע הכפול של 19 (**חוה, גוי**), ב"פ (הממוצע) **נשיא**, שכתוב שהוא ר"ת "**ני**צוצו **ש**ל **י**עקב **א**בינו"[כד]. ה'כנף' כאן היא 180, חיי יצחק אבינו, בגמטריא **פנים**. כלומר, שתי הכנפים כאן הן "פנים בפנים"[כה].

כתוב שיש "שמאל דוחה וימין מקרבת"[כו], שהן גם קטנות וגדלות — "יצר תינוק ואשה לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת". הסימן של פסח הוא "שדים נכֹנו ושערך צֶמַח"[כז] — "**ש**דים" ר"ת "**ש**מאל **ד**וחה" ו"**י**מין **מ**קרבת"[כח]. לפעמים אדם במצב של קטנות, סימן שכעת דוחים אותו — מגיעה לו דחיה, אולי כי היתה לו מחשבה זרה, או מסבה אחרת. הבעל שם טוב כותב[כט] שכאשר דוחים אדם, בפעולה של "שמאל דוחה", צריכים להסתכל עליו — "ימין מקרבת", "וימינו תחבקני"[ל], מגיעה לאחור של האדם, ואף שמן הסתם בחיבוק גם יש הסתכלות פנים בפנים זה לא הכרחי, אבל בדחיה תמיד יש הסתכלות פנים בפנים. זו התבוננות חשובה, שצריך לזכור בזמן של דחיה שכעת ה' מסתכל עלי בפנים ואפשר להפנות אליו פנים — לעבור מקטנות לגדלות. בדחיה מדחי אל דחי יש גם **יחד** — היפוך אותיות **דחי**.

לפעמים אדם במצב של קטנות, סימן שכעת דוחים אותו – מגיעה לו דחיה, אולי כי היתה לו מחשבה זרה, או מסבה אחרת

[לכן כתוב "ונתתי פני באיש ההוא"[לא]? יש כל מיני פנים — הפשט של "ונתתי פני" הוא פנים של כעס, אבל כאשר זוכרים שאלה הפנים של ה', וה' הוא תמיד טוב, יש המתקה.

מסע הבעל שם טוב לארץ ישראל

נוסיף עוד נקודה חשובה בענין של קטנות וגדלות:

באחרון של פסח עושים סעודת משיח, שהתחילה בתור סעודת הבעל שם טוב[לב] — סעודה לזכר הנסים שה' עשה לבעל שם טוב בנסיעה לארץ ישראל, ורק אחריה היה עיקר פרסום תורת החסידות. באותה נסיעה הבעל שם טוב הגיע לקטנות הכי גדולה, קטנות שבקטנות, שמכוחה הוא זכה לגדלות שבגדלות. הם הגיעו לאיזה אי, ושם הבעל שם טוב הגיע לתכלית הקטנות, שכח את כל מה שהוא יודע. בסוף הוא דיבק את עצמו באותיות האלף־בית וכך חזר עד לגדלות שבגדלות — לכח להפצת תורת החסידות.

כתוב בתורה אחרת של הבעל שם טוב[לג] שהדבקות באותיות היא באותיות הכתב — להסתכל באותיות הכתובות. הרבי אמר לכולנו להסתכל בתפלה בסידור[לד], כי היום כל הדור בקטנות... כתוב שאותיות הכתב הן האותיות של העשיה, אותיות הדבור הן האותיות של היצירה ואותיות המחשבה הן האותיות של הבריאה. כאן הצורה של האות, הכתיבה שלה ב"ספר", היא העשיה; התוכן של האות, ה"ספור", הוא היצירה; והמספר של האות, ה"סופר", הוא הבריאה — לחשוב את האות היינו לחשב אותה. בעולם האצילות הסדר הוא הפוך — המספר הוא המדרגה הנמוכה והצורה שלה היא המדרגה

כד מגלה עמוקות ס"פ ויגש ופרשת תזריע ד"ה "בפרקא דיומא", וברנ"ב אופנים אופן פג.
כה דברים ה, ד.
כו סוטה מז, א; סנהדרין קז, ב; זהר ח"ג קעז, ב.
כז יחזקאל טז, ז.
כח שער הפסוקים שה"ש פ"ז.
כט ראה גם כתונת פסים בלק.
ל שה"ש ב, ו. וראה לקו"ת שה"ש לד, ד.
לא ויקרא כ, ה.
לב ראה נטעי גבריאל הלכות פסח ח"ג פ"כ הערות א־ב.
לג כש"ט (קה"ת) אות מד־א. ובכ"מ.
לד ראה גם אגרות קודש ח"ה אגרת א'תנז; חכ"ב אגרת ח'רעח, וש"נ. ובריבוי מקומות.

העליונה[לה]. הבעל שם טוב טוב אומר שהכוונה של המלה **כתב**, באותיות שלה, מתחילה ב־**כ**, ש"אין **כ** אלא **לכ**תר"[לו]. אחר כך ה־**ת** היא המלכות, האות־המדרגה התחתונה, כמו שהבעל שם טוב אומר הרבה פעמים[לז], וה־**ב** בסוף היא **ב**ינה, צריך להעלות את המלכות לבינה, כמו הכוונה של "מי זאת עולה מן המדבר"[לח], לחבר את הדבור (המלכות) עם המחשבה (הבינה)[לט]. בהסתכלות בכתב יש הארה מהכתר שנותנת כח להעלות את המלכות לבינה — לעלות מקטנות לגדלות.

נקרא עוד אות — שתי אותיות קדימה, אות קנו — על הנסיעה הזו:

עוד שמעתי בשם מורי, כשהלך בנסיעה הידועה הראה לו רבו במקום זה היה מרומז הנסיעה שהיו נוסעין ישראל במדבר במסע זה, וכל נסיעות האדם מרומז בתורה כו'.

וכן כשנשברה לו הספינה והיה בעצבות גדול, ובא רבו ותמה עליו והראה לו באיזה עולמות הוא עכשיו, והיו שמות אהיה וצרופי אהיה וכו', ואז התחזק בלבו למתקן בשרשן כידוע לו.

אחיה השילוני, רבו של הבעל שם טוב (כמו שלמדנו באריכות לאחרונה[מ]) התגלה לבעל שם טוב במהלך הנסיעה שלו לארץ ישראל וגילה לו את סודותיה. כאשר נשברה הספינה, והבעל שם טוב היה בקטנות גדולה — "עצבות גדול" — הוא בא והראה לו באיזה עולמות הוא עכשיו. אצל האריז"ל כל העולמות הם שמות של ה', והשמות שהוא הראה לו היו שמות "אהיה" — בפסח אחיה הופך לשם אהיה (ה־**ח** הופכת ל־**ה**, כמו שה־**מצה** מחליפה את ה־**חמץ**) — השם של העתיד, "אנא עתיד לאולדא"[מא], שם של תשובה ושם של יציאת מצרים — ואז הבעל שם טוב התחזק וחזר לגדלות.

על הדבקות באותיות יש תורה של משפט אחד קצת לפני התורה שלנו — בתורה קמב:

ענין לשמה, לשם האות עצמו.

אות היא גם לשון "אות נפש" (רצון)[מב]. הלימוד לשמה הוא דבקות באותיות התורה — החל מאותיות הכתב.
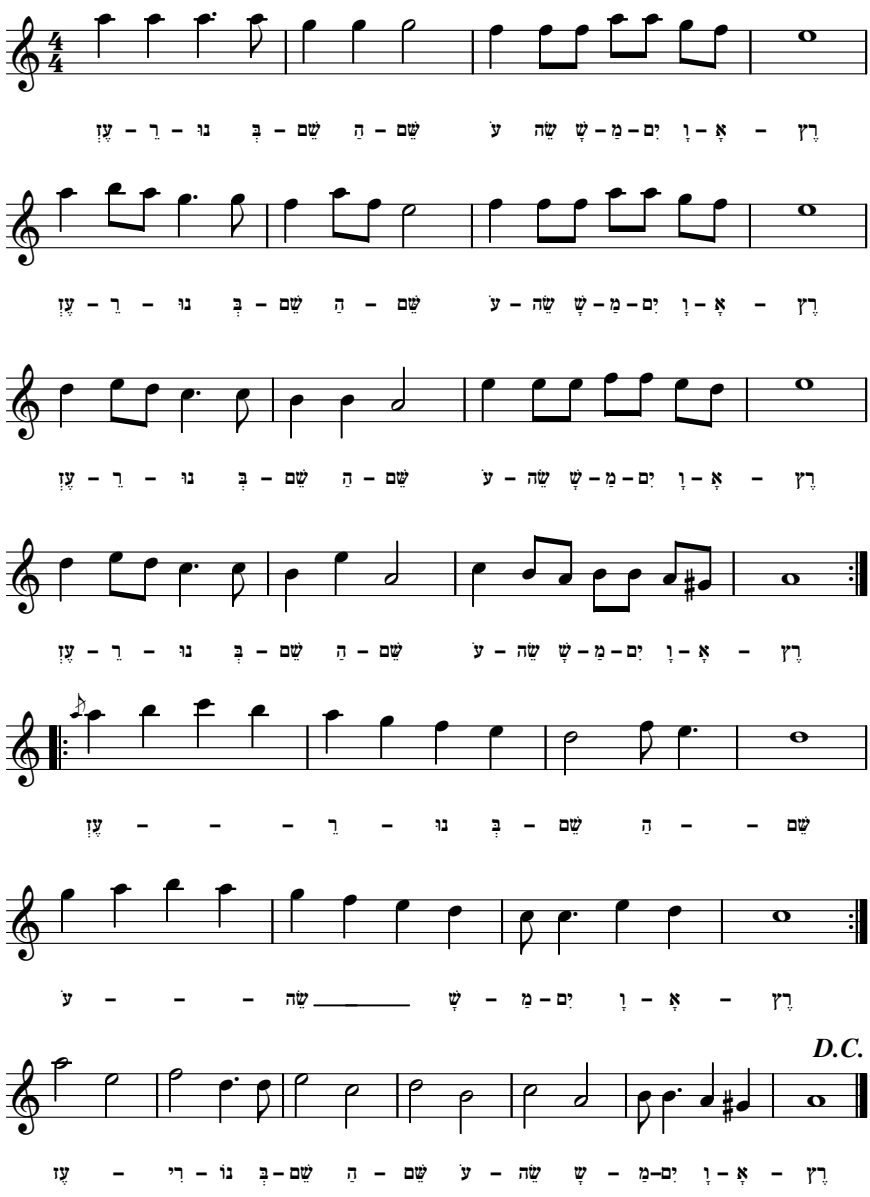
עד כאן להיום — שבת שלום וחג שמח!

לה מבוא ל**אותיות לשון הקדש**.
לו ראה לקומ"א ו, ד.
לז ראה גם כש"ט (קה"ת) אות מה. ובכ"מ.
לח שה"ש ג, ו; ח, ה.
לט כש"ט (קה"ת) אותיות סז־א ו־תה.

מ ראה שיעור ליל שבת שמיני תשפ"ד (נדפס בגליון תזריע דאז).
מא שעה"כ דרושי פסח א. ע"פ זהר ח"ג סה, ב.
מב ראה דברים יב, טו; שם כ־כא.

ניגון

602 | **עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם הַשֵּׁם** | ב' אדר תשפ"ה

שיעור

אחרי מטתו של הרב בנימין־דב רוזנצויג ע"ה

"אחד מבני חבורה"

קיצור מהלך השיעור

בשבוע שעבר, ב־ה' ניסן, נתבקש לישיבה של מעלה אחד מיוחד מהחבורה הקדושה, **הרב בנימין־דב (בניום) רוזנצויג** ע"ה. בניום, מהמחזור המייסד של ישיבת רמת־גן, היה בקשר כשלשים שנה, משתתף בהתוועדויות **בניגוניו הנפלאים** – הזכורים לטוב במיוחד מסעודות משיח שנים רבות – בהערותיו החיננויות, במאור פניו וב**אהבת ישראל** השופעת שלו. בניום, ש**הרביץ תורה ואהבת־תורה** לרבים, התמוגג מול המעין השופע של חידושי התורה, ונבע כנגדו ב**חידושיו המתוקים**. בשנים האחרונות, שנות מחלתו, הוא היה בקשר רצוף – **"תוכו רצוף אהבה"** – ואף שוחח עם הרב יום לפני פטירתו. בדברים, שנכתבו לבני המשפחה והחברים (תוך כדי הלוויה), יש התייחסות ל**הסתלקות הצדיקים**, לעבודת האבל והתיקון, דברי תנחומים למשפחה וקריאה **להתחזק כחבורה בדרכו הטובה** של בניום אהובנו. יהיו הדברים לעילוי נשמתו הטהורה.

"דודי ירד לגנו... ללקט שושנים"

על הפסוק בשיר השירים "דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ לַעֲרֻגוֹת הַבֹּשֶׂם לִרְעוֹת בַּגַּנִּים וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים"[א] דרשו חז"ל[ב] שכאשר ישראל (בן המלך) אינם עושים רצונו של מקום השי"ת מלקט־מסלק את הצדיקים שבדור, השושנים שבדור, כדי לכפר

רשימת הרב. מוצאי ה' ניסן תשפ"ה – רשימת הרב.

א שה"ש ו, ב. סופי התבות של הפסוק – "דודי ירד לגנו לערגות הבשם לרעות בגנים וללקט שושנים" – עולות **אהבת ישראל** (949, **אהבה** פעמים **חכמה**), תכונה מובהקת של בניום ע"ה.

ב ראה יל"ש שה"ש רמז תתקצא:
דודי ירד לגנו, כד דמך רבי חייא בר אבא בר אחתיה דבר קפרא עאל ריש לקיש אפטר עלוי, דודי ירד לגנו זה הקב"ה, ירד לגנו זה העולם, לערוגות הבושם אלו ישראל, לרעות בגנים אלו עובדי אלילים, וללקוט שושנים אלו הצדיקים כדי לסלקן מביניהם, משלו משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו בן והיה אותו הבן חביב עליו יותר, מה עשה המלך נטע לו פרדס, בשעה שהיה הבן עושה רצונו היה מחזר בכל העולם כלו ורואה אי זו נטיעה יפה בעולם ומביאה ונוטעה בתוך פרדסו, ובשעה שהיה מכעיסו היה מקצצם, כך בשעה שישראל עושים רצונו של מקום הקב"ה חוזר בכל (מקום) העולם ורואה איזה צדיק בעובדי אלילים ומביאו ומדבקו לישראל כגון יתרו ורחב, ובשעה שמכעיסין אותו הוא מסלק את הצדיק שביניהם.

בניום שלנו ז"ל הנו מאותן שושנים שה' מלקט ומכניס למחיצתו כדי לעורר רחמים רבים על בני ישראל, להחיש את הגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו

על עון הדור ולהחזיר את העם בתשובה בראותם את הסתלקות הצדיק.

בניום שלנו ז"ל הנו מאותן שושנים שה' מלקט ומכניס למחיצתו כדי לעורר רחמים רבים על בני ישראל, להחיש את הגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו[ג], והוא בתוכם.

מלמעלה בניום ז"ל מביט ומשגיח עלינו, בפרט על בני המשפחה ועל כל הידידים, והוא מליץ טוב בעדנו. אצלו התקיים "אָכֵן חֳלָיֵנוּ הוּא נָשָׂא וּמַכְאֹבֵינוּ סְבָלָם"[ד], והיסורים שהוא סבל הם כפרה על כולנו.

"אחד מבני חבורה שמת"

ובכל זאת, למרות דברי הנחמה הנ"ל, נאמר בחז"ל[ה]:

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אחד מן האחין שמת ידאגו כל האחין כולן אחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה אמרי לה דמת גדול ואמרי לה דמת קטן.

רבי יוחנן מדמה כאן "**אחד מבני חבורה**" (העולה פעמיים **בנימין דב** — "כפלים לתושיה"[ו], למעלה ולמטה כאחד[ז]!) ל"אחד מן האחין" ובכך מדמה את בני החבורה לאחים ממש — אח[ח] — כמגמת החסידות לאחות־לאחד את כל החבורה להיות "משפחה אחת באהבה"[ט] עד לאיחוי־איחוד של כל עם ישראל (כתפקידו של אחיה השילוני, מורו של אליהו הנביא ושל מורנו הבעל שם טוב, לאחות מחדש את עם ישראל אחרי שקרע את הממלכה[י]).

יש במאמר את ה"אחד" שהסתלק, את המעגל של "האחין" ואת המעגל של "בני החבורה". כמובן, סביב המעגל הזה יש מעגל רחב יותר, של כלל ישראל, שאמנם לא נכללו כאן בין הדואגים והיראים, אך בהיות "כל ישראל אחים"[יא] —כמו שכותב אדמו"ר הזקן "ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפשם בה' אחד" — "כל ישראל ערבים זה בזה"[יב] ו"כל ישראל חברים"[יג], על כל אחד ואחד

ג ישעיה כו, יט.

ד שם נג, ד.

ה שבת קז, סע"ב ואילך.

ו איוב יא, ו.

ז ממוצע כל מלה ב"**אחד מבני חבורה**" הוא **יבק**, סוד "מעבר יבק" מעולם הזה לעולם הבא וחזור ("**מעבר יבק**" עולה **משיח בן דוד**), וממוצע כל אות הוא **כח־יחי**. כשעושים סדרה מהמלים "**אחד** [13] **מבני** [102] **חבורה** [221]" המספר הבא הוא 370 וארבעת המספרים יחד עולים 706 ("**לרעות**", "**שושנים**", **שמחה־שמחה** וכו' כדלקמן הערה עג).

ח יחזקאל יח, י כפירוש הרד"ק.

ט שיחת אחש"פ תרצ"ה סי"ב (סה"מ תשי"א עמ' 244). נעתק בלוח "היום יום" כ"ד טבת.

י מלכים־א יא, ל־לא. מעין גנים ח"ד פרשת נשא הערה כד.

יא רד"ק ליחזקאל יח, יח. תניא פל"ב (מצוטט בסמוך). פנים יפות ויקרא כה, מו ("כל ישראל אחים וערבים זה בזה"). ועוד.

יב שבועות לט, א (וראה עד"ז סנהדרין כז, ב ותנחומא נצבים ב); ספרא בחקתי פ"ז; במדבר רבה י', ה.

יג מדרש תהלים פקכ"ב (עפ"י שופטים כ, יא).

אח־ערב־חבר הם כנגד חב"ד – אח־אחד בחכמה (בה שורה "אחד האמת"); ערב, לשון ערבות ונעימות (געשמאק), בבינה; חבר, לשון חיבור, בדעת (הכוללת ומאחדת חכמה ובינה; "תרין ריעין [חברים] דלא מתפרשין לעלמין", וכך החברים לא מתפרשים לעולם, לא בעולם הזה ולא בעולם הבא). וכן רמוז בסופי התיבות – **אח** ב**חכמה**, ערב ב**בינה** וחבר ב**דעת** בחילוף ר־ד (סוד "**ר**אשית **דעת**"), כנודע. סופי התבות אח־ערב־חבר הם **חבר** – רמז שהכל נכלל ב**חבר**, שבעצמו רומז ל**חכמה־בינה־דעת** בחילוף הנ"ל (**חבר** עולה **י־ה** פעמים **חבד**, יהלום **חבד**, ודוק). **אח־חכמה ערב־בינה חבר־דעת** עולה "**שמע ישראל הוי' אלהינו הוי'**" (1105, ה"פ – ממוצע כל תבה – **חבורה**, **אחד** פעמים **פה**) – חלק הפסוק שלפני ה"פסיק טעמא" – ואזי הכל מתחבר יחד, "אחד", ודוק.

ועוד רמזים: "**כל ישראל אחים**" עולה 650, **כל** פעמים **אחד**. "**כל ישראל ערבים**" עולה **בראשית**! "**כל ישראל חברים**" עולה 851 (**חיה** פעמים **יחידה**, "**זה הדבר אשר צוה הוי'**", "**בעתה אחישנה**" וכו'). שני הביטויים שבחז"ל, "**כל ישראל ערבים**" ו"**כל ישראל חברים**", משלימים ל־**מב** (סוד שם **מב** ומספר האותיות בפסוק בו פתחנו, כדלקמן בפנים) ברבוע, ד"פ **אמת** (**אמת** פו"א) – שני הביטויים הם כפולת 7 (ברבוע) והביטוי הראשון כפולת 13 (כנ"ל), זוג מובהק

מישראל להצטער כאשר שומע על יהודי שהלך לעולמו, בפרט אם נלקח מאתנו בטרם עת — צער המביא לידי תשובה וצעקה חשאית לה' יתברך "עד מתי?!".

ארבע דרגות אלו מכוונות בפשטות כנגד ארבע אותיות שם הוי' ב"ה:

ה"אחד שמת" הוא ה־**י** שבשם, ספירת החכמה בה שורה "אחד האמת"[יד], כאשר התכלית של "אחד ה**אמת**" היא שה־**א** יחיה את ה־**מת**, "ימותו ולא בחכמה"[טו].

"האחין" שייכים לבינה, **ה** עילאה שבשם — האחים מאוחים יחד בהיותם פרי בטן אחת, רחם האם (יסוד אמא בלשון הקבלה) — "אם הבנים שמחה"[טז].

"בני החבורה" מכוונים כנגד פרצוף זעיר־אנפין, הבן, ה־**ו** שבשם שבסוד **ו** החבור (כשכל בני החבורה מצטרפים יחד כ־**ו** המדות המרכיבות את הז"א).

כלל ישראל במלכות, כנסת ישראל, כנודע, **ה** תתאה (ואסור לקצץ בנטיעות ח"ו ולהפריד את המלכות, **ה** תתאה שבשם, מאותיות **י־ה־ו** שמעליה).

י	אחד שמת
ה	האחים
ו	בני החבורה
ה	כלל ישראל

גדול וקטן

סיום המימרא של רבי יוחנן, "אמרי לה דמת גדול ואמרי לה דמת קטן" (וברש"י: "'דמת גדול'. יש לדאוג, הואיל ושלטה מדת הדין בראש הבית. 'ואמרי לה דמת קטן'. שבקלקלה מתחילין מן הקטן"), לא הובא להלכה[יז]. האחרונים[יח] הסבירו באופנים שונים, שיש לדאוג בכל מקרה מספק, משום שיש צדדים לכאן ולכאן (וגם כל אחד מבני החבורה שבין ה"גדול" וה"קטן" הוא גדול ביחס לחלק מהחברים וקטן ביחס לאחרים), או ש"מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי"[יט]. ובפשטות נראה לומר ששני ה"אמרי לה" באים לומר שבמקרים של "גדול" או "קטן" יש לדאוג ביותר, אך אינם שוללים את הפשט ש"אחד מן האחין" ו"אחד מבני חבורה" מדבר בכל אחד ואחד (ולא ב"אחד המיוחד"[כ] שבחבורה, הגדול, או ב'סתם אחד', הקטן).

בפנימיות, בדרך הדרוש והסוד, יש לפרש ש"אמרי לה דמת גדול ואמרי לה דמת קטן" מדברים באותו "אחד שמת", ומתדיינים אם הוא הגדול או הקטן, על דרך האמור במשה רבינו "ולא ידע איש את קברתו עד היום הזה"[כא] — "עמדו למעלה נדמה להם למטה, למטה נדמה להם למעלה וכו'"[כב]. משה רבינו הוא גדול הגדולים ("אמרי לה דמת גדול") וגם קטן הקטנים ("אמרי לה דמת קטן"), כמו שנאמר בזהר הקדוש "מאין דאיהו זעיר ['והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה'[כג]] איהו רב ['אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא'[כד]]"[כה]. כלומר, עיקר הדאגה הוא כאשר נלקח מאתנו אותו צדיק שהוא גדול וקטן (בעיני עצמו) כאחת — "'כי אתם המעט מכל העמים'[כו], "בזכות שאתם ממעטין את עצמכם לפני לפיכך אני אוהב אתכם"[כז].

כזה היה בניום ע"ה, גדול באמת ועם זאת

של ל־13 (יחס של זכר ונקבה, כנודע, ודוק).

יד תניא פל"ה בהגהה. ראה פלה"ר ד"ה "ואשה אחת" פ"ז (סא, ד).

טו איוב ד, כא.

טז תהלים קיג, ט.

יז ברמב"ם שהובא לקמן ובשו"ע יו"ד שצד, ה.

יח ראה עיון יעקב ד"ה "מת" ויד דוד ד"ה "אמרי".

יט וראה נר מצוה (לרבי יהודה סיד) סימן יח אות יז (במהדורת מכון משנת ר"א) - ובנסמן שם - על "אמרי לה... ואמרי לה" באופן של "מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי".

כ ראה המובא בשם הפני מנחם ב"דף על הדף" על אתר.

כא דברים לד, ו.

כב סוטה יג, סע"ב ואילך.

כג במדבר יב, ג.

כד ע"פ תקו"ז תקון סט (קיב, א). וראה גם זהר ח"ג רטז, ב.

כה זהר ח"א קכב, א.

כו דברים ז, ז.

כז תנחומא עקב ג (ובכ"ד).

קטן בעיני עצמו, ודווקא משום כך ה' אוהב אותו ביותר, וכך גם בני משפחתו וידידיו הרבים (וממדה זו במיוחד יש ללמוד ממנו, וכדלקמן).

תקופות באבלות

מהי דאגת כל בני החבורה? רש"י פירש "תדאג כל החבורה" כ"ייראו מן המיתה". הרמב"ם הביא אמרה זו להלכה בנוגע לאבלות[כח]:

כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו חכמים הרי זה אכזרי, אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה. ואחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה.

מהניגוד בין האכזריות (של מי שאינו מתאבל) לדאגה (של המתאבל) עולה שבדאגה הרצויה יש משום מדת הרחמנות (הפך האכזריות). רחמים הם גם לשון אהבה (כבפסוק "ארחמך הוי' חזקי"[כט], וכן הוא בלשון תרגום, רחימו) — ה**דאגה** (בגימטריא **אהבה**) מתעוררת מתוך רחמינו (המבטאים את עצמת אהבתנו) כלפי אהובנו שלוקח מעמנו והיא מעוררת עלינו רחמים רבים מלמעלה.

"אין מוסרין רזי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבו"[ל] — דווקא למי שמרחם על הנשמה (של זולתו וגם של עצמו), ומעורר עליה רחמים רבים, ראוי לגלות רזי תורה (ואף רזי עולם — טעם ההשגחה הפרטית, וכוונת עליון בהלקח יקירנו מאתנו — הגבוהים גם מרזי תורה, כמבואר בדא"ח[לא])[לב].

הרמב"ם קושר את הדאגה לזמנים של עיקר האבלות[לג]:

כל שלשה ימים הראשונים יראה את עצמו כאילו חרב מונחת לו על צוארו, ומשלשה ועד שבעה כאילו היא מונחת בקרן זוית, מכאן ואילך כאילו עוברת כנגדו בשוק.

עוד לפני שלבי האבלות, כאשר "מתו מוטל לפניו"[לד], הוא עצמו בבחינת 'מת' — לכן אין לנחמו והוא אונן הפטור מן המצות[לה], בבחינת "במתים חפשי"[לו]. אך אחר כך ישנם שלשה שלבים של אבלות, המלווה בדאגה, המחזירה את העיסוק בתפלה, תורה ומצוות: בשלשת הימים הראשונים (ימי הבכי), בהם "יראה את עצמו כאילו חרב מונחת לו על צוארו", יש להרבות בתפלה ותחנונים לרחמי ה', כמקובל בשם דוד המלך ש"אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים"[לז] (וכפירוש המהרש"א שהביטוי המעשי של "ידאגו" הוא "לאפושי ברחמי טפי נגד מדת הדין ששלט בהן"). בימים "משלשה עד שבעה" (ימי ההספד), בהם "כאילו היא מונחת בקרן זוית", יש לעסוק בתורה לעילוי נשמת המת ולתכנן פעולות לזכרו לעתיד (היינו שהלימוד יהיה באופן של "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"[לח]). בימים הבאים, בהם "כאילו עוברת כנגדו בשוק", יש לעסוק במעשים טובים כפי שתוכנן בימים הקודמים, לממש בפועל את הנצחת המת.

גם ארבעה שלבים אלו מכוונים כנגד אותיות שם הוי' ב"ה: חוית המות של האונן היא בסוד "ימותו ולא בחכמה" ב־י; ימי התפלה, "עבודה שבלב"[לט], שייכים לבינה, **ה** עילאה; הלימוד והתכנון במדות הלב, **ו** שבשם, כמבואר בדא"ח[מ]

כח הלכות אבל פי"ג הי"ב.
כט תהלים יח, ב.
ל חגיגה יג, א.
לא רשימות דברים מדור אדה"ז אות סה; ספר הצאצאים עמ' 61. וראה נוסח אחר ברשימות סיפורים (תשורת גלוכובסקי, כסלו ע"ב) ח"א עמ' 29. וראה גם התוועדויות כ"ד טבת תש"ע וח"י אלול תש"פ.
לב והנה, ידוע שאותיות **אחהע** הגרוניות מתחלפות זו בזו. נמצא שהשרש **אבל** (לשון בלות וגם לשון "אבל אשמים אנחנו") מתחלף בשרש **חבל** (על דאבדין ולא משתכחין), בשרש **הבל** ("הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל" – שבעה הבלים שבהם נברא העולם) ובשרש **עבל** (סוד הר עיבל, הר הקללות, שמי שלו עינא פקיחא ואמונה צרופה מוצא בכולן ברכות בדרגה הגבוהה ביותר), וד"ל.
לג עפ"י מו"ק כז, ב.
לד אבות פ"ד מי"ח.
לה ברכות יז, ב.
לו תהלים פח, ו.
לז ברכות י, א.
לח קידושין מ, ב.
לט תענית ב, א.
מ פלח הרמון בראשית קלז, ב. ראה גם **סוד ה' ליראיו**

על "הכינה וגם חקרה"[מא]; המעשה בפועל שייך למלכות, **ה' תתאה**, וד"ל.

והרמב"ם מסיים את ההלכה הזו:

כל זה להכין עצמו ויחזור ויעור משנתו והרי הוא אומר הכיתה אותם ולא חלו מכלל שצריך להקיץ ולחול.

הרמב"ם מצטט מהפסוק המתאר את מי שמתעקש שלא לשוב — "הוי' עֵינֶיךָ הֲלוֹא לֶאֱמוּנָה הִכִּיתָה אֹתָם וְלֹא חָלוּ כִּלִּיתָם מֵאֲנוּ קַחַת מוּסָר חִזְקוּ פְנֵיהֶם מִסֶּלַע מֵאֲנוּ לָשׁוּב"[מב]. הפסוק מתאר מי שמקבל מכות אך ממשיך הלאה בלי לשים את לבו, כפירוש רש"י: "'הכיתה אותם' ולא נעשו חולים על המכה לשום על לבם לשוב מרעתם". "חלו" רומז גם ללשון תפלה, כמו "ויחל משה"[מג], וגם לשון מתיקות בארמית[מד]. כאשר מקבלים מכה מה', בהשגחה פרטית, צריכים להרגיש את החולי[מה] וההכנעה[מו], וכאשר מרגישים את החולי ומתפללים — התפלה ממתיקה את כל הדינים ועושה אתהפכא.

כאשר מקבלים מכה מה', בהשגחה פרטית, צריכים להרגיש את החולי וההכנעה, וכאשר מרגישים את החולי ומתפללים – התפלה ממתיקה את כל הדינים ועושה אתהפכא

"תדאג כל החבורה"

אכן, במלה דאגה יש כמה פירושים, כמו שעל הפסוק "דְּאָגָה בְלֵב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה [וְדָבָר טוֹב יְשַׂמְּחֶנָּה]"[מז] — "ישחנה" לשון ישפילנה[מח] — דרשו חז"ל[מט] גם "ישיחנה מדעתו" ו"ישיחנה לאחרים" (לאוהביו הקרובים אליו[נ], וידוע[נא] ששלשת הפירושים הם כנגד הכנעה־הבדלה־המתקה (לפי הסדר הנ"ל), יסוד תורת מורנו הבעל שם טוב[נב]. וכך בענין "תדאג כל החבורה כולה":

פירש"י הנ"ל הוא כנגד הכנעה — תכלית הדאגה היא להכניע את האדם על מנת שיתעורר וישוב אל ה' בכל לבו, "שוב יום אחד לפני כו'"[נג].

ועוד פירוש ל"תדאג", בדרך של הבדלה (עליה והסתלקות של הנשמה) — יש לדאוג לנשמת הנפטר האהוב, לתת צדקה ולהרבות במעשים טובים לעילוי נשמתו (הגם שעלינו לדעת בוודאות שלבניום היקר כבר יש מקום טוב ביותר בגן עדן למעלה).

פירוש ההמתקה הוא הפירוש העיקרי לפי החסידות מהי מהות הדאגה כאשר מת אחד מבני החבורה (וכפי שהיה מדגיש הרבי[נד]) — היינו לדעת ולהפנים שהצדיק "שבק חיים לכל חי"[נה],

שער "ירידת התורה".

מא איוב כח, כד־כח.

מב ירמיה ה, ג.

מג שמות לב, יא.

מד שמות רבה מג, ג.

מה ראה גם במצודות עה"פ.

מו רד"ק עה"פ.

מז משלי יב, כה.

מח ראה מצודות, רלב"ג, מנחת שי ומלבי"ם עה"פ.

מט סנהדרין ק, ב (וראה יומא עה, א וסוטה מב, ב).

נ ראה לוח "היום יום" כ"ה סיון:
דאגה בלב איש ישחנה ואמרז"ל שני פירושים: יסיחנה מדעתו, ישיחנה לאחרים. ופירש הצ"צ: לאחרים רק בגוף אבל מאוחדים אתו עמו, שמרגישים את ענינו.

נא ראה באריכות להפוך את החשך לאור פ"ג (ואילך).

נב כש"ט (קה"ת) אות כח ובכ"ד.

נג שבת קנג, א.

נד ראה שיחת ו' תשרי תשמ"ב סעיפים יט־כא (ולקמן הערה נז).

נה וראה תניא אגה"ק כז – אגרת לארץ הקדש אל חסידי־תלמידי הרמ"מ מויטבסק אחרי הסתלקותו:
אהובי אחיי ורעיי אשר כנפשי כו' ה' עליהם יחיו חיים עד העולם ויצאציאהם אתם זרע אמת ברוכי ה' המה מעתה ועד עולם. אחד"ש כמשפט לאוהבי שמו באתי לדבר על לב נדכאים הנאנחים והנאנקים ולנחמם בכפליים לתושיה אשר שמעה אזני ותבן לה על מארז"ל דשבק חיים לכל חי כי צדיק באמונתו יחיה וביראת ה' לחיים וברשפי אש שלהבת אהבתו מחיים לכל בהן חיי רוחו ונשמתו [נ"א ונשמתו] כל ימי הלדו ויהי בהעלות ה' רוחו ונשמתו אליו יאסוף ויעלה בעילוי אחר עילוי עד רום המעלות שבק חיי רוחו פעולתו אשר עבד בה לפנים בישראל פעולת צדיק לחיים לכל חי היא נפש כל חי הקשורה בנפשו בחבלי עבותות אהבה רבה ואהבת עולם

ולקיים (כל אחד מבני החבורה, וכן החבורה ככלל אחד, וכדלקמן) "והחי יתן אל לבו"[נו], שמתפרש בחסידות[נז] שעל כל בני החבורה ללמוד מהצדיק שהלך לעולמו (אך עדיין חי בעליונים ומשם משפיע חיים לתחתונים, וכך הוא חי ממש גם בתחתונים), ללכת באורחותיו הישרים וכך להתחזק בעבודת השי"ת, מחיל אל חיל, להתמסר לעם ישראל ולארץ ישראל בכל הנרנח"י (כמו שעשה בניום).

צריכים כולנו יחד להתחזק ולהזדהות עם דרכיו הישרות של בניום וליזום פעולות משותפות לקרב את הגאולה בהתאם לרוחו הטהורה, אנחנו נלך יחד אתו והוא ילך יחד אתנו

חיזוק כחבורה

האחרונים מדקדקים[נח] מהו כפל הלשון "כל החבורה כולה". ויש לפרש ש"כל החבורה" היינו כל אחד ואחד מבני החבורה, אבל אין זה מספיק אלא צריך להיות גם "כולה", היינו כל בני החבורה יחד — צריכים כולנו יחד להתחזק ולהזדהות עם דרכיו הישרות של בניום וליזום פעולות משותפות לקרב את הגאולה בהתאם לרוחו הטהורה, אנחנו נלך יחד אתו והוא ילך יחד אתנו.

אנחנו כעת מתקרבים לחג הפסח, "זמן חרותנו", שבו מצוה להקריב ולאכול את קרבן הפסח בחבורה דוקא[נט]. בעצם "כל ישראל חברים", אך בתוך החברה הכללית ישנן חבורות־חבורות וכפי שפרשו חז"ל[ס] על "לרעות בגנים" (לשון רבים, בשונה מ"לגנו", לשון יחיד, בתחלת הפסוק) "אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות" — כל בית מדרש, כל חבורה, הוא גן פרטי של הקב"ה. נמצא שענין החבורה הוא משהו עצמי הנוגע ל"זמן חרותנו [חברותנו]" — חיזוק החבורה הוא תנאי הכרחי לביאת משיח, כמו שאמר האריז"ל[סא] שמה שמעכב את המשיח הוא חוסר בדיבוק חברים. החבורה מקריבה ואוכלת את קרבן הפסח, עיקר ה"זכר ליציאת מצרים", מתוך מסירות נפש ("אדם כי יקריב מכם"[סב] — כל קרבן הוא הקרבת האדם את עצמו לה'[סג], מס"נ על קידוש ה') — הכל בחבורה דוקא.

"דודי ירד לגנו"

ונסיים בפסוק בו פתחנו:

"דודי" — הקב"ה.

"ירד לגנו" — זה העולם כולו שברא לכבודו[סד] (על דרך "באתי לגני גו'"[סה] — "עיקר שכינה בתחתונים היתה"[סו], וכך ביתר שאת לעתיד לבוא).

"לערֻגות הבֹשם" — עם ישראל ("בּשֶׂם" היינו מה שאנו מקיימים מצותיו יתברך "בשם כל ישראל"), העם הנבחר לפרסם אלקותו יתברך בעולם כולו.

"לרעות בגנים" — בבתי מדרש, חבורות־חבורות, כנ"ל.

"וללקט שושנים" — כאשר בן המלך, עם

בל תמוט לנצח אשר מי האיש החפץ חיים לדבקה בה' חיים בעבודתו תדבק נפשו והיתה צרורה בצרור החיים את ה' בחיי רוח אפינו אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים אשר שבק לנו בכל אחד ואחד כפי בחי' התקשרותו באמת ואהבתו אהבת אמת הטהורה מקרב איש ולב עמוק.

עיי"ש ובביאור על הנ"ל באריכות.

ורמז: "**דשבק חיים**" עולה **דעת** ו"**דשבק חיים לכל חי**" עולה 572 (**כב** פעמים **הוי**', "**והיו לבשר אחד**" וכו').

נו קהלת ז, ב.

נז ראה יומן שנת הקהל ה'תשמ"ח (ניו יורק תשמ"ח) פ"ג. וש"נ.

נח ראה אילת השחר בסוגיין.

נט פסחים פה, ב; רמב"ם הלכות קרבן פסח פ"ט ה"א.

ס שה"ש רבה ז, ח.

סא שער הגלגולים הקדמה לט. ראה ישמח משה שמות קכב, א.

סב ויקרא א, ב.

סג רמב"ן לויקרא א, ט.

סד שמות רבה יז, א (ובכ"מ).

סה שה"ש ה, א.

סו שה"ש רבה שם.

ישראל ("בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם"[סז]), עושה את רצון אביו נדרש סיום הפסוק (לא כנ"ל, על הסתלקות הצדיקים, אלא) בשני אופנים קשורים: או שה' מלקט נשמות גרים מבין העמים[סח] (לפי פירוש זה ה"גנים", לשון רבים, היינו אומות העולם, שיש בהם גָּנִים טובים שראויים לגרים), או שה' מלקט את כולנו, כל אשר בשם ישראל יכונה[סט], מתוך הגלות, ומעלה אותנו אל ארצנו הקדושה ברנה[ע].

[גם שלשת פירושי "ללקֹט שושנים" הם בסוד הכנעה (הסתלקות הצדיקים)־הבדלה (בירור גרים־שושנים מתוך הגוים־החוחים)־המתקה (קיבוץ כל ישראל וגאולתם), וד"ל.]

ובנוגע לבניום שלנו – כל ימי חיין הוא היה בבחינת "אהיה" ועתה הוא ממשיך לחיות בבחינת "אשר אהיה"

ורמז: בכל הפסוק "דודי ירד לגנו וגו'" יש **מב** אותיות (רמז לשם הקדוש של **מב** אותיות, שם מעשה בראשית[עא] ושם עלית העולמות ועלית הנשמות[עב]). הפסוק מתחלק (ע"פ האתנחתא) לשני חלקים זהים של **אהיה** אותיות (**מב** הוא ה'יהלום' של שש וכל חצי הוא משולש שש) — "דודי ירד לגנו לערגות הבשם" ו"לרעות בגנים וללקט שושנים"[עג] — מתאים למבואר בקבלה[עד] שסוד שם **מב** הוא פעמיים השם הקדוש **אהיה**, סוד "**אהיה** אשר **אהיה**"[עה], שם הגאולה של יציאת מצרים וגאולת משיח[עו].

וכן בנוגע לנשמת הצדיק — שהיא ניצוץ של נשמת משה רבינו[עז], מה שבכח כל יהודי ("ועמך כֻּלם צדיקים"[עח]) לדעת את ה' — הרי "אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא". ובנוגע לבניום שלנו — כל ימי חייו הוא היה בבחינת "אהיה" ("צפית לישועה"[עט], אך כל עוד משיח לא בא הצפיה היא בבחינת "עד ולא עד בכלל"), וכן עתה הוא ממשיך לחיות בבחינת "אשר אהיה" (עד שנזכה שהישועה והגאולה תתקיימנה בגלוי, כאשר "מלך ביפיו תחזינה עיניך"[פ], בבחינת "עד ועד בכלל" — "בטחו בהוי' עדי עד"[פא], "כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות"[פב]).

סז דברים יד, א.

סח כנ"ל הערה ב.

סט לשון אדמו"ר הריי"צ (ע"פ ישעיה מד, ה), אג"ק ח"ב עמ' פ. וש"נ.

ע מדרש לקח טוב עה"פ:
דודי ירד לגנו. משיבה כנסת ישראל ואומרת: הקב"ה ירד לגנו עתיד לרדת לעולמו ולראות עוני עמו כי כל מה שעתיד השם לעשות כאלו נעשה כענין שנ' אלה הדברים עשיתם ולא עזבתים והם עתידים כך דודי ירד פירושו ירד לגנו אלו ישראל שנקראו גן נעול.
לערוגת הבשם. בזמן שיראה מעשיהם מבושמים. וכן הוא או' כן ירד י"י צבאות לצבוא על הר ציון ועל גבעותיה.
לרעות בגנים. לשרות שכינתו ביניהם.
וללקוט שושנים. יקבץ את צדיקיו אל עיר קדשו ירושלם.
ואתם תלוקטו לאחד אחד מבני ישראל.
ובת"י עה"פ (בפרט ביחס לקיבוץ גלויות מגלות בבל):
ומרי עלמא קביל צלותהון ברעוא ונחת לבבל לסנהדרין דחכימיא וייהב רוחא לעמיה ואסקנון מגלותהון על יד כורש ועזרא ונחמיה וזרובבל בר שאלתיאל וסבי יהודאי ובנו ית בית מקדשא ומניאו כהניא על קורבניא וליואי על מטרת מימרא דקודשא ושלח אשתא מן שמיא וקביל ברעוא ית קורבנא וית קטורת בוסמין וכגבר דמפרנים ית בריה רחימיה בתפנוקין כן פניקנון וכגבר דמגביב ורדין מן מישרא כן כנישנון מן בבל. [ואדון עולם קבל תפלתם ברצון וירד לבבל לסנהדרין של החכמים ונתן רוח לעמו והעלה אותם מגלותם על ידי כורש ועזרא ונחמיה וזרובבל בן שאלתיאל וזקני היהודים ובנו את בית המקדש ומינו כהנים על הקרבנות ולויים על שמירת מאמר הקדש ושלח אש מן השמים וקבל ברצון את קרבנם את קטרת הסמים וכאיש שמפרנס את בנו אהובו בתנוקים כן פנק אותם וכאיש שמלקט ורדים מגנו כן כנס אותם מבבל.]
וראה גם ישרש יעקב כללים בסוד לאה ורחל הגהה לאות נז.

עא זהר ח"ב קפז, א.

עב זהר ח"ב קלב, ב; שער הכוונות ענין הקדיש (ובכ"מ).

עג ורמז: "**לרעות**" עולה "**שושנים**" העולה **שמחה שמחה**, פעמיים "**סוד הוי' ליראיו**" (תהלים כה, יד), רזין ורזין דרזין, "רזי תורה" ו"רזי עולם" (כנ"ל בפנים).

עד תקו"ז תקון סט (קד, א), ובכתבי האריז"ל בכ"מ.

עה שמות ג, יד.

עו ראה לב לדעת מאמר "אמונה ובטחון" פ"ו.

עז עמק המלך שי"א פכ"ב; תניא פמ"ב. ראה קהלת יעקב ערך 'אפרוחים'. ובכ"מ.

עח ישעיה ס, כא.

עט שבת לא, א.

פ ישעיה לג, יד.

פא שם כו, ד.

פב שם נו, א.

1 הסיפור החסידי

מצות ללא כעס | סיפור לפסח

חומרותיו של רבי משולם איגרא בענין המצות היו למופת, והעיסוק סביבן נמשך כמעט כל ימות השנה: הוא שם עיניו על החיטים מעת שצמחו בערוגה, שאין בה כל חשש גזל או חמץ. עמד על גבן בשעת הקצירה והטחינה, ודאג שייעשו בתכלית ההידור והדקדוק. שמר עליהן שמירה מעולה חודשים ארוכים עד לעת אפייתן למצות, ומאז השגיח עליהן כעל בבת עינו, עד שעלו על שולחנו בליל הסדר.

במהלך החג לא אכל רבי משולם שום מצה, מלבד אותן מצות שנוצרו מראשיתן ועד אחריתן תחת עינו הפקוחה, ובני הבית ידעו כי ישנן מצות מסוימות שנועדו במיוחד עבורו, ואין לאכול מהן או להשתמש בהן.

שנה אחת בליל התקדש החג, לפתע שמו לב בני הבית, כי המצות המהודרות שהניחן רבי משולם על השולחן קודם לכתו לבית הכנסת — נעלמו. רבי משולם היה נוהג ללכת לבית הכנסת בשעה מאוד מוקדמת, בעוד היום גדול. חקירה ודרישה העלו את פשר ההיעלמות; המשרתת סיפרה לפי תומה, כי את המצות הללו היא כתשה הבוקר ובישלה מהן מאכל כלשהו — בלא שידעה כי היו הן מצותיו היקרות של הרב בהן עסק במשך כל השנה.

בהלה גדולה אחזה בכולם, והרבנית התעלפה. המשרתת שראתה את הרופאים נכנסים הביתה נסה על נפשה בבהלה.

רבי משולם שב מבית הכנסת לאחר התפילה וראה את ההתקהלות מחוץ לבית. הוא ניסה לברר מה זאת, אך האנשים חששו לספר לו, כי המצות שהיו כה חשובות לו, עליהן השקיע את מיטב כוחותיו, נבתשו למרק. רק השיבו לו בהססנות כי הרבנית התעלפה, אך ברוך השם כבר שבה רוחה אליה וכעת עזבו הרופאים את חדרה.

רבי משולם נכנס הביתה והחל לחקור את סיבת הדבר, עד שהוכרחו לגלות לו מה אירע עם המצות, בדאגה מה תהא תגובתו. אך לתדהמת כולם מיד שאל: "היכן המשרתת?", ובני הבית השיבו כי מרוב בהלה ברחה מן הבית. ציווה רבי משולם לצאת ולאתרה בזריזות, ולהודיע לה כי אין לו שום דבר נגדה והוא ממתין עבורה, ולא יסב לסעודה עד שתשוב. "וכי היא אמורה להצטער ולהבהל בגלל החומרות וההידורים שלי?" — שאל בפליאה את בני הבית.

אז פנה לרבנית ואמר בנינוחות ובשווין נפש: "וכי רק הפרשבורגער רֶב אוכל מצות כשרות' וכל ישראל אינם אוכלים מצות כשרות? חלילה וחס מלחשוב כך! אמנם חייב אדם להדר כפי יכולתו וכוחותיו, אך אם רצון המקום שלא יעלה בידי השנה להדר כבכל שנה, אקיים את המצוה בהלכתה ואצא ידי חובת המצוה במצות של אחרים".

כשסיפר זאת ה'חתם סופר', אמר כי סיפור זה מעיד כי כל התעסקותו הרבה של רבי משולם סביב המצות היתה לשם שמים בלבד. כי אין ספק שאילו היתה לו איזו שהיא פניה, היה כועס בעל כרחו.

על כך הוסיפו, כי יתכן שגם רבי משולם איגרא הבין את סמיכות פסוקי התורה: "אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ: אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר". 'אלהי מסכה' הוא אזהרה על ענין הכעס, והסמיכה לה התורה את ענין המצות, להזהיר במיוחד לא לכעוס על עניין המצות.

("סיפור לחג" בשם ר' אריה לוין)

בשלש מצוות, כולן של חגי ישראל, הודגש באופן מיוחד ענין ההידור: מצות בפסח, עליהן

נערך ע"י יהודה הס.

נאמר "ושמרתם את המצות" (והן אף גוררות איתן שלל חומרות של זהירות מ'משהו חמץ', כגון 'שרויה'); אתרוג מהודר בסוכות, שבתורה נקרא "פרי עץ הדר"; ונרות חנוכה, בהם מקפידים כל ישראל להדליק כמהדרין מן המהדרין, ולהיות "מעלין בקודש".

מהסיפור שלנו (וכן מביאור הסמיכות של "אלהי מסכה" לחג המצות), ניתן ללמוד כי ההידור של מצוות חג המצות צריך להיות סגולה והשראה נגד מדת הכעס (לקישור הכעס ל"אלהי מסכה" ניתן לרמוז, כי אותיות מסכה למפרע נוט' הוא כועס מאד!...). אם כך, מתבקש להמשיך להתבונן בשני ההידורים הנוספים:

אתרוג הוא ראשי תיבות אל תבואני רגל גאוה (כנזכר בפנים יפות לפרשת אמור), כלומר שההידור הוא בזהירות גדולה מאד ממדת הגאוה. נרות חנוכה נועדו להאיר את החשך ולהפוך את החשך לאור, כשהחושך בנפש הוא מידת העצבות, יסוד העפר ("והארץ [העפר] היתה תהו ובוהו וחושך"). מהו התיקון העיקרי משלושתם?

במובן מסוים, תיקון העצבות הוא תיקון הקליפה הקשה ביותר. הדבר רמוז בלשון הגמרא, כי את נר חנוכה יש להדליק "עד שתכלה מן השוק רגלא דתרמודאי" אותיות "מורדת". העצבות (שהאר"י הקדוש הזהיר מאוד מאוד ממנה, כמובא בתניא), היא הפך האור של נס השמן והשמחה של נס הנצחון. לפיכך ההידור בנר חנוכה, שהוא המצווה האחרונה בכת"ר המצוות מדאורייתא ודרבנן, הוא סגולה לקיום כל מצוות התורה מתוך אורה ושמחה.

אכן, היכולת לקיים "עבדו את ה' בשמחה" ולתקן את קליפת העפר הקשה, היא יסודית ביותר: חנוכה הוא אכן החותם את המצוות כולן וכולל אותן, ואפילו חג פורים מצטרף כאן לחגיגה ומתכלל בחנוכה, ב"אורה ושמחה" שמשרים הנרות. אך אף על פי כן, "החודש הזה לכם ראש חודשים" וראש השנה לרגלים ולחגים כולם. מכך ניתן ללמוד כי כל שלושת בחינות ההידור, מתחילות דווקא מההידור שבמצות ובהישמרות מכעס. כיצד ניתן להגיע לכך?

ראשית מתוך אמונה בהשגחה הפרטית, ובכך שה' יתברך מגלה בה את רצונו. לא אני המהדר, אלא ה' הוא הקובע: "רבות מחשבות (טובות) בלב איש, ובכל זאת עצת ה' היא תקום" (כמו בסיפור שלנו).

ועוד, חג הפסח הוא חג האהבה: אהבת ה' לישראל וישראל לה' (כבפסוק "זכרתי לך חסד נעורין, אהבת כלולותיך — לכתך אחרי במדבר"), ואהבה בתוך עם ישראל — גם למשרתת שהזיקה בשגגה. כמובן שכאשר האהבה מלאה בגאווה וישות, יהיה לה קשה להתפשט מעבר לקרובים לי והשווים אלי — ובפרט כאשר ישנה תקלה כזו. כדי שהאהבה לזולת, ובפרט למי שנתפס כנחות, תהיה אמיתית, נצרכת גם בה הארה של ביטול פנימי לה' ולהשגחתו.

על האהבה נאמר "לית פולחנא כפולחנא דרחימותא [=אין עבודה כעבודת האהבה]", וכך נאמר גם על מידת החסד כי היא "יומא דאזיל עם כוליה יומין [היום ההולך עם כל הימים]". כאשר האמונה והאהבה הם כדבעי, ממילא נשמרים מן הכעס והגאווה, וזוכים לרוב אורה ושמחה.

2 הסיפור החסידי

המשפחה מוינה | סיפור לפסח

שמעתי ממרן הרמ"ח (רבי מרדכי חיים מסלונים) שסיפר בשם הרב הקדוש מרוזין זי"ע: כמה מחסידי הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע היו צריכים פעם להיות בחג המצות בוינה, ושאלו להרה"ק מבארדיטשוב היכן להתאכסן שם בפסח. ענה להם, שיצאו לשוק ביום שלפני בדיקת חמץ — ומי שיפתח חנותו בראשונה, אצלו יתאכסנו בפסח. וכן היה, שביום

שלפני בדיקת חמץ יצאו לשוק בהשכמה, וראו יהודי אחד אשכנזי שהיה לבוש כאנשי המקום בלבוש מודרני ופתח לראשונה את החנות. מיד פנו אליו ושאלוהו אם יוכלו להיות אצלו בפסח, וענה להם שבחפץ לב יכולים להיות אצלו. בליל בדיקת חמץ הלכו לבקרו, וראוהו יושב עם אשתו ובני ביתו ואוכלים סעודתם כמידי לילה, ולא מצא הדבר חן בעיניהם כי היה נראה להם כזילותא (כי מנהגם היה, שכשבאו אורחים ישבו הגברים לחוד והנשים לחוד). בערב פסח שאל אותם בעל האכסניא אם ירצו לערוך הסדר עמו, או שיתן להם חדר מיוחד? הם שראו התנהגותו בליל בדיקת חמץ, העדיפו לערוך את הסדר לעצמם, ומה גם שלא רצו להסב יחד עם בני ביתו בשולחן אחד, לכן אמרו לו שהם רוצים לערוך הסדר לעצמם. לאחר שגמרו את הסדר, ראו מחדרם דרך חור הדלת איך שבעל האכסניא עם בני ביתו יושבים כשראשם שמוט למעלה כאילו והם לא בעלמא הדין, שהיו בדביקות גדולה. וראו איך שהמשרת מגיש לפניהם הדגים וכעבור זמן מוציאם בחזרה, ולאחר זמן מגיש לפניהם תבשיל הבשר ומוציאם בחזרה, מבלי שאף אחד מהם טעם מהמאכלים כל דהו. ויתמהו מאד מהמחזה שנגלה לעיניהם בהבינם שיש דברים בגו. ושאלו את המשרת לפשר הדבר, ענה להם שבכל שבת עושה בעל הבית קידוש, וכשפורס את החלה נותן לכל אחד מבני הבית כזית, ומיד אחר כך הם שומטים ראשיהם ונעשים בדביקות, ואינם טועמים כלל מהמאכלים שמגיש לפניהם. כששמעו את דבריו, חשקה נפשם להיות עמו בעריכת הסדר בליל שני של חג, ואמרו לו שרוצים לערוך ליל הסדר השני עמו.

ענה להם בעל האכסניא: היכן שערכתם את הסדר אתמול, שמה תערכו אותו גם הלילה. וסיים הרה"ק מרוזין זי"ע: כל הנשמות הגבוהות נמצאים בדייטשלאנד, ומשיח גם הוא — משם יבוא.

(מזקנים אתבונן)

יהודי גרמניה, הדייקנים והמעורבים עם התרבות שסביבם, נחשבו במקומות רבים לניגוד מושלם לדמותו של חסיד. סיפורים ואמרות רבים משקפים את היחס הזה, ונביא כאן שלשה מהם:

ישנה שמועה בשם הבעל שם טוב, כי "לא יוכל לעזור ליהודי גרמניה, עד ביאת משיח"; אמרה חריפה אף יותר טוענת כי "גרמניה התרוקנה מקדושה לחלוטין, ולא נותרו כל ניצוצות לברר בה"; מאידך בסיפור שלנו, מופיעה משפחה שלמה של צדיקים נסתרים — המשתמשת בדמות ה'יקה' המתורבת והמעונב ככסות לדבקות מופלאה. הרוז'ינער אף טוען בעקבות כך, כי כל הנשמות הגבוהות ואף נשמת משיח מוצאן מיהדות גרמניה! מה פשר הדבר?

ניתן לראות בשלושת השמועות הללו סדר של הכנעה־הבדלה־המתקה ("סוד החשמל", יסוד תהליך התיקון בתורת הבעל שם טוב):

האמרה לפיה אין כלל קדושה בגרמניה, היא כנגד הכנעה ("חש", שתיקה מוחלטת של הקדושה בגרמניה ופסילה גורפת שלה ושל תרבותה).

האמרה לפיה רק משיח יוכל לתקן את האפיקורסות הפושה שם, היא כנגד הבדלה ("מל" מלשון מילה וכריתה, שכן היא מבדילה בין המצב המתוקן למצב העכשוי).

האמרה שלנו, הממקמת דווקא שם את הנשמות הגבוהות והמשיח, היא כנגד המתקה ("מל" במשמעות של מילול ודיבור, חופשיות הקדושה להתבטא אפילו במקום הרחוק ביותר). כאן ראוי לציין גם את רבי נתן אדלר, רבו של החתם סופר, שאמרו עליו צדיקים שהיה בדרגת הבעל שם טוב ממש לפי האופי של אשכנז. והנה, **אשכנז** = **חשמל**, וביחזקאל כתוב **ג** פעמים **חשמל!**

מענות ותשובות

שו"ת עם הרב

להסיח את הדעת מהרע או לרומם אותו?

בתניא, כותב אדה"ז שכאשר אדם חווה בתפילה דחפים מצד הנפש הבהמית, עליו רק להסיח את הדעת מכך ולהתרכז בכך שהוא עומד בתפילה לפני הקב"ה, מבלי להתייחס לתוכן הסחת הדעת. לעומת זאת למדתי בשיחה של הרבי שכשאדם ניגש לתפילה, עליו לעשות זאת עם כל חלקי אישיותו, כולל החלקים הירודים והנפולים שבה, שכן כאשר מרימים בניין, יש לעשות זאת על ידי אחיזה בחלקים הנמוכים שבו ולא באחיזה מלמעלה.
כיצד יש ליישב בין הדברים?

מענה:

כוונת הרבי בשיחה המדוברת [לקו"ש ח"א, פרשת פקודי] הינה כוונה פשוטה ושוה לכל נפש, בכל עת וכו' — לפני התפלה (וכן עד"ז לפני הטבילה במקוה) על האדם להרהר בתשובה, כלומר להכיר את כל נקודות הפחיתות שלו, את ריחוקו מה' וכו', שעל זה אמרו רז"ל "אין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש" (דהיינו הכנעה ושפלות — "לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה"). ואחר הקדמה זו יתקיים בו "בכל עצב יהיה מותר", דהיינו השמחה האמתית בה' בשעת העבודה (תפלה וכו'), כמבואר בתניא פכ"ו.

מה שנאמר בתניא להסיח דעת ולהתחזק בעבודת התפלה, הפניה אל ה' לבדו, היינו כאשר נופלות לאדם מחשבות זרות בשעת התפלה, שלגביהן לא יתחכם וינסה להעלותן לשורשן (ובאמת הרשימו של התשובה שלפני התפלה המבואר בשיחת הרבי, עוזר מאד לקיים את הסחת הדעת מהרע בתפלה).

תנאים לא נוחים בשליחות

אני נמצא בשליחות בבית חב"ד בחו"ל עם עוד בחור. עסוקים בשליחות ומשתדלים גם ללמוד כמה שמצליחים – ברוך ה' בשיא השמחה על הזכות הגדולה. הצד הלוגיסטי כאן מקרטע, וממילא התנאים הגשמיים לא מסודרים וקצת קשה לי להתמודד עם זה. אשמח לברכה ועצה.

מענה:

אם יש הרחבת הדעת אז ממילא יש הרחבה בכל הענינים בגשמיות וברוחניות. העיקר — השמחה! ואתה כותב שב"ה יש שמחה. "אם אין דעת [הרחבת הדעת] אין בינה [שמחה] ואם אין בינה אין דעת".

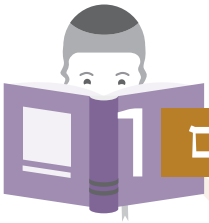
שתזכו לקרב הרבה לבבות לה' יתברך, מתוך שמחה בטהרתה, שמחה של מצוה ושמחה של לימוד תורה בעיון ובפנימיות! שכל ההכנות לפסח יהיו בבחינת "הכון לקראת אלהיך ישראל"!

ברכת הצלחה רבה ומופלגה!

ברכה לחתונה של אלמנת מלחמת חרבות־ברזל

לחתן ולכלה ה' עליהם יחיו!

מזל טוב מזל טוב בבואכם בברית הנישואין! שתזכו יחד לבנות בית נאמן בישראל על אדני התורה והחסידות, באהבה ואחוה ושלום ורעות. שהבית שלכם יהיה בסוד "נח נח" — נייחא רוחא דלעילא ונייחא רוחא דלתתא — שתמצאו חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, ושתהיו שליחים לעם ישראל לזרז את הגאולה אמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו!

אָנֹכִי וְהַיְלָדִים 1

הַמָּדוֹר לְיַלְדֵי יִשְׂרָאֵל

אַרְבָּעָה בְּנוֹת יְצוֹפָה

לֵיל הַסֵּדֶר הוּא חַג שֶׁל רְבִיעִיּוֹת — הַיְלָדִים יִשְׁאֲלוּ אֶת אַרְבַּע הַקְּשָׁיוֹת, אַבָּא יַסְבִּיר לָנוּ בְּיצַד יֵשׁ לְסַפֵּר עַל יְצִיאַת מִצְרַיִם לְכָל אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַבָּנִים, וּבְסַךְ הַכֹּל נִשְׁתֶּה בַּלַּיְלָה הַזֶּה אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת. רְבִיעִיָּה אַחַת לֹא מְזֻכֶּרֶת בַּהַגָּדָה בִּמְפֹרָשׁ, אֲבָל הִיא בְּהֶחְלֵט קְשׁוּרָה אֵלֶיהָ — אַרְבָּעָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה. כַּאֲשֶׁר ה' מְחַזֵּק אֶת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בִּשְׁלִיחוּתוֹ לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל, הוּא מְתָאֵר לוֹ בִּקְצָרָה אֶת אַרְבַּעַת שְׁלַבֵּי הַגְּאֻלָּה הַמִּתְכַּנֶּנֶת — **וְהוֹצֵאתִי, וְהִצַּלְתִּי, וְגָאַלְתִּי, וְלָקַחְתִּי.**

הַמִּצְוָה הַמֻּרְכָּזִית בְּלֵיל הַסֵּדֶר הִיא לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. סִפּוּר יָכוֹל לְהִשָּׁמַע מַשֶּׁהוּ יָשָׁן, מִפַּעַם. הֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם הִתְרַחֲשָׁה לִפְנֵי אַלְפֵי שָׁנִים, בְּמָקוֹם רָחוֹק. אֲבָל בַּחֲסִידוּת מְדַיְּקִים: אִם מְסַפְּרִים סִפּוּר טוֹב — הוּא מֵאִיר בָּעֵינַיִם כְּמוֹ אֶבֶן הַסַּפִּיר שֶׁל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל! יְצִיאַת מִצְרַיִם מִתְרַחֶשֶׁת בְּתוֹכִי, בְּתוֹכְךָ וּבְתוֹךְ כָּל אֶחָד גַּם בְּרֶגַע זֶה! אֵיךְ נֹאמַר בַּהַגָּדָה? "בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם".

יְצִיאַת מִצְרַיִם

הֱיִיתֶם פַּעַם בְּנִקְבַּת הַשִּׁילוֹחַ אוֹ בְּמְעָרַת חָרִיטוּן? אֵלּוּ מְקוֹמוֹת בָּהֶם שׁוֹרֵר חֹשֶׁךְ מֻחְלָט וְצָרִיךְ לְהִתְקַדֵּם בָּהֶם דֶּרֶךְ מַעֲבָרִים צָרִים מְאֹד, לִפְעָמִים אֲפִלּוּ בִּזְחִילָה. בּוֹאוּ נִכָּנֵס רֶגַע פְּנִימָה, נְכַבֶּה אֶת הַפָּנָסִים וְנִשָּׁאֵר בַּעֲלָטָה. כָּעֵת נְדַמְיֵן לְעַצְמֵנוּ שֶׁהַמַּעֲבָר נֶחְסָם לָנוּ מִלְּפָנִים וּמֵאָחוֹר. נִשְׁאַרְנוּ לְבַד, לְלֹא אֶפְשָׁרוּת מִלּוּט. גַּם קְלִיטָה בַּמַּכְשִׁיר הַנַּיָּד כְּבָר אֵין...

מַלְחִיץ, נָכוֹן? נִרְאֶה שֶׁמִּכָּאן כְּבָר אֵין שׁוּם סִכּוּי לָצֵאת.

לַתְּחוּשָׁה הַקָּשָׁה הַזּוֹ קוֹרְאִים מִצְרַיִם. **מִצְרַיִם** שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵאִתָּנוּ הֵם **הַמְּצָרִים** בָּהֶם הוּא שָׁרוּי. אֲבָל לֹא בְּהֶכְרַח הַמְּצָרִים הַגַּשְׁמִיִּים, כְּמוֹ בַּמְּעָרָה שֶׁלָּנוּ, אֶלָּא הַמְּצָרִים הָרוּחָנִיִּים. הָאָדָם עוֹמֵד מוּל מַחְסוֹמִים שֶׁהוּא מְשֻׁכְנָע שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם דֶּרֶךְ לִפְרֹץ אוֹתָם.

מָהֵם הַמְּצָרִים הָרוּחָנִיִּים?

אַרְבַּעַת לְשׁוֹנוֹת הַגְּאֻלָּה שֶׁבְּבָר הִזְכַּרְנוּ מוֹצִיאוֹת אוֹתָנוּ מֵאַרְבָּעָה סוּגִים

שֶׁל "מִצְרַיִם" שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֶחָד מֵאִתָּנוּ. ה' פּוֹדֶה לָנוּ אוֹתָם וּמוֹצִיא אוֹתָנוּ מִתּוֹכָם, מֵהַמֵּצַר לַמֶּרְחָב.

"וְהוֹצֵאתִי" — לְכָל אָדָם יֵשׁ הֲרְגָלִים

לְכָל אָדָם יֵשׁ הֲרְגָלִים, פְּעֻלּוֹת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִבְּלִי לַחֲשֹׁב יוֹתֵר מִדַּי. כָּךְ הוּא רָגִיל, וְזֶהוּ. בְּדֶרֶךְ כְּלָל אֶת הַהֲרְגָלִים רוֹכֵשׁ הָאָדָם בְּיַלְדוּתוֹ, לְפִי מָה שֶׁנָּהוּג בְּבֵיתוֹ וְאֵצֶל בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ. יֵשׁ לָנוּ הֲרְגָלִים טוֹבִים, וַעֲלֵיהֶם אֲנַחְנוּ וַדַּאי לֹא רוֹצִים לְוַתֵּר. לְדֻגְמָה: אוֹתִי הִרְגִּילוּ מִגִּיל קָטָן לְהָכִין לִפְנֵי הַשֵּׁנָה קְעָרָה וְנַטְלָה לְיַד הַמִּטָּה לִנְטִילַת יָדַיִם כְּדֵי שֶׁאוּכַל לִטֹּל מִיָּד בַּבֹּקֶר, וְזֶהוּ הֶרֶגֶל מְצַיָּן.

אֲבָל מָה לַעֲשׂוֹת? יֶשׁ לִי גַּם הֲרְגִלִים לֹא־טוֹבִים. לְדֻגְמָה, לִפְעָמִים יוֹצֵא לִי לְהִתְפָּרֵץ בְּאֶמְצַע הַדִּבּוּר שֶׁל מִישֶׁהוּ אַחֵר. אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁזּוֹ אֵינָהּ הִתְנַהֲגוּת נְכוֹנָה. עֲבְדָּה שֶׁכַּאֲשֶׁר מִישֶׁהוּ אַחֵר מִתְפָּרֵץ בְּזִמַּן שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר — זֶה מְאֹד מַפְרִיעַ לִי. אַל תַּחְשְׁבוּ, אֲנִי לֹא עוֹשֶׂה זֹאת מִתּוֹךְ כַּוָּנָה רָעָה, וּבְכָל זֹאת קָשֶׁה לִי לְהַפְסִיק עִם הַהֶרֶגֶל הַזֶּה. "מָה לַעֲשׂוֹת?", אֲנִי מַסְבִּיר לְעַצְמִי, "כָּכָה זֶה אֶצְלִי, הִתְרַגַּלְתִּי. כְּבָר קָשֶׁה לִי לְשַׁנּוֹת אֶת הַהֶרֶגֶל".

בְּלָשׁוֹן הַגְּאֻלָּה הָרִאשׁוֹן — "**וְהוֹצֵאתִי**" — מַבְטִיחַ לָנוּ ה' שֶׁהַדָּבָר אֶפְשָׁרִי. אֶת מֵצַר הַהֶרֶגֶל הָרַע אֶפְשָׁר לִפְרֹץ וּלְשַׁנּוֹת. אֶפְשָׁר לְהִתְרַגֵּל גַּם אַחֶרֶת. אֵיךְ אֲנַחְנוּ מְבַקְּשִׁים כָּל בֹּקֶר לִפְנֵי הַתְּפִלָּה? "וְתַרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ".

"וְהִצַּלְתִּי" — לְכָל אֲמִתִּית יֵשׁ הֲגָנוֹת

הֲרְגִלִים קְשׁוּרִים לְהִתְנַהֲגוּת, לְמַעֲשִׂים שֶׁאָנוּ עוֹשִׂים, אֲבָל לִפְעָמִים יֵשׁ לָנוּ קִשְׁיֵי יוֹתֵר רְצִינִי. אֲנַחְנוּ מַרְגִּישִׁים בַּלֵּב דְּבָרִים לֹא־טוֹבִים וּמִתְקַשִּׁים לְהַמְשִׁךְ וְלֶאֱהֹב אֶת הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים. לְמָשָׁל: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". מִי לֹא יוֹדֵעַ שֶׁ"זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה"? זֶה אֲפִלּוּ אֶחָד מִשְּׁנֵים־עָשָׂר הַפְּסוּקִים שֶׁל הָרַבִּי. אֲבָל תָּמִיד קַל לָנוּ לְוַתֵּר לֶחָבֵר? לֹא תָּמִיד 'בָּא לָנוּ' לָקוּם מֵהַמּוֹשָׁב וּלְפַנּוֹתוֹ עֲבוּר הַיְּהוּדִי הַמְּבֻגָּר שֶׁהָרַגַע עָלָה לָאוֹטוֹבּוּס. מִשּׁוּם מָה, דַּוְקָא בַּקֶּטַע הַזֶּה אֲנַחְנוּ פִּתְאוֹם מַפְנִים אֶת הָרֹאשׁ לְכִוּוּן הַנּוֹף שֶׁבַּחַלּוֹן...

יֶשְׁנָן מִדּוֹת רָעוֹת בַּלֵּב שֶׁנִּרְאֶה לָנוּ כִּי שׁוּם אֵין סִכּוּי לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶן. מִצְרַיִם שֶׁבְּתוֹכֵנוּ הִשְׁתַּלְּטָה לָנוּ עַל הַלֵּב. כְּמוֹ שֶׁאֲנַחְנוּ זוֹכְרִים, גַּם פַּרְעֹה הָיָה עַקְשָׁן גָּדוֹל... אֲבָל ה' נִצַּח גַּם אוֹתוֹ! גַּם הוּא בַּסּוֹף נִשְׁבַּר וְהוֹדָה שֶׁ"ה' הַצַּדִּיק". בַּלָּשׁוֹן הַשְּׁנִיָּה — "**וְהִצַּלְתִּי**" — מְחַלֵּץ ה' מֵהַמְּצָרִים אֶת הָרְגָשׁוֹת שֶׁבַּלֵּב שֶׁלָּנוּ.

"וְהִצַּלְתִּי" — לְכָל אֶחָד יֵשׁ כַּאֲלֶּה

אַתֶּם יוֹדְעִים? הַרְבֵּה פְּעָמִים מִדּוֹת לֹא־טוֹבוֹת מִתְחַזְּקוֹת לְרָעָה בְּגִלַּל מַחֲשָׁבָה לֹא נְכוֹנָה. מִסְתַּבֵּר שֶׁפַּרְעֹה מַצְלִיחַ לִפְעָמִים לַחְדֹּר גַּם לְמֹחַ שֶׁלָּנוּ וּלְבַלְבֵּל לָנוּ אֶת הַמַּחֲשָׁבוֹת. הוּא מַצְלִיחַ לְגָרֵם לָנוּ לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת שֶׁל

יֵאוּשׁ, וּלְשַׁכְנֵעַ אוֹתָנוּ שֶׁאֵין שׁוּם סִכּוּי לְהִשְׂתַּנּוֹת. "זֶה הַמַּצָּב", הוּא מַסְבִּיר בְּסֵבֶר פָּנִים רְצִינִי, "כָּךְ נוֹלַדְתָּ, אֵלּוּ הַתְּכוּנוֹת שֶׁלְּךָ וְכָךְ גַּם תִּשָּׁאֵר בֶּעָתִיד". הוּא דַּוְקָא נִשְׁמָע מְאֹד שָׁקוּל. לִפְעָמִים הוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמֶחְקָרִים כְּדֵי לְהוֹכִיחַ שֶׁהוּא צוֹדֵק. נִרְאֶה שֶׁכְּבָר אֵין מָה לַעֲנוֹת מוּל טְעָנוֹת שֶׁכָּאֵלּוּ...

אֲבָל מַמָּשׁ לֹא. מִי שֶׁגָּאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת יָכוֹל לְטַהֵר לָנוּ גַּם אֶת הַמַּחֲשָׁבוֹת הַלָּלוּ. "אֵין שׁוּם יֵאוּשׁ בָּעוֹלָם" כִּי "אֵין שׁוּם מַצָּב אָבוּד". אִם נִרְאֶה לְךָ שֶׁכְּבָר אֵין יוֹתֵר מָה לַעֲשׂוֹת — זוֹ עַצְמָהּ הַטָּעוּת שֶׁלְּךָ!

לְדֻגְמָה: אִם קִבַּלְתִּי 50 בַּמִּבְחָן הָאַחֲרוֹן, בַּמִּבְחָן שֶׁלְּפָנָיו קִבַּלְתִּי 62 וּבַמִּבְחָן שֶׁקָּדַם לוֹ קִבַּלְתִּי 80 — זֶה אוֹמֵר שֶׁבַּמִּבְחָן הַבָּא אֲקַבֵּל 40? בִּכְלָל לֹא מְחַיֵּב! אֲנִי יָכוֹל לְהַתְחִיל לְהַשְׁקִיעַ וּלְהַצְלִיחַ. אֲבָל אִם אֶשְׁקַע בַּמַּחֲשָׁבָה הָרִאשׁוֹנָה — כְּבָר הֶגְיוֹנִי שֶׁכָּךְ יִקְרֶה. לָמָּה? כִּי סָגַרְתִּי אֶת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁלִּי בְּתוֹךְ מִצְרַיִם.

אֲבָל כַּאֲשֶׁר אֶפְרֹץ אֶת הַגְּבוּלוֹת וְאֶהֱפֹךְ אֶת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁלִּי אוֹכַל לְגַלּוֹת שֶׁאֲנִי יָכוֹל לְהִתְאַמֵּץ, לְהַשְׁקִיעַ וּלְקַפֵּץ יָשָׁר לְצִיּוּן טוֹב. אֲפִלּוּ לְ־100! בְּעֶצֶם, לָמָּה לֹא? אִם אֶפְשָׁר כָּל כָּךְ לָרֶדֶת, לָמָּה שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶפְשָׁר כָּךְ גַּם לַעֲלוֹת?

רוֹצִים רֶמֶז יָפֶה? אֶת הַמַּחֲשָׁבוֹת הַמְּרִירוֹת נוֹהֲגִים לְכַנּוֹת מָרָה שְׁחוֹרָה. אֲבָל אוֹתָן הָאוֹתִיּוֹת בְּדִיּוּק, רַק בְּסֵדֶר אַחֵר, בּוֹנוֹת אֶת הַמִּלִּים הִרְהוּר שָׁמֵחַ! זוֹ רַק שְׁאֵלָה שֶׁל הַשְׁקָפָה...

"וְלָקַחְתִּי" — לִפְקֻדּוֹת שֶׁל ה' לְגַאֲלֵנוּ

כָּעֵת אָנוּ כְּבָר מְשֻׁחְרָרִים מִמִּצְרַיִם. ה' **הוֹצִיא** אוֹתָנוּ מֵהַהֶרְגֵּלִים הָרָעִים, **הִצִּיל** אוֹתָנוּ מֵהַמִּדּוֹת הָעֲקֻמּוֹת וְ**גָאַל** אוֹתָנוּ מֵהַמַּחֲשָׁבוֹת הַקּוֹדְרוֹת. אֲבָל מָה יִגְרֹם לְכָךְ שֶׁלֹּא נַחֲזֹר לְמִצְרַיִם? אוֹ יוֹתֵר נָכוֹן, כֵּיצַד נִהְיֶה בְּטוּחִים שֶׁמִּצְרַיִם לֹא תַּחֲזֹר שׁוּב לְהִשְׁתַּלֵּט עָלֵינוּ?

מִיָּד אַחֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם **לוֹקֵחַ** ה' וּמוֹלִיךְ אוֹתָנוּ אֶל הַר סִינַי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה. בְּכָל שִׁלֹּשֶׁת הַשְּׁלַבִּים שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם אֲנַחְנוּ בְּעִקָּר מִתְרַחֲקִים מֵהָרַע שֶׁדָּבַק בָּנוּ — אֲנַחְנוּ בְּעִקָּר לֹא. אָז מָה כֵּן? לְשֵׁם כָּךְ בָּאָה הַלָּשׁוֹן הָרְבִיעִית — "**וְלָקַחְתִּי**". בָּרֶגַע שֶׁאֲנַחְנוּ מְקַבְּלִים אֶת הַתּוֹרָה אָנוּ כְּבָר יוֹדְעִים מָה כֵּן — אָנוּ מִתְקַשְּׁרִים לַה' וְעוֹסְקִים בְּמָה שֶׁחָשׁוּב בֶּאֱמֶת!

שֶׁנִּזְכֶּה לִפְרֹץ אֶת כָּל הַמִּצְרַיִם, לָצֵאת מֵהֶם וְלִרְאוֹת בְּבִיאַת הַפּוֹרֵץ הָרָאשִׁי — "בֵּן פָּרֵצִי"!

שַׁבָּת שָׁלוֹם וּמְבֹרָךְ!

פֶּסַח כָּשֵׁר וְשָׂמֵחַ!

כִּי?

אָנֹכִי וְהַיְלָדִים 2

הַמָּדוֹר לְיַלְדֵי יִשְׂרָאֵל

וּמֵאֲהָבָה בְּיוֹלֶדֶת בְּלָבָה

שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח חוֹתֵם אֶת גְּאֻלַּת מִצְרַיִם. לְאַחַר טְבִיעַת הַמִּצְרִים אָנוּ מְשֻׁחְרָרִים מֵהֶם לְגַמְרֵי, וּפָנֵינוּ אֶל הֶעָתִיד — מַיִם סוּף נִסְלֶלֶת דַּרְכֵּנוּ אֶל הַר סִינַי, אֶל בְּנִיַּת הַמִּשְׁכָּן וְאֶל הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲצִלֵּנוּ מְבַטֵּא הַחַג אֶת הַצְּפִיָּה שֶׁלָּנוּ לֶעָתִיד הָאֲמִתִּי — הַגְּאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה. מִשּׁוּם כָּךְ תִּקֵּן הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַקָּדוֹשׁ אֶת 'סְעוּדַת מָשִׁיחַ'. בְּחַג זֶה נֵשֵׁב שׁוּב סְבִיב שֻׁלְחָן, נֹאכַל מַצּוֹת וְנִשְׁתֶּה אַרְבַּע כּוֹסוֹת, וּמִתּוֹךְ חֵרוּת אֲמִתִּית נַחֲלֹם חָזָק־חָזָק עַל הַגְּאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה וְעַל בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ! אָז בּוֹאוּ נַעֲצֹם אֶת הָעֵינַיִם וְנַתְחִיל.

עֲשִׂיַּת הֲפָכִים

נִסִּיתֶם פַּעַם לִבְנוֹת מִלְּגוֹ בַּיִת מְרֻבָּע, סָגוּר מִכָּל הַכִּוּוּנִים, אֲבָל כָּזֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַק שְׁלֹשָׁה קִירוֹת? נוּ, בֶּאֱמֶת... לְבַיִת מְרֻבָּע יֵשׁ אַרְבָּעָה קִירוֹת, וְלָכֵן קוֹרְאִים לוֹ 'מְרֻבָּע', אָז אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ לוֹ רַק שְׁלֹשָׁה? מִשְׁלֹשׁ בַּעַל אַרְבַּע צְלָעוֹת הוּא דֻּגְמָה לִשְׁנֵי הֲפָכִים שֶׁבַּשֵּׂכֶל שֶׁלָּנוּ אִי אֶפְשָׁר לִתְפֹּס בְּבַת אַחַת. אֵצֶל בְּנֵי הָאָדָם חַיָּבִים לְהַחְלִיט: זֶה אוֹ זֶה. אֲבָל אֵצֶל ה' יִתְבָּרֵךְ הַכֹּל אֶפְשָׁרִי, כִּי הוּא "כָּל יָכוֹל". הַתְּכוּנָה הַזּוֹ נִקְרֵאת **נְשִׂיאַת הֲפָכִים**.

בְּחוּץ לָאָרֶץ קוֹרְאִים בְּהַפְטָרַת אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח אֶת אַחַת הַנְּבוּאוֹת הַמְּרַתְּקוֹת בְּיוֹתֵר עַל הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה. יֵשׁ בָּהּ דֻּגְמָה מְפֻרְסֶמֶת לִנְשִׂיאַת הֲפָכִים בְּתֵאוּר הָאַחֲוָה שֶׁתִּהְיֶה בָּעוֹלָם בֵּין בַּעֲלֵי הַחַיִּים — "וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם גְּדִי יִרְבָּץ". הַשָּׁלוֹם בֵּין חַיּוֹת הַטֶּרֶף לַבְּהֵמוֹת הוּא סוּג שֶׁל נְשִׂיאַת הֲפָכִים, וְהוּא מָשָׁל לַשָּׁלוֹם הַכְּלָלִי שֶׁיִּשְׂרֹר בָּעוֹלָם. גַּם עַם יִשְׂרָאֵל בֵּין הָאֻמּוֹת — "כִּבְשָׂה אַחַת בֵּין שִׁבְעִים זְאֵבִים" — יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ.

כַּאי"ם לַיָּם אַכְסִיס

אֲבָל הַפַּעַם רָצִיתִי לְדַבֵּר דַּוְקָא עַל דֻּגְמָה אַחֶרֶת, פָּחוֹת מֻכֶּרֶת. סִיּוּם הַנְּבוּאָה מְסַכֵּם אֶת מַצַּב הָעוֹלָם הַגְּאוּלִי: "וּמָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה'". הַשָּׁלוֹם וְהָאַחֲוָה אֵינָם אֶלָּא בְּטוּי לַמַּהְפֵּךְ

שֶׁיָּחוּל בָּעוֹלָם. בִּמְקוֹם שֶׁיִּהְיוּ עֲסוּקִים הָאֱנָשִׁים בִּרְדִיפָה אַחַר הֲנָאוֹת אִישִׁיוֹת וּבְמִלְחָמוֹת מְיֻתָּרוֹת עֲבוּר הַשָּׁגָתָן, יִשְׁטֹף אֶת הָעוֹלָם גַּל שֶׁל טָהֳרָה שֶׁיָּבִיא עִמּוֹ רוּחַ חֲדָשָׁה. הַנּוֹשֵׂא ה'חַם' בְּיוֹתֵר יִהְיֶה לָדַעַת אֶת ה'!

לַתֵּאוּר הָעֲתִידִי מוֹסִיף לָנוּ הַנָּבִיא דִּמּוּי שֶׁעוֹזֵר לָנוּ לְהַמְחִישׁ אוֹתוֹ: הָאָרֶץ תִּתְמַלֵּא דֵּעַת ה' "כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים". מַהוּ הַיָּם? בְּדֶרֶךְ כְּלָל 'יָם' הוּא כִּנּוּי אֶצְלֵנוּ עֲבוּר כָּל מָה שֶׁנִּמְצָא מֵעֵבֶר לְקַו הַחוֹף, אֲבָל הַהֶקְשֵׁר הַמְּדֻיָּק מַצְבִּיעַ דַּוְקָא עַל הַקַּרְקָעִית, אוֹתָהּ מְכַסִּים הַמַּיִם. שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הִצִּיב בַּחֲצַר הָעֲזָרָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּלִי עֲנָקִי מְנֻחֶשֶׁת בַּעַל צוּרָה קְעוּרָה, שֶׁהֵכִיל כַּמּוּת אַדִּירָה שֶׁל מַיִם, וּשְׁמוֹ שֶׁל הַכְּלִי הָיָה 'יָם'. בַּמַּצָּב הָעֲתִידִי תִּהְיֶה הַיְדִיעָה שֶׁלָּנוּ אֶת ה' דּוֹמָה לַמַּיִם הַמְּכַסִּים אֶת קַרְקָעִית הַיָּם.

מָה מְיֻחָד בְּכִסּוּי זֶה?

הֱיִיתֶם פַּעַם בַּמִּצְפֶּה הַתַּת־יַמִּי בְּאֵילַת? אִם כֵּן, הַתֵּאוּר הַבָּא יִשְׁמַע לָכֶם מֻכָּר: לוּ הָיִינוּ מְרוֹקְנִים אֶת הַיָּם מִתְּכוּלַת הַמַּיִם שֶׁבּוֹ הָיִינוּ מְגַלִּים עוֹלָם מָפְלָא — הָרִים וּגְבָעוֹת, עֲמָקִים וְגֵאָיוֹת, צְמְחֵי־יָם מְגֻוָּנֶת וְאַלְמֻגִּים מַרְהִיבִים. מַמָּשׁ עוֹלָם שָׁלֵם. זוֹ הַתְּמוּנָה אֵלֶיהָ נֶחֱשַׂף הַצּוֹלְלָן בִּכְנִיסָתוֹ אֶל מְצוּלוֹת הַיָּם.

מָה מִכָּל זֶה רוֹאֶה מִי שֶׁיּוֹשֵׁב עַל חוֹף הַיָּם? כְּלוּם! מִבְּחִינָתוֹ כָּל הָעוֹלָם הָעֲשִׁיר וְהַמְּגֻוָּן כְּלָל אֵינוֹ קַיָּם. הוּא יָכוֹל לֶהָנוֹת מֵהַצְּפִיָּה בַּשְּׁקִיעָה אוֹ בַּזְּרִיחָה הַמַּרְהִיבִים, אֲבָל מִנְּקֻדַּת הַמַּבָּט שֶׁלּוֹ נִדְמֶה הַיָּם כְּבַעַל מִפְלָס אָחִיד — הַמַּיִם הַשְּׁטוּחִים נוֹתְנִים תְּחוּשָׁה שֶׁל שִׁוְיוֹן וַאֲחִידוּת.

סוֹבֶב וּמְמַלֵּא

לִפְעָמִים, כַּאֲשֶׁר אֲנִי מִתְקַשֶּׁה בַּהֲבָנַת מִשְׁנָה מְסֻבֶּכֶת, אֲנִי קוֹרֵא לְאַבָּא שֶׁיַּעֲזֹר לִי. יֵשׁ לוֹ כִּשָּׁרוֹן הַסְבָּרָה מְעֻלֶּה, וְתָמִיד בְּסוֹפוֹ שֶׁל לְמוּד אֲנִי מַרְגִּישׁ שֶׁהַדְּבָרִים מִתְבַּהֲרִים, וְיוֹשְׁבִים אֶצְלִי טוֹב. אַבָּא מַצְלִיחַ לְהַתְאִים אֶת הַתֹּכֶן הַמְּסֻבָּךְ גַּם לַהֲבָנָה שֶׁלִּי. אֲבָל אִם יֵשֵׁב יַחַד אִתָּנוּ גַּם יוֹסִי, אָחִי הַגָּדוֹל מֵהַיְשִׁיבָה, הוּא יִתְפֹּס אֶת הַהֶסְבֵּר מִיָּד בַּהַתְחָלָה וְיַתְחִיל לְהִשְׁתַּעֲמֵם. וּמוֹשֵׁי הַצָּעִיר? הוּא בְּכָלָל לֹא יָבִין כְּלוּם. הַהֶסְבֵּר שֶׁל אַבָּא הוּא דֻּגְמָה לָאוֹר **הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** שֶׁל ה'. כַּאֲשֶׁר ה' מֵאִיר לָעוֹלָם אוֹר מְצֻמְצָם, אָנוּ מְסֻגָּלִים לִקְלֹט אוֹתוֹ גַּם בַּכֵּלִים הַמֻּגְבָּלִים שֶׁלָּנוּ, כָּל אֶחָד לְפִי דַּרְגָּתוֹ.

לְעֻמַּת זֹאת, כַּאֲשֶׁר הָלַכְתִּי עִם אַבָּא, יַחַד עִם מוֹשֵׁי וְיוֹסִי, לִדְרָשַׁת שַׁבַּת הַגָּדוֹל שֶׁל הָרַב שַׁמְתִּי לֵב שֶׁהַפַּעַם הָיִינוּ כֻּלָּנוּ בְּאוֹתָהּ סִירָה. הָרַב דִּבֵּר עַל רַעְיוֹנוֹת עֲמֻקִּים בְּקַבָּלָה וַחֲסִידוּת שֶׁאַפְלוּ הַמְבֻגָּרִים שֶׁהָיוּ שָׁם לֹא מַמָּשׁ הִצְלִיחוּ לַחֲזֹר עַל הַדְּבָרִים. כָּל אֶחָד הֵבִין מַשֶּׁהוּ, לְפִי כִּשְׁרוֹנוֹ וִידִיעוֹתָיו, אֲבָל כֻּלָּם הִסְכִּימוּ שֶׁלֹּא הֵבִינוּ עַד הַסּוֹף. הַשִּׁעוּר שֶׁל הָרַב הוּא דֻּגְמָה לָאוֹר

הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין שֶׁל ה׳. כַּאֲשֶׁר מֵאִיר ה׳ אוֹר שֶׁאֵינוֹ מֻגְבָּל, נוֹתַר הָאוֹר מְחוּץ לִיכֹלֶת הַתְּפִיסָה וְהַהַשָּׂגָה שֶׁלָּנוּ וְגוֹרֵם לָנוּ לְהַרְגִּישׁ שֶׁכֻּלָּנוּ — גַּם הַגְּדוֹלִים וְגַם הַקְּטַנִּים — שָׁוִים בְּפָנָיו.

כִּי בָּכֶם יִדְבָּקוּ אוֹתִי

הַכִּסּוּי הָאָחִיד שֶׁל הַמַּיִם אֶת הַיָּם הוּא דֻּגְמָה לִפְעֻלָּתוֹ שֶׁל הָאוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין. לַמְרוֹת הֶפְרֵשֵׁי הַגֹּבַהּ בְּקַרְקָעִית הַיָּם וְהַשֶּׁפַע הֶעָצוּם בְּחַיּוֹת הַיָּם וּבְצָמְחָיו, גּוֹרְמִים הַמַּיִם הַמְּכַסִּים אוֹתוֹ לִתְחוּשָׁה שֶׁל הַשְׁוָאָה מְלֵאָה. כַּאֲשֶׁר מֵאִיר אוֹר הַסּוֹבֵב בְּטֶלִים בֵּינֵינוּ כָּל הֶבְדְּלֵי הַמַּעֲמָדוֹת. מוּל חָכְמָתוֹ הָאֵין־סוֹפִית שֶׁל ה׳ אֵין יוֹתֵר חֲכָמִים וְטִפְּשִׁים, וּמוּל טוּבוֹ כְּבָר אֵין תַּחֲרוּת מִי יוֹתֵר צַדִּיק. הָאָרֶץ מְלֵאָה ״דֵּעָה אֶת ה׳״! הַאִם בֶּאֱמֶת יִבָּטְלוּ כָּל הַהֶבְדְּלִים בַּגַּאֲלָה? הַאִם לֹא יִהְיוּ חֲכָמִים יוֹתֵר וַחֲכָמִים פָּחוֹת? כָּאן מַגִּיעַ מְקוֹמָהּ שֶׁל נְשִׁיאַת הַהֲפָכִים: בֵּן! יִהְיוּ הֶבְדְּלִים! הַיָּם יַמְשִׁיךְ לִהְיוֹת קַיָּם, אֲבָל יַחַד עִם זֹאת, עָצְמַת גִּלּוּי הָאֱלֹקוּת תִּהְיֶה כָּזוֹ שֶׁתַּנִּיחַ בַּצַּד אֶת כָּל הַהֶבְדְּלִים. כָּל אֶחָד מֵאִתָּנוּ יַגִּיעַ מִתּוֹכוֹ לְשִׂיא הַהַכָּרָה בַּה׳ וּלְהַשָּׂגָה בְּגַדְלָתוֹ. ״וְלֹא יְלַמְּדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אָחִיו לֵאמֹר דְּעוּ אֶת ה׳ כִּי כוּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם״.

שִׂימוּ לֵב: יֵשׁ גְּדוֹלִים וְיֵשׁ קְטַנִּים וּבְכָל זֹאת אֵין צֹרֶךְ לְלַמֵּד — כֻּלָּם יוֹדְעִים אֶת ה׳! אֵיךְ יִתָּכֵן? זוֹהִי נְשִׂיאַת הַהֲפָכִים. תַּתְחִילוּ לְדַמְיֵן...

שֶׁנִּזְכֶּה לַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה — תֵּכֶף וּמִיָּד!

חַג שְׂבִיעִי מֻפְלָא וְשָׂמֵחַ!

כִּי

תשובה מסוג אחר

— זו התשובה שצריכים לעשות בחדש ניסן. הרי "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל", אבל "אין ישראל נגאלין אלא בתשובה", והתשובה של חדש ניסן שונה מהתשובה של חדש תשרי. איזה תשובה 'ניסנית' צריכים לעשות כדי להביא את הגאולה האחרונה?

בחדש תשרי, בו נברא העולם במעשה, התשובה היא תיקון המעשים והדבורים, ובחדש ניסן, בו נברא העולם במחשבה, התשובה היא תיקון הלב ומחשבותיו. סבת הגלות האחרונה היא שנאת־חנם, פירוד בין יהודים שונים, שלכל אחד מהם דרך עבודת ה' משלו, לפי שרש נשמתו. תיקון המחשבה הוא תיקון הפירוד של הלב — ההכרה שכל ישראל הם אחים ממש. בתשובה הפנימית הזו, לה זקוק גם מי שמדקדק במצוות, תלויה הגאולה.

בעומק, התשובה שתביא את הגאולה האחרונה נובעת מההשגחה הפרטית, שאת תשומת לב אליה מחדדת פנימיות התורה. "כבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסופן גלותן ומיד הן נגאלין", וכדי לקיים את ההבטחה הזו התורה 'מתמסרת' לגלות את ממדיה הפנימיים ביותר ולהתלבש בשפה ובסגנון של הדור. תפקידנו שלנו להפיץ את פנימיות התורה וכך לתת לתורה תוספת־כח לקיים את הבטחתה בדרך לגאולה.

גליון פסח החגיגי מלא וגדוש התבוננויות, סיפורים ודרשות לחג הבא עלינו לטובה, והשיעור המרכזי שבו פותח צהר לעבודת הפנימית של החדש, הזה בדרך לגאולה האמתית והשלמה.

מעוניין להפיץ את עלון נפלאות במקום מגורך?

שלח דוא"ל ל: itiel@pnimi.org.il או התקשר 052־4295164

רוצה להצטרף לתפוצת המייל שלנו ולקבל את כל ההודעות והשיעורים?
שלח דוא"ל: itiel@pnimi.org.il
רוצה לשמוע את שיעורי וניגוני הרב? התקשר לפנימי־פון:
079־9211452 או 02־5434297 – המספר פתוח לניידים כשרים